

זכרון

עלוי

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 23

בס"ד. ג' אב תשע"ו

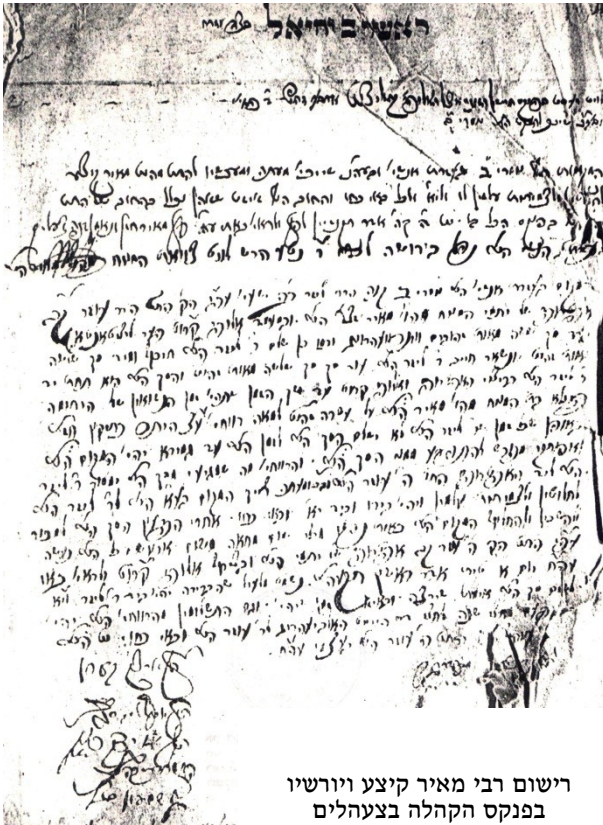
בגליון:

- ב** בין ליורנא לפרשבורג - סערדאהעל ועד לבאנאוויץ
רבי מאיר קיצע אב"ד סענטגרוט ואחיו הדיין רבי דוד קיצע בפרשבורג /
אגרות ממהר"ם ברבי אב"ד פרשבורג ובית דינו ומרבי אלכסנדר מייזליש
אב"ד סערדאהעל / רבי יוסף צבי הירש בעל 'עללת הבציר'
- ט** רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז אב"ד סעטשע
לתולדותיו וצאצאיו, חתניו באפץ רבי יוסף מרדכי רייך ורבי משה
אברהם וואקטור וצאצאיהם - מהרב ח.א. רייניץ
- כד** רבי יצחק אייזיק שפרייזער מטאלטשאווא-באטטאניא
לתולדותיו, בנו רבי חיים צבי שפרייזער וחתנו רבי יצחק רובינשטיין
וצאצאיהם - מהרב ש.צ. שפיטצער
- מד** רבי מאיר הלוי הייס מדאראג – חתנו של רי"א שפרייזער
לתולדותיו ותולדות משפחת הייס בהאיידו-דאראג ובבאלקאני
- נג** רבי נפתלי הכהן ביין מלעמעש וגיסו רבי אהרן פריעד מבאטור
לתולדותם, צאצאיהם ובית אבותם, רבי ישכר דוב פריעדמאן מזשיפעוו,
משפחת אמו של בעל ה'פני מבין' - מהרב י. שווארץ
- סא** עוללות
הג"ר יהושע קראלער תלמיד ה'אור חדש' בפולין?, הג"ר ישראל? אב"ד
שוראן - הרב י.ב. בוכינגער / ר' יעקב פישמן בגרוסוורדיין - הרב ש.ב.ג.
סיימון / משפחת בארמינקא - הרב ז. ברס / הרכבת שהגיעה בשנות
השואה לאוסטריה - הרב מ.ח. שמלצר / משפחת מאיער שמוצאם
מזיבענברגען מצאצאי האברבנאל - הרב נ. ווייס / הספרדים במדינת
זיבענברגען - הרב א.י. מארמארשטיין

בין ליורנא לפרשבורג - סערדאהעל ועד לבאנאוויץ

רבי מאיר קיצע אב"ד סענטגרוט ואחיו הדיין רבי דוד קיצע בפרשבורג / אגרות ממאה"ם ברבי אב"ד פרשבורג ובית דינו, ומרבי אלכסנדר מיזליש אב"ד סערדאהעל / רבי יוסף צבי הירש בעל 'עללת הבציר'

בספר 'קהלת צעהלים וחכמיה' במדור חכמי צעהלים הקדשנו פרק לרבי מאיר קיצע בעמ' 3-102. נחזור בקיצור על מה שנכתב שם עפ"י פנקסי ומסמכי הקהלה. בשנת

תקנ"ח הוא חותם כ'דיין ומו"צ בק"ק צעהלים. כנראה שכיהן בשנה זו כרב ממלא מקום, שכן 'מאיר יעקב' חתום במכתב (בגרמנית) כרב הקהלה. מזה שיערנו שאביו היה שמו יעקב. בשנת תקע"ה כבר לא היה בין החיים, ובפנקס הקהלה משנה זו ישנם רישומים אודות ירושת המקומות שלו בבית הכנסת. נזכרים שם בנו ר' נטע הרש ובתו פיגלא. זוגתו מרת שרל נפטרה ו' שבט תקפ"ב ומנר"כ בצעהלים.

והעירני הרב שב"י סיימון למה שנדפס בספר 'שואלין ודורשין' מרבינו עקיבא איגר' שיצא זה עתה לאור ברוב פאר והדר בעריכת

הרב יו"ט ליפמאן ראקאוו (בהוצאת הרב יוסף הלוי שישא ומכון 'שם עולם') בסימן קעח, מכתב מיום ג' כסלו תקפ"א אל רעק"א מרבי 'נטע הרש בן הרב המנוח הגאון מו"ה מאיר זצ"ל', ובו כותב בין השאר:

"והנה זה ימים רבים אשר ה' אמר קשר לדבק אותי בקשר התנאים עם בת גיסו ואחותו הק' הרבני המושלם מהו' משה אהרן נ"י וזוגתו אחותו המשכלת מ' שרל תי', בשמה בילה חיי' תי'. ואחרי שכעת אנכי מתוך הבאים בלהקת בני משפחתו,

ע"כ אמרתי אבשרהו בברכת מזלא טבא ... ואולי זכות אבי המנוח הרב החר"ף הגדול מו"ה מאיר זצ"ל, אשר נקרא בפי כל ר' מאיר קיטצע עשה לי את כל הכבוד הזה. ואל יבוש ואל יכלם מר הגאון הגאון נ"י, כי אחרי שגם אנכי עבדו משובח ומפואר בשלשלת היוחסין, אולי מחו' מר הגאון הגאון נ"י הכיר דודי הרב הדיין המצויין מו"ה דוד קיטצע מק"ק פ"ב זצ"ל. ומעתה ישפוט מחותני איך שהשדוך הזה הוא כמאמרם ז"ל ענבי הגפן בענבי הגפן... ומעתה אבקש שלא ירע בעיני מר הגאון נ"י, אם אחריף בנפשי לכנות בשם מחותני מהלאה".

גיסו של רעק"א הוא רבי משה אהרן ב"ר מרדכי וויילר מאייזנשטאט, שנשא את מרת שרל [נפטרה שם ער"ח תמוז תקצ"ז] בת רבי משה גינז מאייזנשטאט אבי רעק"א ורבי בונם איגר אב"ד מאטערסדארף. רבי משה אהרן נפטר באייזנשטאט י"ג תמוז תקפ"ט.

מבניו ידועים: בנו רבי שמואל וויילר תלמיד החת"ס שנפטר בהעדילא-מאדע כ"ב אלול תרמ"ז; בנו רבי מרדכי וויילר שנפטר באייזנשטאט כ"א סיון תקצ"ט; בנו יוסף וואלף וויילר שאביו במכתב אל גיסו רבי בונם גינז משנת תקפ"ט מזכיר שבנו הבח' יוסף וואלף לומד כעת במאקאווא אצל היריעות שלמה.

מבנותיו ידועים: בתו מרת גיטל אשת רבי חיים הרש ליכטנשטרן נפטרה באייזנשטאט ר"ח אב ת"ר בת כ"ט שנה; בתו הבתולה צארטל נפטרה באייזנשטאט כ"ח שבט תקצ"א. על בת נוספת אנחנו יודעים ממכתב של רבי בונם איגר אל בנו רבי משה משנת תק"פ, בו הוא מודיע שבת גיסו רבי משה אהרן, בילא, באה בקשרי שידוכים עם "הבח' המשכיל בתורה כ"ה נטע הרש בן הרב המנוח דק"ק סנגרוהט זצ"ל". ה"ה רבי נטע הרש קיצע הנ"ל.

מזה נודענו כעת שרבי מאיר קיצע שכיהן בצעהלים, כיהן לאחר מכן כרבה של קהלת סענטגרוט. ולפי זה יתברר זהות השואל בשו"ת חת"ס שמשיב שתי תשובות בהלכות ס"ת אל הרב מסעטנגרוט ברוב חיבה והערכה, הראשונה בשנת תקס"ד אל "הרב המאה"ג המופלא החרוץ ושנון כש"ת מהו' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סאנגרוהט ... במאי דבדק לן... ספרן של צדיקים האחרונים היו פתוחים לפניו..." (חיר"ד סי' רסד), והשניה בשנה שלאחריה, תקס"ה, אל: "הרב י"ע וי"נ המאה"ג החרוץ ושנון כש"ת מהו' מאיר נ"י אב"ד דק"ק סאנגרוהט... יום אתמול הגיעני מכתבו על הב"ד ולמלאות בקשתו למהר להשיבו על ב"ד המוקדם האפשרי פנית היום להשיב מיד... והעלה מעלתו... הנה דברי חכמה והשכל הם וכן נכון וישר... ופ"א כי יבואו דבריו עוד אלינו נאריך לפי כבודו ורב גדלו..." (שם סי' רס). כן מזכירו בתשובה משנה זו לתלמיד אחד: "מה שהקשה הרב דק"ק סאנגרוט..." (שם סי' קט).

ב'אישים בתשובות חת"ס' כתבנו בערכו: אב"ד סענגרוט בשנת תקס"ד ובשנת תקע"ד כבר לא היה שם, לא מצאתי זכרו במקום אחר". ממלא מקומו רבי שמעון

וינר (אף הוא תלמיד החת"ס, לאחר מכן אב"ד לאשברין) נתמנה שם בשנת תקע"ד, וכפי שכותב בראש אחד הדפים שבהם רשם את הבריתות שמל: "יום ה' כ"א סיון שנתקע"ד לפ"ק נסעתי למז"ט על כסא הרבנות דק"ק סאנגרוהט והגליל יע"א. [לאחר רישומי הבריתות בין השנים תקס"ט-תקע"ד הוא מציינ: "כל הילדים הנ"ל מלתי בק"ק מ"ד (=מאטעסדארף)]. ולאחר מכן ברישום מילה מיום כ"ב תמוז תקע"ד: "מלתי בתחילת בואי הנה לק"ק סאנגרוט"]. וזה מתאים למה שהובא למעלה שבשנת תקע"ה לא היה כבר רבי מאיר בין החיים.

*

ידיעה נוספת יש לנו ממכתבו הנ"ל של רבי נטע הרש, שאביו רבי מאיר היה אחי רבי דוד ב"ר משה יעקב קיצע דיין בפרשבורג. מעטים הידיעות עליו. מוצאו מקיצע. שימש כדיין בבית דינו של האב"ד רבי מאיר ברבי בפרשבורג. חתום בשנת תקכ"ח על תקנות הקהלה (אבני בית היוצר מב,א), ובשנת תקל"ג חתום 'הק' דוד בן המנוח ר' משה יעקב... ז"ל מקיצע' יחד עם האב"ד רבי מאיר ברבי והדיין רבי צבי דוב ב"ר מיכאל ליב [שלעזינגר] (צילומו בפנקס המוהל חת"ס עמ' ססט). תאריך פטירתו לא ידוע, ובשנת תר"ס כבר לא היה ידוע איה קברו בפרשבורג, כפי שכתב בהקדמת 'אבני בית היוצר' (ט,א): "וחמשה מי יודע איה מקום כבוד מנוחתם... והגאון רבי דוד קיצע אשר ישנו חת"י על כמה מעשה ב"ד בימי מרנא מהרם ברבי ז"ל".

בשנת תקמ"א היה עדיין בין החיים, ראה להלן, ובשנת תקנ"ט כבר לא היה בין החיים, שכן "הילד דוד ב"ה גודל חתן מו"ה דוד קיצע ז"ל" נימול ב-בעניידורף כ"ג למב"י תקנ"ט ע"י רבי אייזיק ראב מפרשבורג ו"מו"ה לוי [פולאק] אב"ד דק"ק שדאמפי".

*

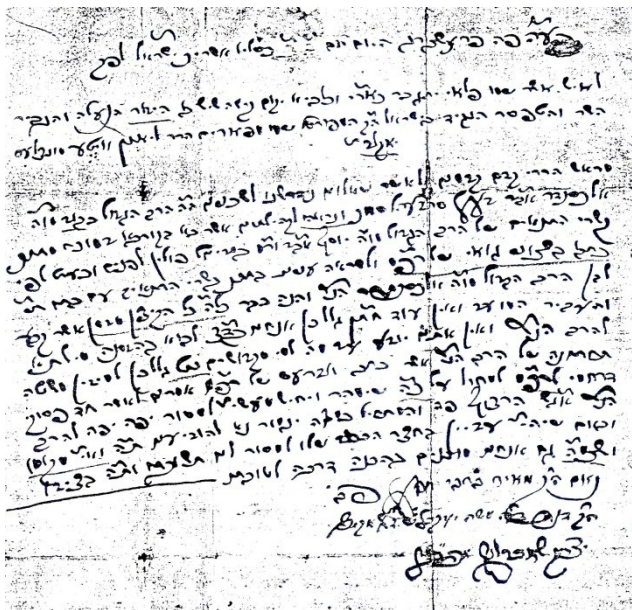
נמצא מכתב משנת תקמ"א שעליה חתום רבי דוד יחד עם האב"ד רבי מאיר ברבי והדיין רבי יצחק שאכרלס מח"ס 'קרבת אשם' (צילום המכתב וגם הבא קבלנו בזמנו מר' חיים אלעזר רבינוביץ ז"ל):

בע"ה פה פרעשבורג היום יום ב' כ' כסליו אשריך ישראל [תקמ"א] לפ"ק

לאיש אשר שמו פלאי יתגבר כאר"י וכלביא יקום קימה שיש בו הידור הנעלה והגביר השר והטפסר הנגיד בישראל הק' המפורסם שמו מפארים הר"ר ליאון וויטע מונצלעס יאקל"ד [=יברכהו אלקי קדם...]

מראש הררי קדם קדמנו לאשר שאלונו נדרשנו לשכנינו ה"ה הרב הגדול כבוד מו"ה אלכסנדר אב"ד דק"ק סודעהל סמוך ונראה לקהילתינו אשר בא בקורבא דמוכח מתוך קשרי התנאים של הרב הגאון מו"ה יוסף אב"ד ור"מ במדינת פולין לפנים, וכעת לפי כתבו בשכונני גואי של רפ"מ. ולמראה ענינו בתוך קשרי התנאים עם בתו

ת"י לבן הרב הגדול מו"ה אלכסנדר הנ"ל. והנה כבר כלה כל הקיצין מזמן אשר קבע והעביר המועד ואין עוד חת"ן. גלל כן אנחנו בד"צ לבוא בהזמנה מילתא להרב הנ"ל ואין אתנו יודע עד מה למי מקדושים כו' גלל כן למידין משטה תחתונה של הרב הנ"ל אשר כתב אדרעש [=כתובת] של רפ"מ, אמרנו לאמר חד פסוקי דרחמי לרפ"מ למחל על כ"ה שימיהר ויחיש מעשי' למסור יפה

יפה להרב הנ"ל אג"ש(?) הרצוף פה, והמתחיל במצוה יגמור. נא להודיענו ת"ה ואי מקומו, ובאם שיהי' עדיין בחצר הכבוד שלו למסור לנו תשובתו ות"ה בצידו ושכמ"ה גם אנחנו מוכנים בהכנה דרבה לטובתו.

נאום הק' מאיר ברבי חופ"ק פ"ב

הק' דוד ב"ה משה יעקב... ז"ל מקיצע

יצחק שאכרליש מפר"ב

תביעת רבי אלכסנדר מייזליש רבה של סערדאהעל בעת ההיא [לאחר מכן אב"ד רעכניץ עד לפטירתו א' אדר תקע"ט] ממחותנו שמובעת במכתב זה, אכן נשאה פרי, וחדשים ספורים לאחר מכן כתב רבי אלכסנדר אל הגביר מונצעליס הנ"ל:

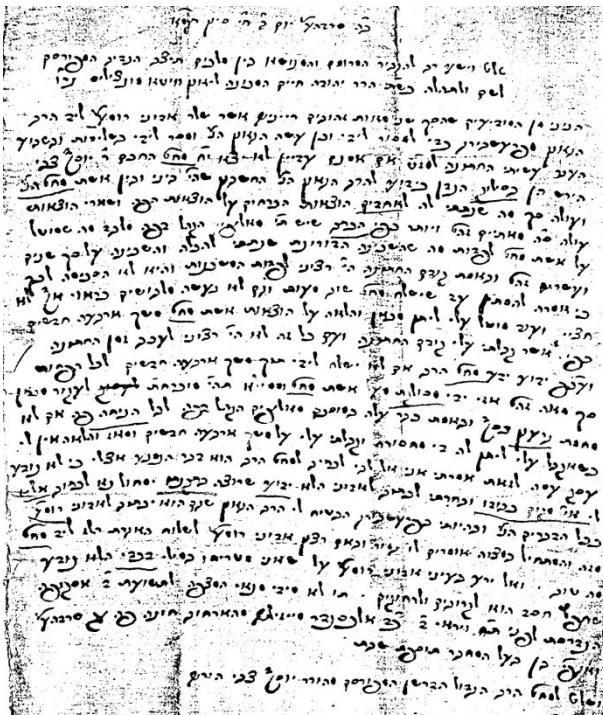
ב"ה סרדהעל יום ב' ח"י סיון תקמ"א

שלו' וישע רב להגביר המרומם והמנושא בין מלכים יתיצב הנדיב המפורסם לשם ולתהלה כש"ת הר"ר יהודה חיים המכונה ליאון וויטא מונציליס נר"ו

הנני מן המודיעים שהסך שני מאות זהובים רייניש אשר שלח אדוני רומ"ע ליד הרב הגאון מפרעשבורג [רבי מאיר ברבי] כדי למסור לידי וכן עשה הגאון הנ"ל ומסר לידי בשלימות. ובשבוע העבר עשיתי החתונה למז"ט, אם אמנם עדיין לא יצא י"ח מחו' החכם ר' יוסף צבי הירש הן בסילוק הנדן כידוע להרב הגאון הנ"ל החשבון שהי' ביני ובין אשת מחו' הנ"ל, ועולה סך מה שנתתי לה לאחדים הוצאות הכרחים על

הוצאות הפה(?) ושאר הוצאות עולה ס"ה מאתיים זהו' ויותר כפי הכתב שיש ת"י מאלופי הקהל דפה מלבד מה שמוטל על אשת מחו' לפדות מה שהשכינה הדורנות שנתתי להכלה והשכינה על סך שנים ועשרים זהו'. ובאמת קודם החתונה ה' רצוני לפדות המשכנות והיא לא הסכימה לכך, כי אמרה להמתין עד שישלח מחו' שוב מעות. וגם לא נשה מלבושים כראוי אף לא חצי, ועוד מוטל עלי ליתן מכאן והלאה על הוצאות אשת מחו' משך ארבעה חדשים כפי אשר קבלתי עלי קודם החתונה. ועם כל זה לא ה' רצוני לעכב זמן החתונה. ועכ"פ ידוע ידע מחו' הרב אם לא ישלח לידי תוך משך ארבה חדשים לכל הפחות סך מאה זהו' אזי ידי מסולקת מעל אשת

מחו', וממילא תהי' מוכרחת לעקור מכאן מחמת גרעון כסף. ובאמת כבר עלה במוסכם מאלופים הקהל דפה לבל הניחה פה אם לא כשאקבל עלי ליתן לה די מחסורה, וקבלתי עלי על משך ארבעה חדשים, ומאז והלאה אין לי עסק עמה. לזאת אמרתי אני אל לבי, לכתוב למחו' הרב הוא דבר הנמנע אצלי, כי לא נודע לי אי' מקום כבודו, ובחרתי לכתוב לאדוני, הלא ידוע שרוצה בתקנתו, ימחול נא לכתוב אליו ככל הדברים הנ"ל. ובהיותי בפרעסבורג הבטיח לי הרב הגאון, שגם הוא

יכתוב לאדוני רומ"ע מזה, והמתחיל במצוה אומרים לו גמור. ובאם רצון אדוני רומ"ע לשלוח האגרת הלז לידי מחו' מה טוב, ואל ירע בעיני אדוני רומ"ע על שאני מטריחו במילי דכדי, הלא נודע שחפץ חסד הוא לקרובים ולרחוקים. תו לא מידי.

מנאי המצפה לתשועת ד' אסקופה הנדרסת לפני ת"ח ויראי ד' כ"ד

אלכסנדר מייזליש מהארחוב

חונה פה ק"ק סרדהעל ואגפי' בן בעל המחבר תוספת שבת

ושלו' למחו' הרב הגאון הדרשן המפורסם מהור"ר יוסף צבי הירש

*

מהמכתב האחרון עולה שבנו של רבי אלכסנדר נשא את בתו של 'הדרשן המפורסם' רבי יוסף צבי הירש שנמצא באיזור ליורנא באיטליה, ואילו אשתו שוהה בסערדאהעל. מי הוא הבן הזה אין לנו ידיעה כי לא ידוע לנו כלל מבניו של רבי אלכסנדר (רק מחתניו). אמנם את חותנו הנ"ל ניתן לזהותו שהוא רבי "יוסף צבי הירש מפרשיטיק ס"ט אב"ד ור"מ דק"ק מרגלין [סמוך לפוזנא] בהרב מוהר"ר שלמה זלמן זלה"ה שהיה ראב"ד בק"ק פרשיטיק", כפי שכותב בשער ספרו 'עללת הבציר' שהוציא לאור בליורנא בשנת תקל"ט, "על סדר הפרשיות בשני דרכים חידושי הלכות ותוכחת מוסר". הספר מעוטר בהסכמות מגאוני הזמן, ביניהם רבי אלעזר קאליר אב"ד רעכניץ, רבי ארי' ליב רב"ד פוזנא, רבי גרשון חיות אב"ד מאטערסדארף, דיני קהלת ליורנא ועוד. בהקדמתו בשם 'קרן צבי' הוא מגולל את מסכת תלאותיו:

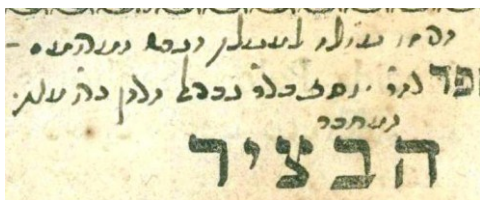

"...ואני יוסף אחיכם אשר שלח אותי אבי שבשמים מבית ומנחלת... זה שמונה עשר שנה [=תקכ"א] אשר הוריד ה' אותי מצרים מצרה אל צרה... ובגולה הלכתי לדלג על הערים הקרובות והרחוקות לדרוש ברבים בכל הקהלות קדושת המפורסמות פוזנן וליסא וקרקא ובכל קהלות וגלילות אשכנז פיהם מערין האלנד ענגלאנד... ויהי בשנת קויתיה [=תקל"א] קותה נפשי לישב בשלוה ולרוות רצון תלמידי אשר שתו ממקור מעייני בק"ק מרגלין בגמפ"ת... הלא המה בכתובים אצלי בספרי אשר קראתי 'קלף צבי' חידושי

הש"ס דרך חידוש, ובספרי 'מסווא (!) משה' על כמה השגות הראב"ד על הרמב"ם... ועוד מעט נהפך עלי לגלגל החוזר וקמו בי עדי שקר והעלילו אותי בעלילות שקר... ועל זה באתי בגולה ודרך הילוכי באתי לעיר מלוכה ווינא והייתי מסתופף בצל קורת גבירי נכבדי ארץ ההיא... להמציא לי מקום לנוח שם ולהוציא אשתי ובני מבית האסורים אשר המה אסורים שם בערבוני עד אשר אתן לכסף מוצא... ולא עלתה בידם... כאשר באתי אל מדינה זו מדינת איטלייה בישרתי צדק בקהל רב בטריעסטע ובווניציא בלשון הקודש... כל הצרות אשר עברו ראשי ואני מטולטל בטלטולא דגברא הקשה ובני אהובים אשר נתן לי ה' נלקחו ממני בעונותי, ואשתי ושני בני הנותרים המה בשבי

הקשה... ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די ישוב ירחמני להחזירני בשובה ונחת לארץ מולדתי ויזכני עוד בחיים לראות אשתי ושני בני בטוב ונעימו'... הקטן יוסף צבי הירש בהרב מוהר"ר שלמה זלמן זצלה"ה מילדי פרשיטיק אב"ד דק"ק מרגלין".

עד כאן הידיעות עליו כפי שתואר הוא בעצמו בשנת תקל"ט. הסכמה שנתן, כנראה בעת שהותו באיטליה, נזכרת ב'תולדות גדולי ישראל וגאוני איטלייה' (גירונדי) עמ' 209: 'כמוהר"ר יוסף בן כמ"ר שמעון מאריני... בעיר וירונה בשנת תקל"ט, והיה דרשן מופלא כאשר נראה מספרו הנכבד כתונת יוסף... ונמצא בידי בכ"י הרב המחבר ז"ל, והסכימו על ספרו הרבנים המופלגים... וכמוהר"ר יוסף הירש מפרשיטיק אב"ד דק"ק מרגלין בעהמ"ח עוללות הבציר וקן צבי עה"ת'. בטעות הסיק מדברים אלו ב'אוצר הספרים' (בן יעקב) בערכו: 'עוללות הבציר ... ובתג"י... כ' שחיבר ג"כ ס' קרן צבי עה"ת', שכן 'קרן צבי' הוא כאמור ההקדמה לספרו עללת הבציר. - בגליון 'נוטריקון' 4 העתיק צילום הקדשה ממנו על ספרו עללת הבציר בכתב ספרדי: 'הרי זו עול"ה למעלת הגביר המרומם כה"ר יוסף בכ"ר גבריאל הכהן מאתי המחבר'. התודה לעורכו הרב אלי שטרן על רשות פרסום הצילום.

בשנת תקמ"א הוא כנראה עדיין בסביבות ליוורנא כפי שעולה מהמכתבים דלעיל. ידיעות נוספות עליו מצאנו במאמר אודותיו בכתב העת 'מאדיאר זשידא סעמלע' (907 עמ' 163-4), שם מציין שמהגביר הנ"ל ר'

'חיים יהודה מונסליזע' ובכינויו 'ליאון וויטא מונסליזע' נשאר אוסף של מכתבים רבים שהופנו אליו והם באוסף קויפמאן בבודאפעסט. בין השאר ישנם מכתבים מרבי יוסף צבי הירש אליו, שכתבם בשנת תקמ"ד בעת היותו בפרשבורג ובסערדאהעל הסמוכה, כתובתו הוא אצל רבי קאפל מאנדל [טעבען] בפרשבורג.

כשנה לאחר מכן הוא מכהן כרבה של באנאוויץ (באן במחוז טרענטשין, כהיום בסלובקיה), ובברכת השנה שהוא כותב לגביר הנ"ל בליוורנא ביום י"ט אלול תקמ"ה, מציין את כתובתו 'יוסף הירש ראבינער אין באנאוויש פער פרעשבורג...'. כן גם בברכת השנה מיום י"ד אלול תקמ"ו. במכתבים אלו הוא עדיין חותם 'אבד"ק מרגלין', והוא מבקש גם שיטה אליו הלאה את חסדו בענינו. את הגביר מליוורנא הוא גם מזכיר לטובה בהקדמה לספרו עללת הבציר ברמז 'יהודה חיים', יחד עם שאר הגבירים שם שסייעו לו ושאינ רצונם שיזכירו את שמם.

מאוחר יותר מצאנו במאטריקל הנישואין של וויען, שבשנת תקמ"ז סידר שם קידושין 'הרב יוסף הירש מבאנוויץ'. לפי 'מקורות לקורות ישראל' (עמ' 57) נתמנה בשנת תקמ"ט כאב"ד פוהרליץ (מעהרין). האם שם הסתיים מסע תלאותיו, לא ידוע.

הרב חיים ארי' רייניץ - ירושלים

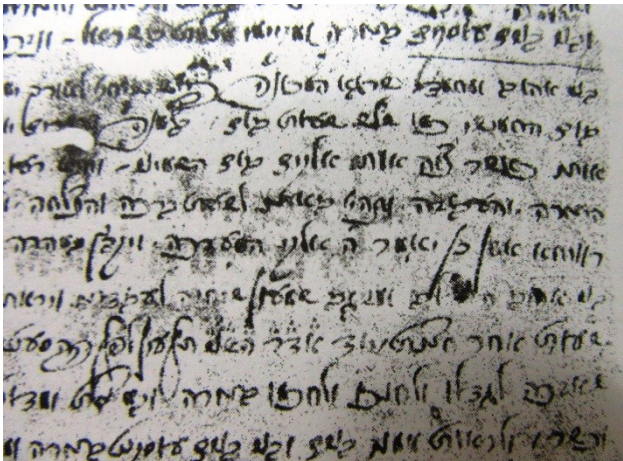
הגה"ק רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז אבד"ק סעטשע

זרח השמש

רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז נולד ביום חמישי פרשת וארא כ"ח טבת תקס"ח (תולדות מנוחת אשר, תשס"ו, עמ' כ"ג), בעיר סעטשע, לאביו רבי שמואל הלוי יונגרייז, אב"ד דק"ק סעטשע [אבי בעל 'מנוחת אשר']. ולאמו הרבנית מרת מרים יטל, בת רבי אשר אנשיל ווינער, אב"ד דק"ק מישקולץ.

אביו רבי שמואל הלוי יונגרייז נהג לרשום בראש החומשים שלו את ימי הולדת צאצאיו, וזה אשר כתב כאשר נולד לו בנו רבי שרגא פייש:

"בני אהובי ומחמדי שרגא המכונה פייש שיחי' לאורך ימים ושנים לתורתו

רישום לידת רבי שרגא פייש ע"י אביו

ועבודתו אשר נולד לי ביום החמישי כמו שלש שעות ביום בשמנה ועשרים יום לחדש טבת שנת תקסמ"ח לפ"ק, ומלתי אותו כאשר צוה אותי אלקים ביום השמיני – ויהא רעוא מן קדם מרן דבשמיא שיאיר במאור התורה והעבודה ותהי

ביאתו לשעת ברכה והצלחה ולששון ושמחה ולחיי ארוכא ומזוני רוויחא אמן כן יאמר ה' אלקי המערכה ויקבץ במהרה הנדחה אשר נפשה לעפר שחה בב"א" (מנוחת שמואל, [נערך ע"י רבי יהודה ארי' מאיר הלוי יונגרייז, יושב באהלה של תורה בעיר אנטווערפן] עמ' לה).

נקרא על שם אחי אמו רבי שרגא פייש ווינער זצ"ל, אב"ד דק"ק גראסווארדיין, שנפטר בז' אייר שנת תקס"ג (תולדות אנשי מופת).

קיבל תורה מפי מרן רבי משה סופר, אב"ד ור"מ דק"ק פרעשבורג, בעל חתם סופר ז"ע. ואף הסמיכו להורות הוראה בישראל כמסופר להלן. [מסתבר שכמו אחיו גם הוא למד בצעירותו אצל המהר"ם אש שהיה אז אב"ד ור"מ דק"ק באלאשא-יארמוט, שהיא קרוב לסעטשע ואח"כ נסע לפרשבורג].

על כס הרבנות, עם רבו החת"ס

כאשר נפטר אביו בשנת תק"צ, מילא את מקום אביו כאב"ד דק"ק סעטשע והגליל לערך ארבעים ושבע שנה, עד לפטירתו ביום ד' טבת תרל"ז, ושם מנו"כ.

סח נכדו רבי יעקב צבי הלוי יונגרייז אב"ד פ' דיארמוט-ברוקלין: שמעתי מאאמו"ר רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז אב"ד פאבינהאז ודומ"ץ דק"ק פעהער דיארמאט, ששמע מאביו רבי שמואל דוד הלוי יונגרייז, אב"ד פעהער דיארמאט בעהמ"ח שו"ת מהרשד"ה, בן רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז, אב"ד דק"ק סעטשע מה שסיפר לו רבו בעל כתב סופר שהיה עד ראייה.

כשנפטר רבי שמואל הלוי יונגרייז אבדק"ק סעטשע זצ"ל ביום כ"א כסלו שנת תק"ק... קהל סעטשע נתנו עיניהם בבנו רבי

שרגא פייש, תלמיד החתם סופר זי"ע, שהי' אז עדיין בחור, וקבלו אותו לרב למלא מקום אביו, בתנאי שיקבל היתר הוראה מהגה"ק מרן בעל חתם סופר זי"ע, ולתכלית זו נסע רבי שרגא פייש לאחיו רבי אשר אנשיל בעל מנוחת אשר לחזור על לימודו... ובהו באו אל המלך, מלכי רבנו, הגה"ק מרן בעל חתם סופר זי"ע.

בעל ה'מנוחת אשר'

כאשר הגיעו לשם, באו ביום ה' בבוקר לחצרות קדשו של אביו מרן החתם סופר, ובעל מנוחת אשר הציע לפניו שאלתם, היות כי קהל סעטשע קבלו את אחיו הצעיר הבחור לרב, בתנאי שיקבל היתר הוראה ממרן, על כן מבקש ממנו שיבחון אותו, ויסמוך אותו לדון ולהורות, והוסיף, כי בהזדמנות זו שבא לכאן

[כי באותו זמן הוא עדיין ישב סמוך על שולחן חותנו, ולא רצה לקבל עליו את עול הרבנות], הוא מבקש גם בשביל עצמו היתר הוראה, ודבריו אלו היו למורת רוח למרן החתם סופר, על שנראה כזלזול בכבודו, כאלו הוא איננו ראוי שיבוא במיוחד אליו לקבל מאתו סמיכה, רק דרך אגב ובהזדמנות באקראי.

ועל כן התחיל מרן החתם סופר לקפחם ולקנטרם בהלכות... ואחר כך שלחם לבנו בעל כתב סופר להתעסק אתם בהלכות... ולפנות ערב חזרו להגה"ק בעל חתם סופר זי"ע, והוא התאמץ עוד הפעם לדחותם... וחזרו לאכסניא שלהם. בעל מנוחת אשר פנה אל אחיו ואמר לו, מאחר שהנני רואה שאין ברצונו של הגה"ק בעל החתם סופר למלא משאלותינו, אין אני רוצה להשאר פה על שבת קודש.

והנה למחרת בערב ש"ק בבוקר, אירעו שלשה מאורעות נוראים... כאשר שמע מרן החתם סופר דברים זרים כאלו, אשר לא אירע כן בביתו בשום פעם... ובנו הגה"ק בעל **כתב סופר** זצ"ל... פנה אל אביו ואמר: אולי נעשו הדברים הללו על שצערנו להנהו תרי אחים... והחתם סופר זי"ע הרגיש שצדק בדבריו, ושלח אליהם את אשר על ביתו שיבואו תיכף ומיד אצלו... וכאשר באו, כיבד אותם מאוד, וקיבל אותם בסבר פנים יפות, ונתן להם היתר הוראה בהוד והדר כראוי לפי גדלם ומעלתם.

ובגמר הדברים... מרן החתם סופר קם מכסאו, ופנה אל בעל **מנוחת אשר** זצ"ל וברכו בזה"ל: **רבי אשר אנשיל, תזכו להרביץ תורה וטהרה בישראל...** וקם עוד הפעם וברכו: **רבי אשר אנשיל, תזכו לעשות תשועה בישראל...** וקם פעם שלישית, וברכו בברכה משולשת ואמר, **רבי אשר אנשיל, תזכו לראות דור ישרים יבורך...** וכאשר בנו הגה"ק בעל **כתב סופר** זצ"ל, שהיה נוכח במעמד זה... שאל את אביו מרן: אבא, מדוע בתחלה ציערת אותם והתנהגת עמם בדרך זה. והשיב, יען שמתחלה דברו שלא כהוגן, וכדי שלא יאונה להם דבר, הוכרחתי לעשות באופן זה כדי להמתיקו (בית אשר – אהל שרה שבריש מנוחת אשר (מהדורת ברוקלין) ח"א, עמ' לג).

כשהגיע לפרקו [כאמור קיבל את הרבנות עוד בבחרותו] נשא את הרבנית **רחל רבקה** ע"ה, בת הגה"ק מוהר"ר **יהושע פאלק סודיץ-ביכלר** זצ"ל, אב"ד דק"ק **סעטשין** יצ"ו. בעת פטירת רבו החת"ס, היות כי בימים ההם לא היו שיירות מצויות ונודע לרבי **שרגא פייש הלוי** רק לאחר זמן מפטירת רבו החתם סופר זצ"ל, ולא היה יכול להספיד את החתם סופר בפניו, התחיל לכתוב הספד עליו, ובלילה נרדם על הכתב יד, וזוגתו הצדקת קמה משינתה לקול בכיית ילד, ותקרא בקול הנה איש אחד בא החדרה [בלי פתיחת הדלת], לקולה ניער בעלה ואמר למה הקיצותיני משינתי, והשיבתו שראתה איש אחד בחדר עומד ומביט בתוך הקונטרס, ושאל האיך היה מראהו והיא מציירת לו, ואמר א"כ היה החלום אמת, כי חלמתי שמורי ורבי זצ"ל בא לראות ההספד ונתן לי יישר כח. – כאן גם רואים את גדלותה של הרבנית שזכתה לראות בהקיץ את מרן החתם סופר לאחר פטירתו.

דרכו בקודש

שקידתו בלימוד התורה הקדושה וצדקתו אין לשער, רגע לבטלה היה אצלו חמור מאד. וחזר תמיד ארבעה חלקי הטור ושלחן ערוך בעל פה, לא פסיק פומיה מגירסא כפשוטו.

פעם שאלו אחד מבניו על התמדתו ועל שלא פסיק פומיה מגירסא, והשיב כי הוא צריך להכין צדה לדרך, כמאמר הכתוב "הכון לקראת אלקיך ישראל" וגו', "תכין לך הדרך" וגו', וכבוא אדם לתחנה אחרונה שאז תחילת דינו של אדם על דברי תורה,

יראה שתהיה משנתו שגורה בפיו, שאשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ועל כן הוא חוזר בעל פה ארבעה חלקי טור וש"ע שיהו ערוכין לפניו ושמורים בעת הדין, ואז בבטח יענה במנינא דפסלין ארבעה טורין.

מלבד שהיה רבינו דוגמא אישית לבניו ולביתו אחריו, בהתמדתו, היה מחנכם מעודדם ומזרזם להתמיד בלימוד התורה ולא בטל רגע. וכך כותב לבנו: "ושלום לך בני יקר לי הבחור המופלג כ"ה מאיר הלוי שי' מכולנו – נא תחוס על זמנך היקר מכל, מבלי העברה לרגעים לבטלה ח"ו...". והיה מצוה על בניו שיבואו אצלו מזמן לזמן לבחינה לתהות על קנקנם בלימודם גם אחרי חתונתם.

היה מסתפק במיעוטה דמיעוטה, לא רצה להנות מאף אחד, רק לדאוג ולעזור לזולת.

כמו אביו כך רבינו אינו מבקש גדולות ונצורות להתקבל לשמש ברבנות בקהלות יותר גדולות ומפורסמות להגדיל את הכנסתו, אלא אדרבה לומד תורה מתוך הדחק ומתוך שמחה, ומחנך את בניו לצמצום עד קצה האחרון מצד אחד, ומצד שני היה מבטיח להם הבטחות כספיות יותר מכפי יכולתו למען יתמידו בלימודם ויתעלו למעלות רמות, וכמו שכתב רבינו לבנו הג"ר שמואל דוד, בו הוא מעתיק לו מדברי שבח והערצה שכתב הגאון בעל כתב סופר על בנו הבחור פלק, מוסיף רבנו בזה"ל:

"ואנכי למען ירזו בני זה בהתמדת הלימוד, הבטחתיו שבבא כתב העדאה בכזה יקבל ממני הספקה לצורך מלבושים – ובלי נדר לא אאחר מלקיים הבטחתי זו – אך אחת אשאל ממך בני יקירי לזרוזו שיסתפק במועט – כי מלבד שאין הקומץ משביע, ידוע בהכרה לנו שלבחור כמוהו לפי שניו זה התכלית הנרצה לו לבלי לעשות גדולות במלבושים מגוהצים".

עם ה'ישועות יעקב'

עם גדולי דורו היה בקשרי מכתבים, ביניהם בעל ה'ישועות יעקב'. בספר תפארת אשר עמ' קל"ב נדפס ממנו תשובה להגאון בעל ישועות יעקב, שהוא מענה על תשובה שכתב לו הישועות יעקב, התשובה אינו נושא תאריך, אך הישועות יעקב נסתלק ביום כ"ה מנחם אב שנת תקצ"ט, שאז היה רבי שרגא פייש בן ל"א שנה. [שפעת גמלים נושאים מטוב ה' החיים והשלום יחדיו יהיו תמים, יעלו ויבואו ויגיעו לראש ידיד עליון וי"נ כל חי, ה"ה הרב הגאון אמיתי מופת הדור והדרו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה יעקב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק לבוב יע"א בעמ"ח ס' ישועות יעקב. - דברת קדשו מלהבת אש מעולפת ספירים, דברים נחמדים ויקרים הגיעני בזמנו, והיות כי למעשה אין דבר חוצץ בינינו בענין ביב' הקמורי' מר ניהו רבי' דעמי' לא בעי למשרי עורבא ותרבא בתרא דידי, ומכ"ש דאנא ברי' קלה בים התלמוד דלא בעי' למיסר יונה באתרא דמרא, ולהיות אני טרוד מאוד בענינים

הצריכים לתלמוד ולמעשה, על כן הנחתי עיוני בנעימות ימינו וזרוע עוזו עד שלהי קייטנא דרגילנא למיפק בשוקי בראי בערי השדות לנוח קצת מיגיעי. אמרתי אז אשתעשע בין ערוגות בשמי סמי' ולטעום מתקי דבשו אשר בקצה מטה עוז תפארתי, ויהיה לי למשיב נפשי. - צילום תחלת התשובה מכת"ק ראה ה'חת"ס ותלמידיו' עמ' תסט].

תורתו

רבינו השאיר אחריו חידושים בכתב יד, אך לא זכינו לאורו, רק מיעוטא דמיעוטא, כמה חידושי סוגיות [על אחת הסוגיות נרשם: תחילת קיץ תקצ"ג לפ"ק], וכן תשובה הנ"ל להגאון בעל ישועות יעקב, הדפיס נכדו הג"ר **יעקב צבי הלוי יונגרייז** זצ"ל, אבד"ק פ' יארמאט, בתוך הספר **תפארת אשר**, ניו יארק תשל"ו.

אימרה ממנו על מאמר 'אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר [רבה] ייתי ולא איחמיניה' נדפס בתועפות ראם [לרבי משה ליב מפרעשבורג, בהקדמת נכד המחבר, רבי משה [מאזעס] חיים סג"ל ליטש ראזענבוים], ועל הפסוק 'מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה' [משלי כח, ט], בספר בית ישראל [לרבי ישראל חיים ברוין, פ' יתרון].

בנו בשו"ת מהרשד"ה [או"ח סי' ב] מביא: "ושמעתי מאמ"ו הגאון **זכר צדיק וקדוש לברכה** לתרץ דברי רמ"א באורח חיים סימן ל"א סעיף ב' שכתב **דבחול המועד מניחין תפילין ומברכין עליהם רק שאין מברכין עליהם בקול רם**, עיי"ש שהקשה הטורי זהב דתמוה הוא דכלפי שמיא אין חילוק בין קול רם לבלחש, עיי"ש שדחה דברי רמ"א וכתב שלא לברך. אבל **אדוני אבי הגאון ז"ל** תירץ דכוונת הרמ"א לברך בלחש משום השומעים שלא להביא אותן לידי ספק ענייה, דהא יש כמה שיטות הראשונים שסברו דאין להניח תפילין בחול המועד, והוה ספק לענין אמון, אם כי הוא מברך מכל מקום יברך בלחש שלא להכניס השומע בספק אמון".

כן מביא בנו הנ"ל [שם סי' ח] מהנהגת אביו אודות "הרמ"א בהלכות קריאת התורה סימן קל"ט [סעיף ד'] פסק, בשעת ברכת התורה יפנה לצד שמאל שלא יאמרו ברכות כתובים בתורה, עיי"ש במגן אברהם סעיף קטן ו' מה שחלקו עליו הפוסקים. ובאמת אין מנהג העולם כן אלא אף המשתחוה כרמ"א משתחויים נגד ההיכל, וכן ראיתי מאדוני אבי ורבי הגאון **זכר צדיק לברכה**. אולם **אדוני מורי ורבי הגאון [רבי אהרן דוד דייטש בעל גורן דוד, אב"ד] דק"ק באלאשי יארמאט זצ"ל**, ראיתיו שהיה משתחוה לצד שמאל בשעת ברכת התורה".

אשכבתיה דרבי

ארבעים ושבע שנה זכתה קהלת 'סעטשע' שרבי שרגא פייש יכהן פאר בתוכה, עד עת בא קיצו לעלות השמימה. ביום רביעי פרשת ויגש ד' לחודש טבת שנת תרל"ז נסתלק בעיר סעטשע יצ"ו, ונקבר ביום ה' ומנ"כ שם.

שבר גדול.

נאך שלום דעם בלאטמעס קאמט אונס דא ערשימטערנע נאכריכט צו דאס הגאון הצדיק הישיש מו"ה שרגא פייש הלוי יונגרייז. אביד דק"ק טשעטשע יע"א, ביום ד' פ' ו'נש נפטר געווארדען ונפשו המהורה עלתה שמי מרומים. דא לוי פאנר למחרתו ביום ה' שמאטט. אן דער פאסט כל אנשי הגליל זיך בעטהיינטיגען. הצדיק המנוח וואר בן שבעים שנה. עת לקחו אלקים ואיננו אונד האט זוכה געוועזען. דורך מ"ה שנה ממלא מקום אביו הגאון וחקרוש מו"ה שמואל פאפא זצוק"ל צו זיין. אויסער הרב המאה"ג החו"ש וכו"ו וכיו האביד דק"ק פאסטווא יע"א אונד הרב הגדול מסיראק יע"א. האבען בני המנוח הרבנים הגדולים נ"י אין טיעה עמפאני. דענען הספרים בשבחו של הגאון המנוח זצ"ל זיך ערנאננען. דענען זיך איך הרבני המופלג החו"ש מו"ה אברהם טרענטשינער נ"י אין ווירי. הינער וויזע אנטלאס. ערסט אבענד נאך דער כר"י קאנטע איך בני של הגאון המנוח, הרב המאה"ג מו"ה משה יונגרייז נ"י. אביד הוראם בקאשווא יע"א. איינרעפאען לספור על אביו ולבכותו. וואהרענד דער שבעה וואר איינע גע- נע-אל-פערזאמלונג של כל בני הגליל אונטער דעם פארזיטע של הרב המאה"ג מס"ק פאסטווא יע"א אייבערדאען. ביא וועלכער געלענענדיגט בני של הגאון המנוח זצ"ל. הרב מו"ה יושע פלק אים וואינען. איינשטימיג צום ראבבינער גע- זאגלע ווארדען. אונד זא בעווארעמע זיך אויך דעקסמאל דער ארששריך של הכז"ל: בעוד שלא שקעה שמשו של משה, זרחה שמשו שר יהושע. הו"י: משה דמעה מעל כל פנים וישחו לנו שמש צדקה ומרמא בכנפיה לנו והכל ישראל אמן.

בעתון 'שבת אחים' פ' וארא יש כתבה על פטירתו, פרטים מתוכו: ביום ד' פרשת ויגש נפטר הגאון הצדיק הישיש מו"ה שרגא פייש הלוי יונגרייז, אב"ד דק"ק טשעטשע יע"א. הלוייה התקיימה למחרתו בהשתתפות כל אנשי הגליל. המנוח היה בן שבעים שנה בפטירתו, זכה מ"ה שנה למלאות מקום אביו רבי שמואל פאפא זצוק"ל. הספידו אותו הרבנים וכו' אב"ד דק"ק פאסטווא [אחיה של הרבנית, ה"ה רבי דוד ביכלער אב"ד דק"ק פאסטווא], הרב הגדול מסיראק [רבי אהרן יהודה מאי אב"ד דק"ק סיראק], בני המנוח, הרבני המופלג החו"ש מו"ה אברהם טרענטשינער נ"י. אחרי הלוייה הספיד אותו בנו הרב המאה"ג מו"ה משה יונגרייז נ"י אב"ד היראים בקאשווא יע"א. אחרי ככלות השבעה נתאספו אנשי הגליל

(טעמטשע.) מים וואהרער טעהה של סצה נעבע אך דא בשורה טובה קונה, דאס רבינו הרב הגדול החר"ף ובני מו"ה פלק יונגרייז נ"י ע"ש פ' אסור אין אונזערע מיטע אנטלאנגט איהם אום מקום אבותיו הקדושים אנוסערענען. רבינו הג"ל ווארדע דורך איינע דעסאציאן, דא איהם ביו צור נאכטען באהני שמאציאן. ענטפערענעטאהרען, מים בענייטערונג ע"י סלאנג אונד מים איינער אנשיאבע בעגרס, וועלכע ער ביש דעם סוק: אה ישכרו בניך בריתי ועדותי וו אלסרם, גם ביהם עדי עד ישבו לכסא לך, זעהר הערצי עינדיענען ערוידיערעס.

ביום שבת קדוש היקלם רבינו הג"ל בבית"כנ איינע דרשה מלאה דברי תורה ומוסר השכל, וואיביא ער דען צוועק זייער אויסנאבע, להורות לעם די דרכי ד' ואת המעשה אשר יעשו, בעניינענע. עס ווארען דיעס וואהרהאפע דברים הוצאים מן הלב, דא איינען דערארטיגען איינרוק בלב כל יוסעני איבען, דאס זאמטפליכע בני הקהלה דען זעהנליכען וואונש אים ביה"כ אונטערשראפען, דאס רבינו הג"ל נ"י בינען קירענעסער צייט זאמט אטמיליע זייער פאסטען אה טרעטען סאנע, וועלך איינעללליכעס וואינע דער זעלבע אויך ענטפערענעקאס, אינדעס ער דיעזען סאס הרכות איהם ב' בקותי דעלטיטן איינענעמען ווירי. ה' ע"ו!

בראשות הרב המאה"ג מק"ק פאסטווא, באותו הזדמנות הגיש בנו של המנוח רבי יושע פלק מק"ק וואיטצען, מועמדות לרבנות העיר. ונתקיים מאמר חז"ל בעוד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע.

בגליון נוסף של "שבת אחים" בכתבה מסעטשע מודיעים שבעש"ק אמור נתקבל "רבינו הרב הגדול החר"ף ובני מו"ה פלק יונגרייז נ"י" למלאות מקום אבותיו. וביום שב"ק נשא "רבינו דרשה מלאה דברי תורה ומוסר השכל

ולהורות לעם ד' דרכי ד' ואת המעשה אשר יעשון". הם היו דברים היוצאים מן הלב שעשו רושם רב בלב כל שומעיו. בני הקהלה הביעו את תקוותם שבתוך תקופה קצרה יביא גם את בני משפחתו לכאן ובפרשת בחוקותי כבר ישב על כס הרבנות. - הסיבה שלמעשה לא קיבל את הרבנות בסעטשע לא ידועה.

מצבה על קברו

העמדת המצבה היתה בשנה זו בחודש אלול, וכך כותב בנו המהרשד"ה בתשובותיו (יור"ד סימן צה): "ועל דבר העמדת המצבה, האמת אתך שאין קפידא להעמיד המצבה בתוך ל'. וגם אני עשיתי כן בעצמי, שאאמ"ו הגאון זצ"ל נפטר ד' טבת, ואחרי שהיה קשה עלי לעשות עקירה ממקומי בעת הלז העמדתי המצבה בירח אלול, ואז הייתי לקבל פנים את אמ"ו הגאון מהו' דוד דייטש זצ"ל ולא אמר לי דבר, אלמא אין שום קפידא".

וזה נוסח המצבה: פ' [פה] ס' [ספון] / חלקת מחוקק כבוד / אבינו עטרת ראשינו / מורי מורינו הרב רבי / שרגא / המכונה פייש / בן מורי מורינו הרב ר' / שמואל הלוי זצוק"ל / נפטר בשם טוב יום ד' / ד' טבת בשנת כתר טוב / אבד [תרל"ז] לפ"ק / ושם אמו מרים יטל תנצבה.

אשת חיל

הרבנית רחל רבקה היתה נודעת בשערים בצדקתה הטהורה ובדקדוקי מצות ומעשים טובים. תא חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עליה, ה"ה האדמו"ר הקדוש רבי מרדכיילע

מנאדבורנא זצ"ל. מעשה שהיה: הרבי מרדכיילע מנאדבורנא זצ"ל היה בק"ק פ' דיארמאט בעת שרבי שמואל דוד הלוי יונגרייז זצ"ל היה האב"ד דשם, ובאם הדרך בחזירתו מפ' דיארמאט בעגלה, פגע בעגלה אחרת אשר הביאה את אמו של רבי שמואל דוד הלוי יונגרייז זצ"ל לפ' דיארמאט, היא העמידה העגלה של האדמו"ר הנ"ל, וביקשה מהרבי שיתנו לה מים לנטילת ידים, כדי שתתפלל, המשמש נתן לה מים, ואז אמר הצדיק הנ"ל, שעכשיו הוא מבין צדקת הרב מפ' דיארמאט, שלאיש אשר לו אם צדקת כזאת שמדקדקת במצות, אינו חידוש שזכה למדרגת צדיק וקדוש. [וראה בשו"ת מהרשד"ה חלק או"ח תשובה ל"ד מובא: ובשבוע הלז מעש"ק העבר היה אתנו הרב הצדיק החסיד נר ישראל וקדושו מוה"ר מרדכי מנאדבורנא והיינו טרודים בכבודו, והיום נסע מאתנו לחיים ולשלום... ערב ש"ק שקלים תרל"ה לפ"ק].

מספרים שבעת ששלחה בניה להשיבות הגדולות והמפורסמות, היא לוותה אותם ועיניה זלגו דמעות דיצה ודאגה, ודיברה על לב בניה שלמען השם, **לא יבטלו זמן ושיעסקו בתורה ובתפלה**, ועל זה ענו כלם פה אחד "אמנו תחי", בעזרת השם יתברך נתאמץ בכל כחינו לשמור פקודתך ולקיים מצות דאורייתא של תורה ותפלה יחד עם המצוה של אל תטוש תורת אמך". אח"כ שאלה מבניה עוד הפעם שבודאי יראו ללמוד **ספר מוסר בכל יום**, ושיהו זריזים בלכתם מבית מלונם לבית המדרש שלא יפסקו מלימודם ולבל יפגמו ראייתם במקום האסור להסתכל, ועל כל זה הבטיחו אותה בפניה בפה מלא ובשמחה, ואז נתנה ברכתה ונפרדה מהם ושפתותיה נעות תפלה והודיה לה'.

היא האריכה ימים וכנראה נשארה לגור במקומה, וחיתה שם עוד ט"ב שנים אחרי בעלה, ונפטרה ביום י"ג מידות ח' תשרי תרנ"ד לפ"ק, ושם מנו"כ.

וזה נוסח מצבתה: פ"נ / רבתי במעשיה ובצדקתה / חכמות נשים בנתה ביתה / לזכר עולם תהי' לברכה / רחפה למרום למכון שבתה / בגן עדן להתענג נשמתה / כמו בניה צעקו במרה / הוי ואבוי על מיתתה / ביראה לחנכם היה עבודתה / תורה ללמדם היה יגיעתה / אשת חיל לבעלה היתה / סגולת מלכים לא יערכוה / תפארת בניה ובני בניה / רוחה ונשמתה בגנזי מרומים / יראה מעשיה והדריה לבנים / טוב פעלה תגן עליה / לעמוד לתחיה לקץ הימין / הרבנית הצדיקת רחל רבקה / בת אסתר יטל ע"ה / בת הגאון הצדיק יהושע פלק ז"ל / ת נ צ ב ה

/ הלכה לעולמה ביום י"ג מדות תרנ"ד לפ"ק / ונקברה ביום עיוה"כ.

צאצאיו:

(א) בנו רבי שמואל דוד הלוי יונגרייז, אבד"ק פ' דיארמאט בעל שו"ת מהרשד"ה. (נולד בשנת תקצ"ז).

ראה בשו"ת מהרשד"ה (תולדות המחבר עמ' 22), מכתב שכתב אביו אליו בעת שהיה יושב באוהל של תורה בבית חותנו ודודו הגה"ק בעה"ח מנוחת אשר זצ"ל בק"ק טשענגער יצ"ו. - ושם גם מכתב מרבי שרגא פייש אל קהלת סעטשין יצ"ו, להציע את בנו רבי שמואל דוד

למלאות מקום חותנו, בו כתוב בין השאר: "בני הגדול נודע בשער בת רבי"ם וגדולים הרב המופלג חו"ב האברך חו"נ [חכם ונבון] מוה"ר שמואל דוד סג"ל נ"י היושב בישיבה באוהל תורה אשר תקע לו זה ששה שנים במקום תורה ק"ק טשענגער יע"א בהספקת חמיו אחי הגדול הרב הגאון נ"י צדיק יסוד עולם אב"ד ור"מ דלשם – והוא מעודו שקד על דלתי תורה ועבודה ושמש תלמידי חכמים בדבוק חברים כמפורסם – כי הרבה שמושו בישיבות: שלש שנים רצופות אצל רבו הרב הג' נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמאטה ולאחר כן בישיבה הרמתה של רבו הרב הגה"ג נ"י אבדק"ק פרעסבורג יע"א למד בדבוק חברים בהתמדה נפלאה".

במכתב אשר כתב אליו בנו רבי שמואל דוד הלוי (שו"ת מהרשד"ה אר"ח סי' ל"ד) ביום ערב ש"ק שקלים תרל"ה, כותב בתוה"ז: "והנה בשבוע הלז הגיעני מכתב בחדושי תורה מגיסי הרב הג' דק"ק טשעטשעוויטץ ובו שלח לי מגילה ארוכה, בפלפול אשר עבר בינו ובין רב אחד על קושית המשנה למלך בספרו פרשת דרכים דרך האתרים, על האבות איתני עולם, שאיך קיימו השבת לדברי האומר שלא יצאו מכלל בני נח להקל, כיון שגוי ששבת חייב מיתה [סנהדרין נח, ב]... מסיים "ואשר השבתי לו עוד על שאר דברים אין רצוני להלאות, ואף בזה באתי רק יען שהוא דרוש ופלפול וידעתי כי יתענג בו כאמרו הגאון נ"י".

וראה שם עוד תשובות לאביו (סימן ב', ח'. ובסימן לד): בעזה"ת שלום וכל טוב ושמחת פורים לכבוד אאמ"ו הלא ניהו הרב הגאון המופלג חריף ובקי זך ונקי בעל פיפיות ת"ת צדיק יסוד עולם כקש"ת מוה"ר שרגא פייש סג"ל נ"י, מכבד את מקום סעטשע יע"א. - ולמחברתו הטהורה היא אמי מורתי הצנועה אשת חיל עקרת בית ה"ה הרבנית הצדקת מרת רחל רבקה תחי' עמ"ש ולכל יר"ח שיחיו. - תל"ת ויתעלה כי החיים והשלום אתנו, ובשבוע הלז מערב שבת קודש העבר, היה אתנו הרב הצדיק החסיד נר ישראל וקדושו מוה"ר מרדכי מנאדבורנא והיינו טרודים בכבודו, והיום נסע מאתנו לחיים ולשלום. - הנה להלכה ותוס' התלמידים מתאווים לחדשות, והפלנו גורל ועלה בגורל סוגיא חדש את המסתעף לזה בהיתר חדש, ואמינא כי מן השמים הוא, כי באמת בשנה הלז רבה בזה המכשלה בפרט בגבולינו שזורעים החטים כאלו לרוב והם טוב ויפה, והיה לי צער גדול מזה עד שפרסמתי הדברים שחיטין כאלו בעל נפש יזהר מהם אשר על כן אינני אוכל אפילו מפתם של הבריות. - ויהי רצון מלפני אבינו שיעלה בידנו ללמוד הענין כהוגן וכשורה, ויהיה למודינו ויגיעתנו כפרה על כל ישראל ועלי, ונצל מכל מכשול ומכל שגיאה וטעות הן בעבודתנו הן בלמודינו... ומכבוד השבת אקצר באמרים. יתענג על רוב טוב ושלום בכ"ט ע"ע בנ"ר וכל טוב, כאות נפש גה"ק ונפש בנו תלמידו משתחוה מול הדרת קדש גאון תורתו. כו"ח ערב ש"ק שקלים תרל"ה לפ"ק. שמואל דוד הק' הלוי, הרב דפה יארמאט והגליל יע"א. - זוגתי הצנועה הרבנית אשת חיל תחיה דורשת שלום כבודם. בני ת"ל הם בריאים וטובים, ובני הבחור עולה בלימודו מעלה מעלה בשלמות וכ"ט.

בתשובה אחת (מהרשד"ה חו"ד סי' צו) הוא דן בדבר "שאלתו איך נהגתי בעצמי בענין שינוי מקום כשהייתי אבל על אאמו"ר הגאון... הנה אני שנית את מקומי לגמרי שאני עומד בצד דרום ושנית ועמדתי על מקום הסמוך לארון הקודש בצד צפון. אולם בימים הנוראים אשר בעל מקום של צד צפון היה צריך למקומו, והנה זו יש קפיда שלא יעמוד שום אדם על מקום מיוחד להרב, העמדתי את השטענדער על המקום המיוחד הפוך,

ולקחתי כסא מביתי לישב עליו והוה שינוי גדול... כותב וחותם כ"ד אלול תר"נ לפ"ק. **שמואל דוד הלוי**, הרב דפה **יארמאט** והגליל.

ובתשובה אחרת (שם חיו"ד סי' פז) הוא מזכיר את יומא דהילולא של אביו: ואפסוק באמצע הפרק, כי התלמידים ה' עליהם יחיו מפגרים יותר מדאי והותר וצריך לי להשלים, ובפרט כי יומא דהילולא של אמ"ו הגאון **זצוקלל"ה מתקרב**. דברי הד"ש ומברכו בכל ברכות שבתורה. כו"ח אור ליום א' דר"ח טבת תר"ם לפ"ק. **שמואל דוד הלוי**, הרב דפה **יארמאט** והגליל.

(ב) בתו מרת **סלאווא** [נולדה בשנת תקצ"ט לערך] אשת רבי **יוסף מרדכי רייך ז"ל**, אב"י ק"ק **סעטשע**. ראה עליהם להלן.

(ג) בנו רבי **משה הלוי יונגרייז**, אבד"ק **קאשוי** [נולד בשנת תר"ב].

(ד) בנו רבי **אהרן הלוי יונגרייז ז"ל** אב"י ק"ק **אפץ** [נולד בסביבות שנת תר"ה].

(ה) בנו רבי **יהושע פאלק הלוי יונגרייז ז"ל** אב"ד **סאנטוב** [נולד בשנת תר"ט לערך]. לתולדותיו ראה 'עלי זכרון' עלה י"א, עמ' ל-לד.

(ו) בנו רבי **מאיר הלוי יונגרייז ז"ל** אב"ד ק"ק **רימא סאמבאט** [נולד בשנת תרי"ב]. לתולדותיו ראה 'עלי זכרון' עלה י"ג, עמ' לז-לח.

(ז) בנו רבי **מרדכי הלוי יונגרייז ז"ל** אב"י ק"ק **נייפעסט** [נולד בשנת תרי"ד לערך].

(ח) בתו מרת **אסתר** [נולדה בשנת תרט"ז לערך] אשת רבי **משה אברהם וואקטור ז"ל** אב"י ק"ק **אפץ**. ראה עליהם להלן.

(ט) בנו רבי **יצחק הלוי יונגרייז ז"ל** אב"י ק"ק **לערינצי** [נולד בשנת תרי"ח].

חתנו רבי יוסף מרדכי רייך ז"ל באפץ

רבי **יוסף מרדכי רייך** נולד בשנת תקצ"ד לערך לאביו רבי **שמואל זנויל רייך**, מסעטשע, בנו של רבי **יעקב קאפיל רייך** אב"ד ווערבוי, המכונה רבי **קאפיל חריף**, בעל חידושי יעב"ץ.

[רבי **יעקב** המכונה **קאפיל אלטענקונשטאט** נולד לאביו התורני רבי **צבי הירש ב"ר שמואל זנויל**, בשנת תקכ"ו בעיר **אלטענקונשטאט**. בשנת תקמ"ט נשא את הרבנית מרת **ריזל ב"ר אברהם פעסלעס משטאמפי**, והיה סמוך על שולחן חותנו. שם נולדו להם: א) בנם רבי **שמואל זנויל רייך בק"ק סעטשע**. ב) בנם רבי **שמעון אפרים רייך בק"ק קעטשקעמעט** [נולד בכ"א תשרי תקנ"ה]. ג) בתם מרת **יענטא שיינדל** אשת רבי **אליהו בוסטיין**. ד) בתם מרת **יוספה פעסיל** אשת רבי **אברהם דאהאן**, תלמיד חכם מופלג בעיר חדש.

זו' הרבנית **ריזל** נפטרה שם ביום כ"ח סיון [כ"ט תמוז] תקנ"ט. בתולדות יעקב [עמ' 35] מביא שבתוך הכתבי יד הנשארים [מרבי קאפל חריף] נמצא גם הספד אשר השמיע בהקמת מצבה על קברה, ועל שער הכ"י כתובים הדברים האלה: "דרשת תוכחת מוסר, יום ג' ער"ח אב תק"ס לפ"ק, ביום הקמת מצבת זוגתי הרבנית החמודה היקרה **ריזל** עליה השלום".

אחרי כן נשא את אחותה הרבנית ליבלא, ממנה נולדו לו עוד שלשה בנים ושתי בנות: א) בנם רבי צבי הירש רייך, בק"ק עיר חדשה. ב) בנם רבי משולם רייך בק"ק טרענשטין. ג) בנם רבי אברהם יחזקאל רייך אב"ד דק"ק קארלבורג, באנאוויץ [נפטר י"ט סיון תרח"ס], זו' מרת שרה ב"ר חיים צבי יוסט בווערבויו. ד) מרת מאטל אשת רבי דוד ברד"ח מק"ק יאץ (יאצעוויץ) הסמוכה לטאפלטשאן. ה) בתם מרת יוטל רוזנצוויג אשת רבי דוד ליב נכד רבי בצלאל רענשבורג.

רבי יעקב קאפל נתמנה בשנת תקס"ס לאב"ד קאדלבורג, ובשנת תקס"ד נתמנה לאב"ד ווערבויו, בה כיהן עד לפטירתו ביום כ"א כסלו תקצ"ו ושם מנ"כ.

בנו רבי שמואל זנוויל רייך גר בסעטשע ונפטר שם ביום ב' דר"ח אדר תר"כ ומנ"כ שם. זוגתו מרת ריזל ב"ר יצחק הכהן נפטרה ביום ו' טבת תרל"ב ומנ"כ שם.

מלבד בנם רבי יוסף מרדכי היה להם עוד בן ובת: בנם רבי יצחק ז"ל גר בסעטשע ונפטר ביום כו חשון תרנ"ח

ומנ"כ שם. ובתם היא מרת פיירל אשת רבי אהרן הלוי יונגרייז מאפץ, בן רבי שרגא פייש אב"ד דק"ק סעטשע.

נוסח מצבות רבי שמואל זנוויל רייך וזוגתו מרת ריזל בסעטשע: "פ' נ' / איש תם וישר / פעל צדק והלך במישור /

הודו לבריות נחה / זה זקן המהלל לברכה / כ"ה זנוויל

רייך / בהרב הגאון המפו' מר"ה / קאפל חריף / נפ' ב' דר"ח אדר תר"כ לפ"ק / נספד ונקבר בשם טוב / תנצב"ה. - "האשה החשובה מרת / ריזל / בת מורינו הרב ר' יצחק הכהן / נפטרה והלכה לעולמה ביום ו' טבת / ה' תרל"ב לפ"ק / רב טוב פעלה יהללוה בשערים / ירוממיה בצדקותיה ובתהליכותיה הישרים / זאת המצבה תעמוד לדור דורים / לעטרת שלום מהרה בין רעים וקרובים".

בהגיע רבי יוסף מרדכי רייך לפרקו נשא את זוגתו מרת סלאווא ע"ה [נולדה בשנת תקצ"ט לערך] בת רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז אב"ד סעטשע, וקבעו את מושבם בק"ק אפץ הסמוכה, עד לפטירתו ביום כ"ט אלול תרס"ח, ומנוחתו כבוד בק"ק סעטשע. - מופיע ב'שבת אחים' פ' אמור תרל"ח, במגבית לעניי ארץ הקדושה - אפץ, ר' מרדכי רייך.

נוסח מצבתו: "היקר וחשוב זקן ונשוא פנים רודף צדקה וחסד / פ"נ / כש"ת פ"ה / יוסף מרדכי / בן מו"ה שמואל זנוויל רייך / ע"ה / יקרת רוחך ומדת טובך נפלאו / והרבות צדקה וחסד ידך לא לאו / ספרה בל נוכל טובת לבך ואהבת קונך / פזר נתת לאביונים במלא חפניך / מחזיק ואוהב תורה היית כל ימך / רב וקצין חונן וחומל בעמיק / דמעות כנחל ישטופו מעינינו / כליל חמדתינו והוד תפארתינו / יילולו עליך בניך וכל משפחתנו / נפטר בשם טוב ערב ר"ה ונקבר ביום ב' דר"ה / שנת תרס"ט לפ"ק / תנצבה / ושם אמו ריזל ע"ה.

זוגתו מרת סלאווא ע"ה נפטרה כעשר שנים לפניו, ביום ה' טבת תרנ"ט ומנוחתה כבוד בק"ק סעטשע. נוסח מצבתה:

סודה פה עובר אורח / למצבה הזה מר צורח / אשה צנועה וכשירה / וידועה ברב צדקותי / אם יתומים ואלמנות / בעלה ובני' במר בוכים / תעני' ואני' זועקים / רחפה למעון שמים / חסות בצל מרום / לקציר ברנה בעלה / ראוה בנות ויאשרוה / בעלה הקים המצבה / קרבי ינון התחיה / העת תקיץ משינתה / בת הגאון הצדיק אבדק"ק סעטשע / נפטרה ביום ה' טבת תרנ"ט / ת נ צ ב ה

מיוצ"ח:

(א) בנם רבי **יצחק רייך** נולד באפן בסביבות תרכ"ב ונפטר בשנת תש"ט. אשתו (maria) נולדה בסביבות תרכ"ז. (1) בנם (jozsef) יליד אפן ה' אדר ב' תרנ"א. (2) בנם (imre rejto-reich) יליד אפן י"א אייר תרנ"ב. (3) בנם (gabor rejto-reich) יליד אפן כ"ב שבט תרנ"ד. (4) בנם (gyula rejto-reich) יליד אפן כ"א חשוון תר"ס. (5) בנם (jeno) רייך.

(ב) בנם (jeno) רייך יליד אפן בסביבות תרכ"ח. אשתו (klari), בתם (kato). אשתו [ראשון או שני] (alice) לבית ווייס, ילידת וינה תרל"ה.

(ג) בנם (karoly) רייך יליד אפן תרכ"ט, אשתו (etelka) ילידת קאשוי תרכ"ה, ב"ר יעקב ברגר, וזו' (mlna) לבית שווארץ.

(ד) בנם רבי **מנחם מענדל רייך** מסעטשע, יליד אפן תרל"ב, זו' מרת אילונה דאבריש ע"ה בת רבי יהודה ב"ר **כלב הלוי וואהל מפאסטא** [נפטר ד' דחנוכה] וזו' מרת לאה בת רבי **שלמה רוזנפלד** [נפטר כ"ו ניסן]. (1) בתם (margit szasz) ילידת (piliny) במחוז נוגראד תרנ"ז, נ' תש"ב. אשת ר' יוסף שפיגל נולד בשנת תרמ"ט ונפטר בשנת תרפ"ב. ואשת (julius karsai) יליד תר"נ, נ' תש"ב. בן יוסף קאהן קארסאי [בן ר' ליב (leopold) קאהן ויוזפינה בת רבי יוסף מרדכי רייך]. (2) בתם שרה ילידת תר"ס, נעקה"ש. אשת (emil) שפיגל יליד תרנ"ה, נפטר תרצ"ב. (3) בתם (rozike) אשת (imre frank). (4) בתם (berta) אשת (nandor bihari). (5) בתם (jolika) אשת (gyula kondor). (6) בתם (klara) אשת (gyula) שווארץ.

(ה) בנם רבי **שמואל רייך ז"ל**. אשתו (hermin). בנם (geza). בנם (hugo).

(ו) בנם (pali). אולי הכוונה ליהושע פאלק.

(ז) בתם (jozefina) אשת (jozef kohn karsai) בן (leopold kohn). (ח) בנם (laci).

רבי **יוסף מרדכי רייך** וצאצאיו מופיעים ברשימות מעות קדימה על הספרים: זכרון שלמה, שטיינברגר, קליינורדיין תרצ"ה - אפן, מו"ה **שמואל רייך**. ים של יהודה, אלטמאן, וואיטצען תרפ"ו - אפן, ר' **שמואל רייך**, ר' **אברהם רייך**. מדרש ריב"ש טוב, תרפ"ז - אפן, ר' **שמואל רייך**. משנה התלמוד, יונגרייז, תרע"ג - אפן, היקר ר' **שמואל רייך**. שאגת זאב, תרס"ט - אפן, **דע בריעדער רייך**. שו"ת מנוחת משה, תרס"ח - אפן, ר' **מרדכי רייך**, **אחים רייך**. שו"ת פרי מגדים, תרצ"ה - אפן, מו"ה **שמואל רייך**.

ראה גם בספר **גאולה וישועה**, לרבי **יהושע גינז** אב"ד אפן (מישקולץ תש"ג):

"מזכרת תודה ואהבה לכבוד שא"ב היקר והנעלה והמרומם בפי כל הולך תמים ופועל צדק ירא אלקים רודף צדקה וחסד חוטר מגזע תרשישים כה"ר **מנחם מענדל רייך** נ"י **מסעטשי** ע"ר נות בתו עטרת בעלה כפה פרשה לעני וידה שלחה לאביון המפורסמת

בטובת לבבה ובמעשיה הטובים מרת **דאברי** שתחי' עמו"ש לאוי"ט אשר תמיד עינם ולבם להיות בתומכי וגם להדפסת ספר זה הביאו מנחה לקרבן לעשות קרן קיימת לעוה"ב.

"לע"נ אבותם ה"נ דו"ז התורני המופלא שלשלת היחוס מו"ה **יוסף מרדכי** בן מו"ה **שמואל זאנוויל רייך** ע"ה (בהגה"ג ר' **קאפפּעל חריף** זי"ע מווערבוי) של"ח כ"ט סיון, ולדו"ז האשה החשובה הצדקת טובת לבב מרת **סלאווע** בת הגאה"ק מו"ה **שרגא פייש הלוי יונגרייז** זצ"ל האבדק"ק **טשעטשא** יצ"ו של"ח ה' טבת.

"והיקר והנכבד מוקיר ורחים רבנן רודף צדקה וחסד ר' **יהודא** בן ר' **כלב הלוי וואהל** ע"ה **מפאסטוי** של"ח ד' דחנוכה, וזוגתו אשת יראת ד' היא תתהלל בעלת צדקה וגומלת חסדים מרת **לאה** בת ר' **שלמה** ע"ה של"ח כ"ו ניסן...".

רבי משה אברהם וואקטור ז"ל באפץ

רבי **משה אברהם וואקטור** נולד בסביבות תרל"ב לאביו רבי **יעקב וואקטור** וזו' מרת **קאטי** (kati) לבית **קעלער** (keller). בהגיעו לפרקו נשא זוגתו מרת **אסתר** ע"ה [נולדה בשנת תרט"ו/ז] בת רבי **שרגא פייש הלוי יונגרייז** אב"ד סעטשע, וקבעו את מושבם בק"ק **אפץ** הסמוכה, עד לפטירתו ביום ט"ו אב תרצ"ב. זו' מרת **אסתר** ע"ה, נלב"ע ג' אדר שני תש"ג. נזכר ב'שבת אחים' אמור תרל"ח, במגבית לעניי ארץ הקדושה, **אפץ**, ר' **אברהם וואקטור**.

צאצאיהם:

(א) בנם ר' **שרגא פייש וואקטור** ז"ל, נולד בק"ק **אפץ** בשנת תרל"ז, אב"י בק"ק סעטשע. וזו' מרת **קראסל** ע"ה [נולדה בק"ק **ווערפעלעט** בשנת תרל"ט] בת רבי **משה טעננבוים** אב"ד ור"מ דק"ק **ווערפעלעט**. נעקה"ש כ"ד סיון תש"ד. [דף עד ע"י בן אחותו **יעקב גליק**, חיפה. דב גליק תל אביב].

(ב) בנם ר' **מאיר וואקטור**, נולד בשנת תרמ"ז. זו' בזו"ר מרת **יהודית** ע"ה ב"ר **אהרן טומשוב** נלב"ע א' דשבועות תש"ב. בזו"ש חתן ר' **צבי יהודה** ב"ר **שלום אולמן** ז"ל [נלב"ע י"ט תמוז תש"ב. זו' מרים ב"ר דוד ע"ה נלב"ע א' דפסח תש"ב]. נעקה"ש כ"ד סיון תש"ד. - צאצאיהם: (1) בתם מרת **הינדל**, ילידת תרע"ב, בעלה רינר ויקטור. בנם הילד **אברהם** יליד תרצ"ט. (2) בנם **סנדר**, יליד תרע"ט. נעלם ברוסיה (דף עד ע"י אחיו **יעקב**). (3) בתם **ש**. ילידת תרפ"ט. (4) בתם **א**. ילידת תרפ"ט (דף עד ע"י אחיה **יעקב**). (5) בתם **סלאווא** נעקה"ש בגיל 15 (דף עד ע"י אחיה **יעקב**). (6) בנם ר' **יוסף וקטור**, נולד ב' אלול תרע"ה, נלב"ע ל' כסלו תשנ"ח בירושלים. (7) בנם ר' **יעקב וקטור**, נולד ג' ניסן תרע"ז, זו' אמירה נולדה י"ד ניסן תרפ"ג, ירושלים.

(ג) בנם (**fulop**) וואקטור, נעקה"ש כ"ד סיון תש"ד. (ד) חתנם מו"ה ... **פרידמן** ז"ל.

(ה) בתם מ' **יטל** [ילידת תרל"ח] אשת מו"ה **יוסף/יצחק אייזיק גרינפלד** ז"ל יליד תרמ"ד. ילדיהם: **יעקב**, יהודה אשר, רוזה, אורן, מרים.

(ו) חתנם מר"ה ... **ניגרט ז"ל**. (ז) חתנם מר"ה ... **ארנפלד ז"ל**

(ח) חתנם מר"ה **שלום גליק ז"ל**. (מצאצאיו: 1) בנו ר' **יעקב גליק**, חיפה. [אשתו לאה גליק ובנם יוחאי]. (2) בנו ר' **דב גליק** תל אביב, נולד תרפ"א ונפטר כ"ד חשוון תש"ע. אשתו שולמית ב"ר קלמן נולדה בשנת תרפ"ג ונפטרה ב"ב אדר ב' תשע"ד. בתם לאה שפיגלר.

(ט) חתנם מר"ה .... **פיליפ ז"ל**.

רבי **משה אברהם וואקטור** וצאצאיו מופיעים ברשימות מעות קדימה על הספרים: זכרון שלמה, שטיינברגר, קליינורדיין תרצ"ה. - אפן, מר"ה **מאיר וואקטור**. ים של יהודה, אלטמאן, וואיטצען תרפ"ו - אפן, שא"ב מר"ה **שרגא וואקטור**, דר"ז מר"ה **משה אברהם וואקטאר**. מדרש ריב"ש טוב, תרפ"ז - אפן, ר' **שרגא וואקטאר**. מהר"ם סופר א', טארנא תפר"ח - אפן, **מאיר וואקטאר**, **אברהם וואקטאר**. שו"ת מי יהודה, אלטמאן, תרצ"ד - אפן, ש"ב מר"ה **שרגא וואקטאר**, ואחיו ר' **מאיר וואקטאר**. משנה התלמוד, יונגרייז, תרע"ג - אפן, ש"ב מר"ה **משה אברהם וואקטור**. שו"ת פרי מגדים, תרצ"ה - אפן, מר"ה **מאיר וואקטאר**, מר"ה **שרגא פייש וואקטאר**. שאגת זאב, תרס"ט - אפן, הרבני היקר איש ירא אלוקים מר"ה **פייש וואקטער**.

וראה בספר **גאולה וישועה**, **לרבי יהושע גינז אב"ד אפן**, שנדפס במישקולץ תש"ג:

"עצור במילין לא אוכל מליתן שם עולם בספרי לדר"ז היקר והנעלה תמים במעשיו מוקיר רבנן עוסק בצרכי ציבור באמונה רודף צדקה וחסד מו' **משה אברהם** בן ר' **יעקב וואקטור** ע"ה שבל"ח ט"ו אב תרצ"ב, ולרעינתו דר"ז האשה החשובה צדקת והמלמדת ומשכלת בת גדולים וקדושים מרת **אסתר** ע"ה בת הגאה"ק מר"ה **שרגא פייש הלוי יונגרייז** זצ"ל האב"ד ק"ק **טשטשע** של"ח ג' אדר ב' תש"ג, אשר תמיד הייתי קשור על לבם ועל עיניהם, והפליא לעשות עמי אות לטובה יותר מכפי כחם...

"ואפריון אמטי' לכבוד ש"ב היקר הרבני חו"ש פרי תפארת גפן אדרת ירא ושלם כש"ת מר"ה **שרגא פייש וואקטור** נ"י ולנות ביתו האשה החשובה והנכבדה טובת לבב הצדקת בת גדולים וקדושים מרת **קריסל** שתחי' ולכבוד אחיו ש"ב היקר והנעלה תהלתו בפי כל תמים במעשיו יראת ד' אוצרו עטרת ישרים אילת האובים יפה נוף משוש כל אנשי אמת מר"ה **מאיר וואקטור** נ"י עכ"ב היקרים ה"ו בכלל ובפרט כולם יעמדו על הברכה אשר זה י"ג שנים כאנשים אחים אנחנו ומלה אין בלשוני להביע הרב טוב שגמלנו ומחזיקים אותי יותר מכפי כחם...

"ושם עולם אתן כאן להאשה החשובה אשת חיל משכלת ומלמדת צופי' הליכות ביתה המפורסמת במעשיה הטובים מרת **יהודית** בת מר"ה **אהרן טאמאשאי** ע"ה (אשת ר' **מאיר וואקטור** נ"י בז"ר) שבל"ח א' דשבועות ולחותנו בז"ש ה"ה הרבני המו"מ בן גדולים עטרת תפארת ישרים ירא אלקים באמת מר"ה **צבי יהודא** בן הרה"ג מר"ה **שלום אוללמאן** ז"ל נפטר י"ט תמוז תש"ב, וזוגתו האשה החשובה והנכבדה והצנועה מרת **מרים** בת מר"ה **דוד** ע"ה נפטרת א' דפסח תש"ב...".

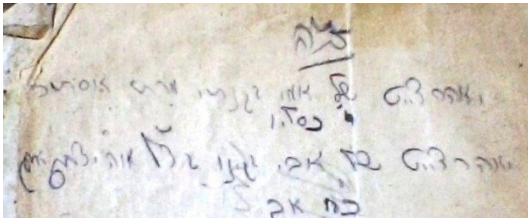
הרב שמואל צבי שפיטצער - קרית יואל, מאנרא יצ"ו

רבי יצחק אייזיק שפרייזער זצ"ל מטאלטשאוו - באטטאניא

לתולדותיו וצאצאיו

מבוא

בעזה"ש"ת נתגלגלה זכות על ידי, ובעת שעסקתי לאחרונה לארגן את בני משפחתי להשתתף לבנות הנהרות ולתקן הגדר סביב הביה"ח מקום מנוחתם של ראשי משפחתינו ז"ל בעיר מעזא-קאוואטשהאזא, שנעשה בעז"ה במסירות ע"י שלוחי מוסד הק' 'אבותינו', וכן לתקן את המצבות על עמדו ועל מכונו, נתגלה לנו מצבתו של זקינינו הרה"ג רבי יצחק אייזיק שפרייזער זצ"ל תלמיד ממרן הגה"ק הכתב סופר זצ"ל, וגם היה מרשמי רשוותא, והעלה על הכתב מתורת רבו הק' זצ"ל ומתורת אביו מרן הגה"ק החתם סופר זצ"ל, ונשאר מכתביו ב' פנקסים גדולים, אשר נלקט מהם מה שלא נדפס בספריהם, ונדפס בהספרים "כתב וחתם סופר" "עטרות סופרים" כמו שנכתוב להלן בעז"ה.

כת"י הגרא"ד רובינשטיין - פטירת זקנו רבי אייזיק שפרייזער

עד הנה היה נעלם מאתנו מקום מנוחתו, גם כמעט לא ידענו פרטים מתולדות ימי חייו ומקום מגוריו וכדומה. רק זאת ידענו שזקינתנו האה"ח מרת גיטל ע"ה אשת הרה"ג ר' יצחק רובינשטיין ז"ל שר"ב בק"ק קאוואטשהאזא

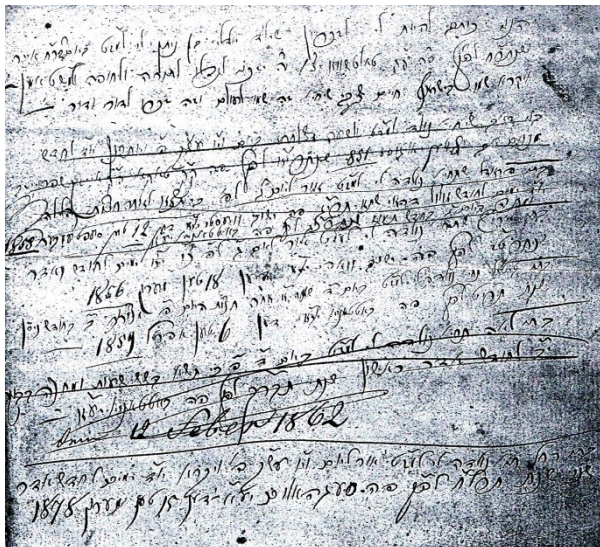
היתה בתו, וכעת ב"ה נתגלה לנו מצבתו. זיהוי מצבתו היתה ע"י שנשאר בידינו כת"י מנכדו, בנה של מרת גיטל ע"ה הנ"ל, ה"ה הגה"צ רבי אהרן דוד רובינשטיין זצ"ל הי"ד אב"ד ור"מ דק"ק קאוואטשהאזא, שבו כותב כי יומא דהילולא של זקיני ר' יצחק אייזיק הוא ביום כ"ח לחודש מנחם אב. ובמשך העבודה לעסוק בתיקון הביה"ח בקאוואטשהאזא עברנו על כל נוסחאות המצבות, ומצאנו מצבה אחת של ר' יצחק אייזיק' (ללא שם משפחה) עם תוארים נאים, והיום פטירה הוא ביום הנ"ל. ואחר החקירה נודע לנו שר' יצחק אייזיק גר הרבה משנותיו בעיר באטטאניא הסמוכה לקאוואטשהאזא (מרחק 18 ק"מ). גם נמצא ברשימות העיר שר' אייזיק שימש כ"מוהל" בעיר מגוריו באטטאניא ובעיר קאוואטשהאזא הסמוכה. כך נתברר לנו כי זהו אכן מצבת זקינינו רבי אייזיק שפרייזער זצ"ל.

לאחר שנודע להרה"ג רבי זושא קינסטליכער יו"ר מערכת "זכרון" שמצאנו את מצבתו, נתבקשתי ממנו לכתוב אודות מה שאנו יודעים עליו, ועל בית אבותיו וצאצאיו, ולהשלים את החסר בערכו של ר' אייזיק בספרו החת"ס ותלמידיו.

בעת שהתחלנו לכתוב את מאמרינו הזמין השי"ת לידינו בדרך מציאה כתב ידו של ר' אייזיק שנמצא בין כתבי ידיו מתורת רבו זצ"ל הנ"ל, והיה נעלם מאתנו עד עתה, בו כותב יום פטירתם של הוריו, אשתו, הורי אשתו, גם מ'חמותו השניה, פרט אשר לא ידענו עד הנה שנשא אשה שנית אחר פטירת זוגתו הראשונה. גם כותב שם שמות צאצאיו ומקום מגוריו בעת לידתם. שמחנו על הגילוי הזה כמוצא שלל רב, והנני מעתיק הכתב יד בשלימות, ולאחריו תוספות כמה פרטים שעלה בידינו לקבץ, למען יהיה בזה שארית לזכרו של זקני ר' יצחק אייזיק זצ"ל, שמהתוארים על מצבתו נראה שהיה אדם גדול ומפורסם ביראתו וצדקתו.

רישומים משפחתיים מרי"א שפרייזער

זה נוסח כתב ידו של רבי אייזיק:

הנני כותב להיות לי לזכרון שילד ילדתי, בן ניתן לי למז"ט ביום ב' [ד]ר"ח אייר שנתר"ח לפ"ק, פה ק"ק טאלטשווא יצ"ו, ה' יזכני לגדלו לתורה ולחופה ולמ[ע]ש"ט אמון, ויקרא שמו בישראל חיים צבי שיחי', זה שמו לעולם וזה זכרו דור ודור.

בני זאב שיחי' נולד למז"ט ולשעה מוצלחת, ביום ו"ו עש"ק פ' ואתחנן, יר"ד לחודש מנחם אב, שנתרי"א

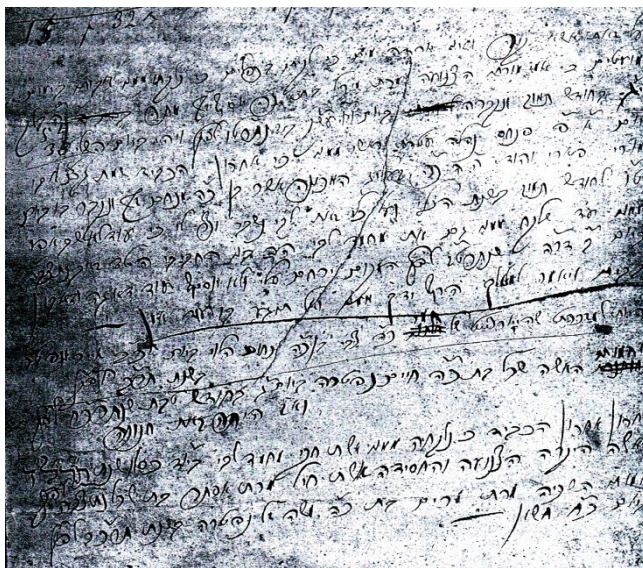
לפ"ק, פה ק"ק טאקאי, הק' אייזיק שפרייזער. (העבירו קו על הרישום)

בתי פראדל שתחי' נולדה לי למז"ט אור ליום ג' לפ' כי תצא לאחר חצות הלילה, י"ד ימים לחודש אלול דהאי שתא תרי"ג, פה ישוב וועסטי יע"א. ומתה ביום ג' בחודש תמוז שנתרכ"ג לפ"ק, פה באטטאניא יע"א. (העבירו קו על הרישום)

בתי מיריל שתחי' נולדה לי למז"ט אור ליום ג' לפ' צו, י"א ימים לחודש ואדר [=אדר"ב] שנתרט"ז לפ"ק, פה ישוב ווארי יע"א.

בתי גיטל תחי' נולדה לי למז"ט ביום ד' שעה א' אחרי חצות היום, פ' מצורע ב' בחודש ניסן שנת תרי"ט לפ"ק, פה באטטאניא יע"א.

בתי לאה תחי' נולדה לי למז"ט ביום ד' פ' כי תשא בשש שעות ומחצה בבוקר, י"ב לחודש אדר ראשון שנת תבר"ך לפ"ק, פה באטטאניא יע"א. (העבירו קו על הרישום)

בתי רחל תי' נולדה
 לי למז"ט אור ליום
 וי"ו עש"ק פ' ויקרא,
 יו"ד ימים לחודש
 אדר שני שנת תרל"ח
 לפ"ק, פה סעגהאלום
 יע"א.

*

על זאת אשא קינה
 ועיני ירדה מים כי
 לקיתי בכפלים, כי
 נלקחו ממני אבותי
 בימים מועטים, כי
 אמי מורתי הצנועה
 מרת מיריל ע"ה בת

כ"ה יוסף ז"ל מתה פ' בלק י"ג בחודש תמוז, ונקברה ביום וי"ו עש"ק, בשנתרט"ו
 לפ"ק. - ויהי ביום השלישי יום א' פ' פנחס נפלה עטרת ראשי ממני, כי אחרון הכביד
 שמת גם אבי מורי פארי והודי ה"ה כ"ה זעליג המכונה אשר בן כ"ה מנחם ז"ל, ונקבר
 בו ביום ט"ו לחודש תמוז בשנת הנ"ל.

ועל כל זאת לבי נשבר וצר לי כי עוד לא שב אפו וחמתו עד שלקח ממני גם את מחמד
 לבי ה"ה בני החביבי הילד זאב נתצב"ה, ביום ב' דר"ה שנתרט"ז לפ"ק, המקום ירחם
 עלי ולא יוסיף עוד דאגה ודאבון בביתי, ויאמר למלאך המשחית הרף ידיך ממנו ואל
 תיגע בו עוד, אמן.

*

להיות למזכרת שהיארציט של חמי כ"ה צבי בן כ"ה נחום הלוי, ביום כ"ב אייר, ונפטר
 בשנת תר"ב לפ"ק.

וחמותי האשה שרל בת כ"ה חיים, נפטרה ביום ג' בחודש טבת שנתרכ"ח לפ"ק, ואז
 היתה זאת חנוכה.

*

ואחרון אחרון הכביד כי נלקחה ממני אשת חקי מחמד לבי ביו"ד כסלו שנת תרל"ד
 לפ"ק, האשה היקרה הצנועה והחסידה אשת חיל מרת אסתר בת שרל נתצב"ה.

*

וחמותי השניה מרת מרים בת כ"ה משה ז"ל, נפטרה בשנת תרכ"ב, ביום כ"ה חשוון.

ע"כ תוכן הכת"י.

לתולדותיו וצאצאיו

הוריו של רבי יצחק אייזיק זצ"ל, מוה"ר אשר זעליג ב"ר מנחם ע"ה, נולד ביום כ"ד סיון שנת תקמ"ה לפ"ק (מאטריקל), וזוגתו מרת מירל ב"ר יוסף ע"ה שנולדה ביום י"ד אב שנת תקנ"ה לפ"ק (מאטריקל), דרו בטאלטשאווה. מרת מירל ע"ה נפטרה במגיפה של מחלת החולי-רע רח"ל (מאטריקל) ביום י"ב תמוז שנת תרט"ו לפ"ק, וביום השלישי שלאחריו, ביום ט"ו תמוז, נפטר מהמחלה בעלה מוה"ר אשר זעליג ז"ל.

בנם ר' יצחק אייזיק ז"ל לא ידוע לי לע"ע שנת הולדתו. גלה למקום תורה לישיבת "פרעשבורג" כנראה בתחלת ימי כהונתו של הגה"ק הכתב סופר זצ"ל, לערך בשנת תר"א-תר"ב לפ"ק. ובהיותו ספרא רבא העלה על הכתב מחידושי רבו הכת"ס זצ"ל, ובפרט החידושי אגדה שהשמיע בלילי ערש"ק. כן העלה על הכתב מפי השמועה מחידושי מרן החתם סופר זצוק"ל. (יש

המייחסים את ר' אייזיק כתלמיד "החתם סופר והכתב סופר", מפני שנמצא בכתבי ידיו מחידושי שניהם, גם יש קצת משמעות כן שמכנה את החת"ס ל"אדונינו מורינו ורבינו" אבל לי הכותב משמע מדברי הקדמתו הנדפס להלן כי לא היה תלמיד החת"ס רק מבנו הכת"ס, כי כותב בזה"ל "מיום בואי הנה לק"ק פרעשבורג המעוטרה, ללמוד בתוך הישיבה המהוללה, שמעתי כמה מילי דאגדה, בשם אדונינו מורינו ורבינו (וכו")", א"כ משמע כי בא ללמוד לשם אחר פטירת החת"ס ורשם מחידושו של החת"ס רק מפי השמועה, ומה שמכנהו אדמו"ר אינו

בית הכנסת בטאלטשווא

סותר דברי, כן נראה לי). כפי הנראה מדברי הקדמתו היה בדעתו לפרסם החידושים, ולא ידענו מה עלה בסופו של דבר, כי לא נדפס חיבור מיוחד מחידושים אלו, ואולי מסרו לאחרים שהדפיסו את הספרים. מכתבי יד אלו נשארו וניצלו שני פנקסים גדולים, ולפני כשלושים שנה עבר הרה"ג ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א על כל הכת"י, וראה שרוב הדברים נדפסו בספרי החת"ס והכת"ס, ע"כ בירר אוכל מתוך אוכל כל מה שנמצא בכת"י אלו ולא נדפסו, וחיבר מחידושים אלו שני ספרים נחמדים "כתב וחתם סופר", "עטרת סופרים".

וזה לשון הקדמתו של הג"ר יצחק אייזיק ז"ל:

ויצא יצחק לשיח, הן מיום בואי הנה לק"ק פרעשבורג המעוטרה, ללמוד בתוך הישיבה המהוללה, שמעתי כמה מילי דאגדה, בשם אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הגדול

המפורסם בכל קצוי ארץ, כבוד קדושת שמו מו"ה משה סופר זצלה"ה, ומה מאוד נעמו לחיכי כדבש ונופת צופים, ויען שהשכחה גוברת בעונותי ואינני יכול לזכורם, אמרתי אלכה נא ואלקטם אחת הנה ואחת הנה ואחברם בספר כדי שיהיה תמיד לנגד עיני, והעתקתי על כל התורה וגם על מועדים ויר"ט, אמנם כאשר זכיתי להנות מזיו יקרת כבוד בנו אדומ"ו הרב הגאון הגדול מופת הדור והדרו אשר כבוד שמו נודע בשערים המצוינים בהלכה, מו"ה אברהם שמואל בנימין נ"י ויופיע לעולמי עד, אשר הולך בדרכי אביו ונותן פריו פרי קודש הלולים, בעתו, בכל ליל עש"ק, אשר חכו ממתקים וכלו מחמדים, אמרתי ניחא ליה לאביו הקדוש שאכנס בתוך חדושו גם חידושי אדומ"ו הגאון נ"י, וחברתי את האוהל והיה אחד, אך זאת אודיע להמעין בו כי בשני ספרים הראשונים בראשית שמות, חידושי אדומ"ו הגאון נ"י מועטים הם, וכתבתי בסופם בשם אדומ"ו הגאון מהו' אברהם ש"ב נ"י, ובשאר הספרים רובא דרובא מאדומ"ו נ"י, ע"כ עשיתי ציונים בתחלת חידושי הגאון מהרמ"ס זצ"ל, כזה [שלש נקודות כמו סג"ל], ובזאת יודע למי הדבר.

אלה דברי הקטן שבתלמידים

הק' אייזיק מטאלטשאוא

ובפתיחת הכת"י כותב:

בעזה"ת אתחיל להעתיק חידושי אגדה על התורה מאמוה"ג זצלה"ה, יום וי"ו עש"ק פר' יתרו שנת תר"ב גדולתי לפ"ק, פה פרעשבורג יע"א.

מן הענין לצטט מהקדמת המו"ל הרה"ג ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א ל"עטרות סופרים" אשר הו"ל בשנת תשנ"ה: "ואתן שבח והודאה לקל יתברך אשר זה כבר ספר שני מהגאונים הנ"ל אשר יר"ל ע"י, הוצאתי לאור בשנת תשמ"ח ספר "כתב וחתם סופר" מכת"י, ובשנת תשמ"ט זכיתי להדפיסו כבר שנית, וכעת אנה השי"ת לידי קונ' שני כת"י מאותו הכותב, והרבה יותר ממה שנדפס כאן נכתב בהכת"י והוצאתי הרבה דברים מהכת"י אשר מצאתים כבר בספרי החת"ס והכ"ס הנדפסים, הכותב היה תלמידם ה"ה הרה"ג ר' יצחק אייזיק שפרייזער ז"ל, החותם הק' אייזיק מטאלטשאואה...".

ר' אייזיק נשא את זוגתו מרת אסתר ע"ה בת מו"ה צבי הלוי ע"ה (במאטריקל נרשם שמה "אסתר ווייס"), וכדמשמע בכתב ידו הנ"ל של ר' אייזיק, דר משך שנותיו בכמה מקומות. בשנת תר"ח דר במגורי אבותיו בעיר טאלטשאואו ועדיין בשנת תר"י (בט"ו שבט תר"י נולד להם כאן נפל), בשנת תר"א כבר דר בעיר טאקיי, בשנת תר"ג בישוב וועסטי (veszto), בשנת תרט"ז בישוב ווארי, ובשנת תרי"ט בעיר באטטאניא ועדיין שם בשנת תרכ"ב. בשנת תרל"ד נפטרה זוגתו מרת אסתר ע"ה, ואחריה נשא אשה שנית, ובשנת תרל"ח נולדה לו ממנה בת, ודר אז בעיר סעגהאלום (Szeghalom). ר' יצחק אייזיק ז"ל נפטר ביום כ"ח מנחם אב שנת תרמ"ח לפ"ק, וכאמור נתגלה לנו מצבתו בהביה"ח בעיר קאוואטשהאזא.

יש לציין כי נרשם ברשימות העיר בקאוואטשהאזא שהיה בעיר ביה"ח ישן, והמצבות נלקחו משם והעבירו אותם להביה"ח החדש שעומד שם כהיום הזה. לע"ע לא הצלחנו לברר אם רק המצבות העבירו או גם פינו את הנפטרים לשם, ואולי נטמן ר' יצחק אייזיק בביה"ח הישן על אף שמצאנו מצבתו בביה"ח החדש. (גם מפי השמועה שמענו שאכן ר' יצחק אייזיק טמון (או כאמור היה טמון ונפנה) בביה"ח הישן, ולכך לא היה עד היום ידיעה במשפחתנו על מצבתו שבביה"ח החדש, כי ידעו שנטמן בהישן ולא עלה על הדעת לחפש אחריו בביה"ח החדש, ויל"ע).

גם נציין כי בין הכתבי יד של הרב דמתא מו"ז רבי אהרן דוד רובינשטיין זצ"ל שבין גנזי בנו מו"ז הרה"ח מוה"ר יחזקאל ז"ל (נתעוררתי לזה ע"י ש"ב הרה"ח ר' אברהם יוסף רובינשטיין שליט"א, תשוה"ח לו) נמצא מכתב שאלה (בלא תאריך) בענין פנוי חלק כב' אמות מביה"ק הישנה בעירו, ונראה מכותלי הדברים שהכין הדברים לעצמו לשלחו אח"כ לגדולי דורו, ולא ידוע לנו אי שלחו לבסוף או נתבטל או נשתנה הענין. התחלת מכתב השאלה היא בזה"ל: "שאלה פה במקומינו יש לנו ביה"ק ישנה כמו שמונים שנה, ועתה רוצים הערכאות שיתנו להם כמו רצועה רחבה ב' אמות לאורך ביה"ק כדי לעשות להם שם צורך הרבים, ובמקום הנ"ל קבורים בני בלתי שם וכן נפלים, ועי"ז שיתנו להם הבעלות על חלק הזה של הביה"ק] השאר יהיה כתוב לנו לח"ק לחלוטין, ועתה היא שלהם,

ובדיניהם לאחר כלות נ' שנה לקבורת אחרון יש להם רשות לקחתם ולעשות כחפצם, ועתה נשאלתי האם רשאים אנו עתה למסור להם מקום הנ"ל ולפנות העצמות לביה"ק החדש הואיל ועי"ז ישאר הביה"ק לנו לחלוטין, וזה החלי בס"ד" (וכו'). כאמור לא ידוע לנו מה עלה בסופו של דבר בזה, וגם לא ברור האם שאלה זו קשורה למה שמצאנו ברישומי העיר על פינזי בית החיים הישן].

וזה נוסח מצבתו:

פ' נ' / איש ירא אלקים מאד / צדיק נשגב חסיד במעשיו / קרא שנה הרבה / ה"ה הרבני המופלג בתורה וביראה / כש"ת מו"ה / יצחק אייזק זצ"ל / נפטר ביום כ"ח מנחם אב / תרח"ם לפ"ק / ת' נ' צ' ב' ה'.

*

כנראה מכתב ידו הנ"ל היה לו מזוגתו הראשונה ו' ילדים, וג' מהם מתו רח"ל בילדותם. בנו זאב ע"ה, ובתו פראדל ע"ה

הוא מציין את יום מיתתו. וגם נמחק פרטי הלידה בהכת"י, גם הילדה לאה ע"ה נמחקה וכנראה גם היא מתה בילדותה. ומזוגתו השני' נולד לו בת אחת. אין בידינו לע"ע פרטים רק על שנים מצאצאיו, על בנו מוה"ר **חיים צבי שפרייזער** ע"ה ממאקאווא, ועל בתו מרת **גיטל רובינשטיין** ע"ה מקאוואטשהאזא.

בנו מוה"ר חיים צבי שפרייזער ז"ל

בנו מוה"ר **חיים צבי שפרייזער ז"ל**, נולד ביום ב' דר"ח אייר שנת תר"ח לפ"ק. נשא ביום כ"א חשוון שנת תר"ל לפ"ק (מאטריקל) את זוגתו לבית לעווי ממאקאווא, ודרו במאקאווא. כנראה גם דר באיזה תקופה בעיר זענטא. ר' **חיים צבי** הסתופף הרבה בצל צדיקי בית סיגוט, נמצא שמו ב"פרעמעראנטען" של שר"ת אבני צדק אצל העיר "זענטא" בשנת תרמ"ו, ובספר אמרי יהודא בשנת תרס"ב אצל עיר "מאקאווא". מיוצ"ח ידוע לנו:

א. בתם מרת **אסתר** ע"ה הנולדה ביום כ"ח סיון תרל"ד לפ"ק (מאטריקל). נשאה עם בעלה לבית **זוייס**, מיוצאי חלציהם נשארו לפליטה אחר המלחמה שתי בנות בתולות, שניהם נישאו לבעליהן בזיווג שני שלהם, ושניהן לא זכו להעמיד תולדות.

ב. בתם מרת **רחל מירל** ע"ה, נשאה לבעלה לבית **ליכטמאן**. נשאר לפליטה בנם ר' **מאיר ליכטמאן** ע"ה, (תלמיד ש"ב הגה"צ רבי אהרן דוד רובינשטיין זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק קאוואטשהאזא), ולו משפחה עניפה בארה"ב. (בין יוצ"ח הוא הרה"ג ר' **אהרן ליכטמאן** הי"ו בבארא פארק, חתן הרה"ג רבי **יעקב הארענשטיין** זצ"ל).

בתו מרת גיטל רובינשטיין ע"ה

בתו של ר' **יצחק אייזיק ז"ל** האה"ח מרת **גיטל** ע"ה, נולדה ביום ב' ניסן שנת תרי"ט לפ"ק. נישאה להרה"ג רבי **יצחק רובינשטיין ז"ל**, נולד בערך בשנת תרט"ו לפ"ק לאביו ר' אהרן דוד (לפי השמועה מקור מוצאו מעיר נאנאש, ולא נתברר לע"ע). בנעוריו היה משב"ק אצל הרה"ק המפורסם רבי **שמואל פרענקל** זצוק"ל אבדק"ק דאראג, הנודע בשם "רבי שמואל קאמאדער". אחר חתונתם דרו בעיר קאוואטשהאזא, ושימש שם כשר"ב הרבה שנים, והיה ידוע בעירו ובהגלילות כשוחט מומחה ויר"ש.

עובדא ידענא באיש חסיד א' מק"ק מאקאווא הסמוכה אשר מאיזה סיבה לא רצה לאכול משחיטת השו"ב דשם, ואשתו הלכה לרב אב"ד דעירם הגה"ק רבי **משה פארהאנד** זצוק"ל, והתלוננה שזה תקופה ארוכה אשר בעלה אינו אוכל בשר משום שאינו רוצה לאכול משו"ב דעירינו משום איזה טעם, ואינה יכול להביא לו בשר מעיר אחרת משום גזירת "שחיטת חוץ" הידוע. הגה"ק רבי **משה** התיר לה בהוראת שעה

חותמו של 'יצחק רובינשטיין שו"ב'

להביא פעם בשבוע בשר לבעלה משחיתת הש"ב ר' יצחק רובינשטיין ז"ל מעיר קאוואטשהאזא הסמוכה.

באחרית שנותיו נחלה רח"ל במחלת השיתוק וסבל מזה ח"י שנים עד לפטירתו ביום י"ט תשרי תרצ"א לפ"ק, ומנר"כ בהביה"ח בקאוואטשהאזא. בספר פרי אד"ר מבנו הגה"צ רבי אהרן דוד זצ"ל ה"ד אבדק"ק קאוואטשהאזא, נדפס הספד שאמר על אביו: "מספד מר שאמרתי על פטירת אבי מורי זללה"ה הכ"מ, שנפטר בשנת תרצ"א י"ט תשרי חוהמ"ס, וקצרתי מחמת קדושת המועד, והובל לקבורה במוצש"ק בלילה בשעה עשירית, תנצב"ה".

וזה נוסח מצבתו:

פ' נ' / איש חי רב
פעלים תמים בדרכיו
/ חסיד במעשיו נח
לשמים ולבריות /
מהולל ומפואר הרבני
המו"מ בתוי"ש /
מו"ה יצחק בן מו"ה
אהרן דוד זצ"ל /
שנפטר בשם טוב
בשנת ע"ה לחייו / י"ט לחו' תשרי תרצ"א לפ"ק /

ת' נ' צ' ב' ה'.

זוגתו מרת גיטל ע"ה, היתה ממונה לגבות הגאבעל"ע בעת השחיטה אשר היה הכנסה להקהלה, נפטרה ביום כ"ט שבט שנת תש"א לפ"ק, ומנר"כ בהביה"ח בקאוואטשהאזא, וזה נוסח מצבתה:

פ' נ' / האשה החשובה וצנועה / מושלמת במעשים טובים / מנשים באהל תבורך / אשת חיל / מרת גיטל ע"ה / אשת מ' יצחק רובינשטיין ז"ל / מתה בשנות פ"ב בשיבה טובה / כ"ט לחו' שבט תש"א לפ"ק / ת' נ' צ' ב' ה'

ואלה שמות יוצ"ח של מוה"ר **יצחק רובינשטיין** ז"ל וזוגתו מרת **גיטל** ע"ה (לאו דוקא כסדר לידתן):

א. בנם הרב הגה"צ המפורסם רבי **אהרן דוד רובינשטיין** זצ"ל, נולד בשנת תרנ"ב לפ"ק, למד בישיבת בנו הגדול של הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל, ה"ה הגה"צ רבי **אברהם יוסף גרינוואלד** זצ"ל במאקאווא, ואח"כ למד בישיבת הגה"ק רבי **שאול בראך** זצ"ל אבדק"ק קראלי וקאשוי, רבותיו חבבוהו עד למאוד בגלל הפלגת חכמתו ויראתו, ונתעטר על ידם בכתר ההוראה, גם נתעטר בהוראה ע"י עוד כמה גדולי דורו, כהגה"צ רבי **יודא גרינוואלד** זצ"ל אבדק"ק סאטמאר, והגה"צ רבי **מנחם בראדי** זצ"ל אבדק"ק קאלוב, והגה"צ רבי **נתנאל הכהן פריעד** זצ"ל אבדק"ק אויוואראש, והגה"צ רבי **שאול ראזענבערג** זצ"ל, וכולם הפליגו מאוד על גדלותו בתורה ובהוראה.

רבי אהרן דוד רובינשטיין
מימינו בנו רבי חיים צבי

בהגיע לפרקו נשא את האה"ח הרבנית מרת **מרים** ע"ה, בת הרבני החסיד המפורסם ר' **אליעזר פיין** ז"ל. ע"י השתדלות ר' אליעזר נתקבל הגה"ק רבי משה פארהאנד זצ"ל לרבה של ק"ק מאקאווא, גם היה המייסד של הקהלה הארטאדאקסית בק"ק קאוואטשהאזא. נתעשר ע"י ברכתו של מרן הרה"ק ר"ש קאמאדער זצ"ל כמובא בס' תפארת שמואל דף נ"ד ע"ב עיי"ש, וידוע בגודל הפלגתו במצות הכנסת אורחים, וגם תמך את כל צדיקי דורו בסכומים הגונים, ואכמ"ל. ראה תולדותיו באורך בהקדמת נכדו מו"ז הרה"ח ר' יחזקאל

רובינשטיין ז"ל בספר נטיעות אד"ר על המועדים הנדמ"ח בשנת תשס"ט לפ"ק, ועי"ע בקונטרס 'תכתב לדור אחרון' שי"ל ע"י נכדו ר' אליעזר יאקאב ע"ה בשנת תשס"א לפ"ק.

בשנת תרע"ז - בהיותו בן כ"ה שנה בלבד - נתקבל רבי אהרן דוד לרב אב"ד דק"ק קאוואטשהאזא, גם יסד ישיבה לבחורי חמד והרביץ בה תורה לתלמידים מופלגים לערך כ"ה שנים, נהרג עקה"ש יחד עם זוגתו הרבנית ורוב בני משפחתם ובני הקהלה ביום ח' **תמוז תש"ד** לפ"ק, הי"ד. היה בעל מחדש נפלא ופה מפיק מרגליות, ומהמון חידושי נשאר מקצתן לפליטה ונדפסו הספרים **יד אהרן**,

נטיעות אד"ר, פרי אד"ר, על התורה ועל המועדים, שו"ת וחיידושי סוגיות. ולאחרונה נתגלה באופן פלא עוד הרבה מחידושי שהעלה בעצמו על הכתב ויודפס בעז"ה בקרוב.

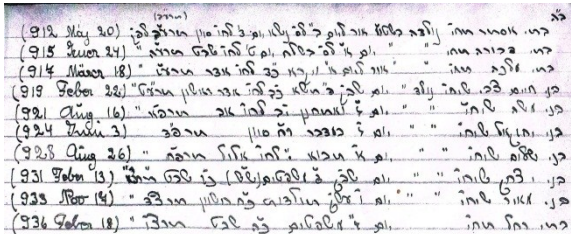
יתר תולדות ופרשת ימי חייו, ראה בהקדמת בנו מו"ז מוה"ר יחזקאל רובינשטיין ז"ל, מספר נטיעות אד"ר על המועדים הנדמ"ח בשנת תשס"ט לפ"ק.

יוצ"ח: א. בתם **אסתר** ע"ה הי"ד, ילידת ח"י סיון תרע"ב, אשת הרה"ג ר' יחזקאל שרגא וויינבערגער ז"ל הי"ד, תלמיד מהגה"ק בעל לבושי מרדכי ממאדא זצ"ל, ומהגה"ק המהרש"ג מסעמיהאי זצ"ל, נהרגו על קיה"ש עם כל יוצ"ח הי"ד. ב. בתם **דבורה** ע"ה הי"ד, ילידת ט' שבט תרע"ה, אשת הרה"ג ר' משה גרינוואלד ז"ל הי"ד, בן הר"ר ישראל מאיר ז"ל, בנו של מרן הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל, נהרגו על קיה"ש עם כל יוצ"ח הי"ד. ג. בתם **מלכה** ע"ה הי"ד, ילידת כ"ד אדר תרע"ז, אשת הרה"ג ר' שלום דוב שטיינער ז"ל הי"ד, בן הרה"ג ר' יעקב ז"ל מסערדאהעלי בעל בריתי יעקב, בן הגה"צ ר' פנחס זצ"ל אבדק"ק אילאק בעל ברית שלום, תלמיד מהגה"ק רבי יושע בוקסבוים זצ"ל הי"ד אבדק"ק גאלאנטא,

נהרגו על קיה"ש עם כל יוצ"ח הי"ד. ד. בתם **מוה"ר חיים צבי** ז"ל, יליד כ"ד אד"א תרע"ט, למד בישיבת אביו זצ"ל, נתעטר בכתר ההוראה ע"י גדולי דורו

כת"ר רא"ד רובינשטיין – רישום לידת ילדיו כהגה"צ בעל בנין דוד מאוהעל זצ"ל, והג"ר אליעזר שווארץ זצ"ל דומ"ץ ש'-פאטיק, ניצול בחסדי ה' והיגר לשווייץ ומשם לברוקלין. נשא את האה"ח מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' אברהם יוסף דייטש ז"ל מקליינווארדיין. בברוקלין היה מלמד תשב"ר במוסדות סאטמאר כיובל שנים ונתפרסם שמו כמלמד מומחה ויר"ש מרבים והרבה מלמדים צעירים קיבלו ממנו הדרכה ביסודות דרכי החינוך. נפטר ביום ב' אדר שנת תשס"א לפ"ק. זוג' מרת רבקה ע"ה נפטרה ביום כ"ז חשוון שנת תשס"ו לפ"ק, נטמנו בביה"ח בקרית יואל מאנרא יצ"ו, והניחו אחריהם משפחה עניפה בברוקלין ובקרית יואל יצ"ו. ה. בנם הבחור המופלג מוכתר בהוראה משה ז"ל

נהרגו על קיה"ש עם כל יוצ"ח הי"ד. ד. בתם מוה"ר חיים צבי ז"ל, יליד כ"ד אד"א תרע"ט, למד בישיבת אביו זצ"ל, נתעטר בכתר ההוראה ע"י גדולי דורו

רבי יחזקאל רובינשטיין

ה"ד, יליד י"ב אב תרפ"א. ו. בנם מוה"ר יחזקאל ז"ל, יליד ר"ח סיון תרפ"ד, למד בישיבת אביו זצ"ל בקאוואטשהאזא, ובשנת תש"ד לפ"ק הלך ללמוד בישיבת מרן הגה"ק מסאטמאר זצוק"ל ואחר זמן קצר הוכרח לברוח משם מחמת המציק. בחסדי ה' ניצול מהצרות ונשא את זוג' האה"ח מרת נחמה ע"ה בת דודו הרה"ג ר' שלמה היימאנן ז"ל ה"ד מקאוואטשהאזא (חתן הרה"ח ר' אליעזר פיין ז"ל הנ"ל). דר כארבעה שנים בעיר מולדתו קאוואטשהאזא ושימש שם כשו"ב, גם למד אז את אומנת הסופרות, אח"כ

היגר לארה"ק לכפר מסמיה ומשם לשיכון וויזניץ בבני ברק, ומשם לשיכון סאטמאר בבני ברק. בשנת תשכ"ח היגר לברוקלין ודר שם עד פטירתו. שימש שם כמלמד לצאנן קדשים במוסדות סאטמאר, היה איש חסיד מופלג, היה מעורר את השחר בכל בוקר כמה שעות קודם העלוה"ש ועסק בתורה ובתפלה, מסר נפשו בעד כתבי אביו זצ"ל להצילם מכליון ועסק בכל מאודו להדפיסם, זכה

להיות בצלילות הדעת עד יומו האחרון ונפטר זקן ושבע ימים ביום כ"ה אייר שנת תש"ע לפ"ק, זוג' מרת נחמה ע"ה נפטרה ביום י"ג סיון שנת תשנ"ח לפ"ק, נטמנו בביה"ח בקרית יואל מאנרא יצ"ו, והניחו אחריהם משפחה עניפה בברוקלין ובקרית יואל יצ"ו. ז. בנם הב' שלום ע"ה ה"ד, יליד י' אלול תרפ"ח. ח. בנם הב' יצחק ע"ה ה"ד, יליד כ"ז שבט תרצ"א. ט. בנם הילד מאיר ע"ה ה"ד, יליד כ"ח חשוון תרצ"ד. י. בתם הבתולה רחל ע"ה ה"ד, ילידת כ"ה שבט תרצ"ו.

ב. בתם מרת אסתר ע"ה, אשת מוה"ר שמואל ברילל ה"ד מקאוואטשהאזא, נפטרה ביום כ"ג אדר ב' תרח"ץ ושם מנוח"כ. על מצבתה נחרט: פ"נ /

האשה החשובה והצנועה עטרת בעלה / אשת חיל מושלמת במעלות ומדות טובות / שהחזיקה תורה ויראה ביתר שאת והרחבה / ה"ה מרת אסתר ע"ה / אשת הרבני מו"ה שמואל ברילל נ"י / נפטרה ביום עש"ק כ"ג לחו' אד"ש תרח"ץ לפ"ק / ת.נ.צ.ב.ה. - בעלה נעקה"ש ביום ח' תמוז תש"ד ה"ד. לא זכו לזש"ק.

ג. בתם מרת לאה ע"ה, נולדה בשנת תרנ"א לערך, אשת מוה"ר אהרן ב"ר משה דוד ראזענפעלד ע"ה. דר עד המלחמה במאדיאר-טשאנאד (Magyarcsanád) והיה היהודי היחידי שם. בכל שנה בא גיסו הג"ר אהרן דוד רובינשטיין זצ"ל אבדק"ק קאוואטשהאזא לשני שבועות לבית גיסו ר' אהרן בעיר הנ"ל לנוח מעבודתו, ובכל יום באו מנין

בחורים מתלמידי הישיבה מעיר הסמוכה קאוואטשהאזא להתפלל שם במנין. מרת לאה נפטרה ביום כ"ח חשוון תש"ל בת ע"ט שנה ומנו"כ בביה"ח בעיר מאנטריאל קאנאדע. בעלה מו"ה אהרן ע"ה האריך ימים ונפטר בן צ"ז שנים ביום כ"ח תמוז תשמ"ז ומנו"כ בביה"ח דק"ק קרית יואל. מיוצ"ח: א. בתם היחידה

מרת סימא אסתר ע"ה, לידת תרע"ד לערך, אשת מוה"ר אנשיל משה שטוהל ע"ה [תשובה אליו למאקאווא בשנת תרצ"ט מרבו מו"ז רא"ד רובינשטיין נדפ' בשו"ת מקדשי השם ח"ב סי' סז. וכן בספר יד

אהרן חלק השו"ת תשובות אליו ממ"ז, סי' ב, ג, ט, טו]. האריך ימים ונפטר ביום י"ג טבת תשס"ז בן צ"ה שנה, אלמנתו אף היא האריכה ימים ונפטרה בת צ"ה שנה ביום י"ג חשוון תשס"ט, מנוחתם כבוד בביה"ח בק"ק קרית יואל. להם משפחה עניפה בארה"ב. ב. בנם היחיד הישיש מוה"ר משה דוד הי"ו בציריך שווייץ, יליד תרפ"ח לערך. תלמיד הגה"צ רבי משה פארהאנד זצ"ל

בישיבת מאקאווא, ואחר המלחמה למד בישיבת ערלוי. זוג' מרת ריזל תחי' בת מוה"ר שלמה אפריל ז"ל מציריך שווייץ. להם משפחה עניפה בציריך ובשאר מקומות.

ד. בתם מרת רחל הי"ד, אשת מוה"ר אהרן שרייבער ע"ה, נעקה"ש ח' תמוז תש"ד.

ואכפיל בקשתי למי שיש הוספות לתולדותיו וצאצאיו, וכן על חותנו ר' צבי הלוי (ווייס) ע"ה, ימחול לפרסמו. - גם תקותינו לכתוב בעז"ה בעלים הבאים מאמר לתולדות 'משפחת פיין' ממאקאווא-קאוואטשהאזא.

שמואל צבי שפיטצער - קרית יואל, מאנרא יצ"ו

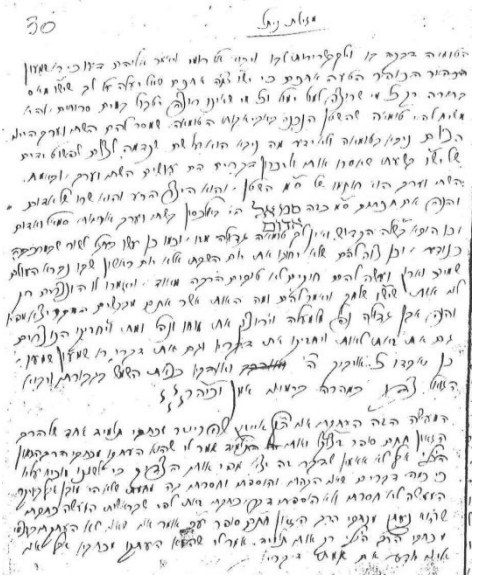
בשולי המאמר:

בספרי 'החת"ס ותלמידיו' עמ' רנח אכן הבאתי את רבי יצחק אייזיק שפרייזר כתלמיד החת"ס (והכת"ס), על סמך דבריו בהקדמתו שהובא למעלה שכותב על החת"ס 'אדונינו מורינו ורבינו', וכן בשנת תר"ב הוא רושם: 'אתחיל להעתיק... מאמוה"ג זצלה"ה". אמנם כעת אני מסתפק בזה [וכן פשוט גם לכותב המאמר הנ"ל], לאחר שקבלתי מהרב מרדכי קליין צילום מעמוד הראשון ועמוד האחרון מכתב יד של רבי אייזיק ובו מעתיק "מגילת ניתל נעתק מכתבי הרב הגאון הגדול מהרמ"ס זצ"ל", ובסופו הוא רושם: "המעשה הזה העתקתי אני הק' אייזיק שפרייזר מכתבי תלמיד אחד של הרב הגאון חתם סופר זצוק"ל, ואותו התלמיד אמר לי שהוא העתיקו מכתבי הרב הגאון הנ"ל, אבל לא אאמין שדבר זה יצא מפי אותו הצדיק, כי לשונו מוכיח עליו כי כמה דברים שאני הגהתי והוספתי וחסרתי בה מחמת שלא הי' מובן. אבל בעיקר המעשה לא חסרתי ולא הוספתי דבר. כתבתי

זאת לפי שבראשית המעשה כתבתי
 שהוא נעתק מכתבי הרב הגאון חתם
 סופר, ע"כ אומר אני שאני לא העתקתי
 בעצמי מכתבי הרב הנ"ל, רק אותו
 תלמיד אמר לי שהוא העתיקו מכתביו,
 אבל אני איני יודע אם אמת דבריו".
 מנוסח הדברים נראה שרבי אייזיק אינו
 נמנה על תלמידי החת"ס.

במאטריקל הנישואין בבאטאני רשום
 בשנת 863 (תרכ"ג) ר' אייזיק כמסדר

קידושין עם התואר 'ויצע-ראבי' (סגן
 רב), כנראה ששימש שם כש"ץ מ"ץ.

בית אבותיו משפחת שפרייזר
 לאחר שנתברר במאמר למעלה שם
 אבותיו רבי רבי יצחק אייזיק, רבי אשר
 זעליג ב"ר מנחם ומרת מירל ב"ר יוסף,
 ונפטרו בטאלטשווא בשנת תרט"ו.
 חיפשנו קצת בהעתקות מרישומי
 המאטריקל והמפקדים בטאלטשווא,
 מישקולץ, טאקאיי ועוד, שבהם מצאנו
 ממשפחה זו. יש לציין שזו הסיבה שאין

אנו יודעים ברוב המקרים את שמם העברי,
 בשמם הלועזי, וגם כשיזכר שם שנראה כעברי אין הכרח שזה באמת שם הקודש
 שלהם או שהוא רק חלק מהשם. התודה להרב שלמה יהודה הכהן שפיצד על חלקו.
 כפי שהובא למעלה רבי זעליג נולד בשנת תקמ"ה וזוגתו מ' מירל בשנת תקס"ה.
 נתונים אלו הם עפ"י המפקד בטאלטשווא בשנת תרי"א. מאידך הוא לא מתאים לפי
 הגיל שרשמו בעת פטירתם, ר' זעליג נפטר בן ס"ג שנה דהיינו שנולד בשנת תקנ"ב
 לערך, ואילו מ' מירל נפטרה בת נ"ב שנה דהיינו שנולדה בשנת תקס"ג לערך.
 במקרה דנן נראה שיש יותר להסתמך על המפקד, שכן רשום שם תאריך מלא של
 הלידות.

מצאצאי רבי זעליג שפרייזר:

בתם מרת שרה ילידת טאלטשווא כ"ו שבט תק"צ. בשנת תר"ג נישאה שם עם מארטון רוט יליד טאקאיי בן ל"ב שנה. במישקולץ נולד להם הבן מור/מוריץ בשנת תרכ"א.

בתם רעבעקה ילידת טאלטשווא י"ט טבת תקצ"ג. נזכרת בבית הוריה במפקד משנת תר"א.

בנו ר' אברהם שפרייזר (נזכר גם כ'אברהם ליפוט', אולי שמו אברהם ליב) יליד טאלטשווא ד' אב תקצ"ד. בשנת תרכ"ג נשא שם את ליני/לעני בת ר' משה הוכמן. נפטר בטאלטשווא ביום כ' ניסן תרמ"ג. מצאצאיהם שנולדו בטאלטשווא: בתם מערי/מריל (כנראה מירל ע"ש זקנתה) בשנת תרכ"ד. נישאה בשנת תרמ"ה עם שאמו ווייס יליד טאקאיי בן כ"ה שנה. [אמה האלמנה היתה עדיין בין החיים. בטאלטשווא נולדו להם: הבן אברהם/מוזעס בשנת תרמ"ז, והבן הרמן בשנת תרמ"ט]; בתם האני בשנת תרכ"ו; בנם זעליג בשנת תרכ"ח; בנם ירמיאש בשנת תרל"ג ונפטר בילדותו בן שנתיים ביום כ"ד אייר תרל"ו; בנם מענדל (עמנואל) בשנת תרל"ו; בתם רוזי בשנת תרל"ט; בתם שרה/שרי בשנת תרמ"א.

כנראה בתם מ' חנה (בת זיגמונד שפרייזר ומאריה) שנישאה בטאלטשווא בשנת תר"ז עם ר' מענדל (עמנואל) ווייס. במישקולץ נולדו להם התאומים הבן זעליג (ע"ש זקנו) והבת סאלי בשנת תר"ח. בחשון תרמ"א נישאה במישקולץ בתם מארי בת כ"א שנה עם יוזעף ווייסמן בן אדולף ווייסמן ורוזי גרוסמן. [מ' חנה הנ"ל אולי זהה להאני שפרייזר אשת מיהאי! ווייס שנפטרה במישקולץ כ"ט כסלו תרמ"ב בת ע' שנה]. – כנראה גם בתם 'פאני ווייס בת האני לבית שפרייזר' בת 19 שנישאה במישקולץ (קהלה האורטודוקסית) בשנת תרל"ג עם ברנהארד גראף יליד בוקבינה בן 23 בנם של איזראעל גראף וסאלי.

מצאנו שני אישים בשם 'עמנואל שפרייזר' שנולדו בטאלטשווא, כנראה שם הקודש שלהם מנחם מענדל ע"ש אבי רבי זעליג. אולי אחד מהם הוא בנו של רבי זעליג והשני כנראה מבני המשפחה [מה שמלמד אולי שלרבי זעליג היה לפחות עוד אח שהתגורר בטאלטשווא, או אולי שגם הוריו התגוררו שם].

עמנואל (מאנו) שפרייזר הראשון יליד תקע"ח לערך, נפטר במישקולץ ה' אד"ב תרמ"ו. זוגתו יולי לבית מייבוים ילידת מישקולץ תקפ"ב לערך (אולי ממשפחת רבי זרח זיגמונד) מייבוים רב באלשא-קובין ובברלין, יליד מישקולץ תר"ה לערך). מצאצאיהם שנולדו במישקולץ, הבן מוריץ/מאקס/ מיקשה יליד תר"ה [בשנת תרכ"ז נשא במישקולץ את יוליה לבית קליין ילידת זשאלצא בת י"ט שנה. נפטרה שם ביום י"ב חשוון תרמ"א. מצאצאיהם שנולדו במישקולץ: הבת סאלי בשנת תרכ"ח, הבן שאנדור בשנת

תרכ"ט (נפטר בן 3 חדשים), הבת אווה בשנת תרל"ב; הבת אידה בשנת תרל"ג (נפטרה בעודה תינוקת); הבת מאריה בשנת תרל"ז (נפטרה בשנת תרמ"א בת 4); הבת הרמינה/האני בשנת תרל"ט (נפטרה בשנת תר"מ בת שנה). לאחר פטירת זוגתו נשא בזיווג שני במישקולץ בשנת תרמ"א את קארולינה בת 26 בתם של יוזעף קאצאנדער ופעפי לבית שטאראס. נולדה להם במישקולץ הבת אולגה בשנת תרמ"ד, וכן נפלים בין השנים תרמ"ב-תרנ"נ; הבת רגינה ילידת תר"א לערך, אשת הענריק בן הרמן יאשינגער יליד סעפשי-סענט-דיורדי [הנישואין היו במישקולץ בשנת תרל"ג. מצאצאיהם שנולדו במישקולץ: הבת רוזה בשנת תרל"ג, הבן פערענץ בשנת תרל"ו. לאחר מכן כנראה עברו לקאשוי, שכן נולד להם שם הבן איזידור בשנת תר"מ]. אולי גם בתם 'רוזי/רעבעקה/טערעז שפרייזר' שנישאה במישקולץ (קהלה האורטודוקסית) בשנת תרל"ג עם עמנואל שעהנברון. נפטרה שם כאלמנה ביום ו' חשוון תרס"ה [מצאצאיהם שנולדו במישקולץ: הבת מארי בשנת תרט"ז, הבת רוזאלי בשנת תר"ז, הבן אדולף בשנת תר"ח, הבת חיה בשנת תרכ"א ('והאנה' נישאה בשנת תרמ"ז בת 26 עם דוד מארק שעהנברון יליד אונגוואר בן 35 בנם של איגנאץ שעהנברון ואסתר לבית הרשקוביץ)), התאמות פאני ורוזי בשנת תרכ"ג, הבן יוזעף בשנת תרכ"ז, הבן זיגמונד/זשיגא נולד בשנת תרל"א (נפטר שם ז' אב תרל"ג בן שנתיים). בתם מארגיט בת 19 נישאה בשלהי אלול תרל"ח עם שאמואל ווייס יליד קליינווארדיין בן 24 בנם של דוד ווייס ופאני לבית בלושטיין].

עמנואל שפרייזר השני יליד תקפ"ב לערך. זוגתו מאריה לבית מושקוביץ. נפטר בטאקאיי כ"ט שבט תרמ"ז. כנראה התגוררו בתחלה בטאלטשווא [והם 'מענדל שפרייזר ומאריה' שנולדו להם בטאלטשווא: האני רעבעקה בשנת תר"א/תר"ז; אברהם וואלף/פארקש אברהם בשנת תר"ט. אולי גם הבן בירך (לא צוין שם הוריו) יליד תר"י לערך, שנפטר בטאקאיי בשנת תר"ד], ולאחר מכן בטאקאיי (שם נולדו להם הילדים: הבן מוריץ בשנת תר"ד (נפטר בן שנתיים בשנת תרט"ו); והבת פאני בשנת תר"ט. כנראה גם בתם הינדא (הרמינה) שפרייזר ילידת תר"ח שנישאה בטאקאיי באלול תרל"ה עם ר' חיים אהרן (יואכים/הרמן) ראגנר/רוגנר מוצאו מדוקלא. מצאצאיהם שנולדו בטאקאיי: הבת האנה בשנת תר"מ; הבת חיה בשנת תרמ"ה; הבן עמנואל בשנת תרמ"ז (לאחר פטירת זקנו עמנואל. נפטר בשנת תרמ"ט בן שנה); הבן מוריץ בשנת תרמ"ט; הבן קלמן בשנת תרנ"א/ב; הבן ברנהארד בשנת תרנ"ד].

עוד מצאנו בטאלטשווא את 'האני שפרייזר' שנישאה שם בשנת תר"א עם היימן שאלאמון(?). וכן את 'האני שפרייזר' שנפטרה שם ביום ז' ניסן תר"ד (לא צוין גילה).

צאצאי רבי יצחק אייזיק שפרייזר

בנו רבי חיים צבי שפרייזר הנ"ל נשא במאקאווא ביום כ"א חשוון תר"ל את 'שארלוטה' בת 'הרמן' ווייס ורחל לבית גומבו (השמות לוועזיים עפ"י המאטריקל.

לפעמים היא רשומה כ'רוזליה'. החתן הרמן שפרייזר צוין בעת הנישואין שגר בבאטאניא). נזכר ברשימת המנויים ממאקאווא על הספר 'משנה התלמוד' (טיסאסאפאלא תרע"ג): מר"ה חיים צבי שפרייזער נ"י. נפטר י' אדר ומנו"כ במאקאווא, לידו קבורה זוגתו מרת חיה שרה בת רבי ישראל צבי ווייס שנפטרה ביום ט"ו אב.

בתו של רבי חיים צבי שפרייזר, מרת **אסתר ווייס** הנזכרת למעלה, בעלה היה "הרה"ג החסיד וכו' כקש"ת" (כלשון בנו רבי אהרן) רבי **כתריאל שלום** (ב"ר יוסף מאיר) **ווייס** מגיד במאקאווא. תלמיד ה'ערוגת הבשם' (תולדות ערוגת הבשם' עמ' תתשכו). ת"ח גדול וחרוף עצום, נפטר כ"ז סיון תש"ה טרם הגיעו חזרה לאחר השואה למאקאווא. זוגתו מרת אסתר נפטרה ד' טבת (הנצחה עליהם בספר אבן נזר מהדורת ברוקלין תש"מ, ע"י בתם הרבנית מירל הרבנית מטעמעשוואר נכדת בעל הפלא"ה) בשנת תש"ו-ח' ומנו"כ ליד הוריה במאקאווא.

בנם רבי **אהרן ווייס**, יליד מאקווא ותלמיד ה'דברי יואל' מסאטמאר בקראלי (תרפ"ט). חתן דודו רבי משולם פייש ווייס. שימש כר"מ בראאב (תופס ישיבה ומג"מ בביהכנ"ס ע"ש דניאל גרוס) ובטעגלאש. מחבר הספרים וקונטרסים: דבר נאה (פעסט תרצ); איגרת בר יוחאי (באלקאן תרצד); עד דאתו נביאים ב"ח (פעסט תרצה); הגהות והערות על יו"ד (פעסט תרצז); חמדת צאן קדשים (קליינוורדיין תרצח); רכוש הים (סאטמאר תשא. בהקדמתו שם הוא מזכיר את "אא"ז ר' חיים צבי שפרייזער זצ"ל"); אוצר נחמד; שעשועין דאורייתא. – כנראה רבי אהרן הוא הבן של רבי כתריאל שלום, שהיה חרף עצום, והגיע עד להעיר 'מיר' ללמוד בישיבה הגדולה שם, ונפטר בבחרותו עוד לפני השואה.

שני הבנות של רבי כתריאל שנזכרו במאמר ששרדו את השואה ועדיין היו בתולדות, האחת היא מרת רחל, שנישאה לאחר מכן לרבי יהושע פרידמן [ב"ר אברהם פרידמן מסעליש] בזיווגו השני וגרו באיסט-סייט ניו יורק. לא השאירה אחריה זש"ק. והשניה היא מרת מירל שנישאה בשנת תש"ז לרבי חיים ב"ר יו"ט ליפמן קליין מפאקש בזיווגו השני, וגרו בברוקלין, רבי חיים נפטר בשנת תשל"ו. לאחר פטירתו נישאה לרבי משה ארי' לעוו הרב מטעמעשוואר-ברוקלין בזיווגו השני. מרת מירל נפטרה בברוקלין י"ח תמוז תשס"א ומנו"כ בהר-המנוחות ירושלים, ולא השאירה אחריה זש"ק.

בת נוספת של רבי כתריאל שלום מצאנו בפקסי הנישואין של קאוואטשהאזא: 'עמליה' ווייס ילידת מאקאווא 29 אוקטובר 907 (כ"א חשון תרס"ח) בת 'שאמו' ווייס ואסתר לבית שפרייזר, נישאה ב-26 אוגוסט 930 (ב' אלול תר"צ) ל'מארק' מושקוביץ יליד אלשא-בורגו 14 פברואר 907 (ל' שבט תרס"ז) וגר בקאוואטשהאזא בן המנוח 'איזראל' מושקוביץ ו'עמליה' לבית נויפלד. [העדים: מור רוזנפלד

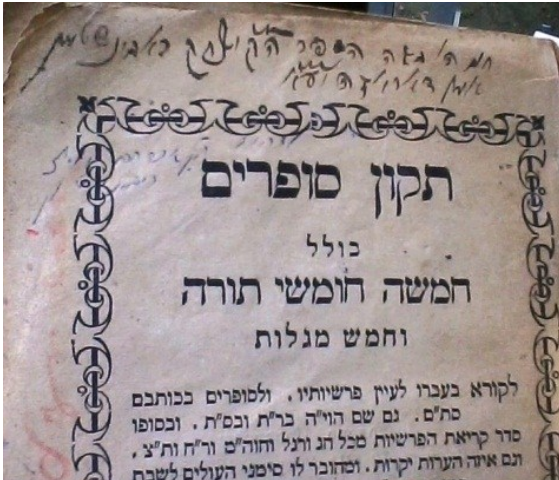
מקאוואטשהאזא (הוא דו"ז רבי משה רזנפלד חתנו של רבי אליעזר פיין הנזכר במאמר למעלה), מור מנדלוביץ מראצפערט (כנראה רבי משה יהודה מנדלוביץ, חמיו רבי שלמה היימן היה ג"כ חתנו של רבי אליעזר פיין הנ"ל).

בתו של רבי חיים צבי שפרייזר, מרת רחל מירל הנ"ל, בעלה היה רבי אהרן ב"ר נתן ליכטמן ממאקאווא, שנפטר במלחמת העולם הראשונה בערבות סיביר י"ט שבט, כנראה בשנת תרע"ו. [אביו רבי נתן ב"ר דוד מוצאו מלודז' בפולין, והיה מחסידי האדמו"ר רבי אליעזר צבי מקומרנא. נפטר ט"ז שבט]. אלמנתו מרת רחל מירל התגוררה בסוף ימיה בבני-ברק, נפטרה ר"ח כסלו תשכ"ב ומנו"כ בביה"ח שומרי שבת בני-ברק. בנם רבי מאיר ליכטמן הנז' למעלה, נולד בשנת תרע"ה. גר בבני ברק עד לפטירתו ביום כ"ז סיון תשנ"ז. זוגתו מרת הנדל בת רבי דוד יהודה גומבו ממאקאווא - בני ברק, נפטרה י"ג טבת תשמ"ג. מנוחתם כבוד בבני-ברק. מילדיהם שנולדו לפני השואה, שלשה נפטרו בילדותם (סיני וצבי יחיאל נפטרו בשנות השואה במחנה בוויען, שרה היצל נולדה במחנה ונפטרה כחודש לאחר חזרם למאקאווא), ויבדל"ח בנם רבי אהרן הנז' למעלה (שקבלנו ממנו הרבה פרטים על המשפחה, תח"י כת"י של רבי יצחק אייזיק שפרייזר הנזכר בראש המאמר). בניהם שנולדו לאחר מכן: רבי כתריאל שלום ליכטמן בבני-ברק (נפטר כ"ט תשרי תשס"ג); רבי אלטר חיים ליכטמן בבני-ברק; רבי צבי ליכטמן בפתח-תקוה; רבי נתן משולם ליכטמן בבני ברק.

בן נוסף של רבי אהרן, רבי חיים צבי ליכטמן במאקאווא. בשנת תרצ"ד לערך נשא את מרת דבורה בת רבי אברהם שמואל רייכהארט ממאקאווא [בן רבי ארי' יהודה רייכהארט מנו"כ בסערדאהעל (בן רבי יונה אב"ד קאטה חתן רבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל) וחתן רבי יהושע גולדשטיין מסערדאהעל (בן רבי עזרא צורף רב"ד סערדאהעל וחתן רבי אהרן שמואל אסאד אב"ד סערדאהעל)]. נספה במחנה עבודה באוקראינה ביום כ"ה אדר תש"ב. זוגתו מרת דבורה נהרגה עקה"ש עם הוריה ביום ז' תמוז תש"ד (תורת עזרא - תולדות עזרא עמ' 77-78. שם גם תמונה מהזוג עם משפחת רייכהארט בעת נישואיהם).

ברישומי המאטריקל מצאנו עוד מילדי רבי חיים צבי שפרייזר שנולדו במאקאווא: הבן שאלאמון/זיגמונד בשנת תר"ל (נפטר כ"א תשרי תרל"ו בן חמש); הבת גולדה בר"ה תרל"ז; הבן איזראעל בשנת תרל"ט; הבן מאיר בשנת תרמ"א (נפטר ט"ז אייר תרנ"ב בן ז' שנה); הבן ארמין נפטר ט"ז אייר תרנ"ב בן ז' שנה. כן מצאנו ברישומי הנישואין במאקאווא את בתו מרת קראסל שנישאה בשנת תרנ"ד עם ליפוט האקער יליד פעהער-יארמוט בן כ"ג שנה, בנם של איגנאץ האקער וגולדה קאהן.

בתו מרת גיטל אשת רבי יצחק רובינשטיין הנ"ל – על תאריך ומקום לידתו ובית אבותיו נודענו חדשות מרישומי המאטריקל והמפקד שהועתקו ע"י החוקר Sandor Baeskaei ונמסרו ע"י הרב שמעון זימל הלוי הייס מבני ברק.

'הק' יצחק ראבינשטיין אין דאראגה'

כאמור אביו היה רבי אהרן דוד רובינשטיין. במפקד משנת תר"ח (848) בהאיזו-דאראג רשומים: אהרן דוד (ללא שם משפחה) יליד טערצאל בן 42 (16 שנה כבר גר בדאראג) עם אשתו אסתר לבית הייס ילידת דאראג בת 32, עם ילדיהם הבנים שאמו (כנראה שמעון זימל, בן 11), איגנאץ (6), והבנות מארטה (13), נאני (8), רבקה (2). כן נרשמו במאטריקל של דאראג לידות של ילדי דוד

רובינשטיין ואשתו אסתר הייס, הבן וואלף יליד 3 פברואר 851 (א' אד"א תר"א. המוהל: ד' רוזנברג, הסנדק: שימון הייס), הבן איזראעל יליד 15 אוגוסט 853 (י"א אב תר"ג. המוהל: ירמיאש אושפיץ, הסנדק: יוזעף פאפער), הילד איזאק יליד 20 אוקטובר 856 (כ"א תשרי תר"ז. המוהל: ד' רוזנברג, הסנדק יוזעף הארטשטיין). אין ספק שזה האחרון הוא רבי יצחק רובינשטיין חתנו של רבי יצחק אייזיק שפרייזר (וא"כ נולד בדאראג, ולא בהאיזו-נאנאש הסמוכה כפי שצוין למעלה בספק) שנפטר בשנת תרצ"א בן ע"ה שנה כפי שצוין על מצבתו. ולפי זה גם מתאים מה שהובא במאמר למעלה שרבי יצחק בנעוריו היה משב"ק אצל ה'אמרי שפר' מדאראג. כעת קבלנו מכותב המאמר צילום מחתימת רבי יצחק על ספר תקון סופרים (מגנזי מו"ה אברהם יוסף רובינשטיין) שנדפס בשנת תרל"ו: 'חנני ה' בזה הספר, הק' יצחק ראבינשטיין אין דאראגה יע"א'

כן ברישומי הנישואין בדאראג מצאנו בת של רבי אהרן דוד רובינשטיין: יוזעף מורגנשטרן (בן ב' מורגנשטרן) יליד קערעסטור בן 25 נשא ב-12 אוקטובר 857 (כ"ד תשרי תר"ח) את רוזליה בת דוד רובינשטיין ילידת דאראג בת 20.

תאריכי פטירת רבי אהרן דוד וזוגתו נרשמו ברישומי הפטירות בדאראג: ר' "א' דוד רובינשטיין" נפטר בדאראג 16 דצמבר 875 (י"ח כסלו תרל"ו) בן 68 שנה. אלמנתו "אסתר הייס אלמנת א' ד' רובינשטיין" נפטרה שם בדאראג 4 אוקטובר 879 (י"ז תשרי תר"מ).

לאחר הברור הנ"ל שר' אהרן דוד מנו"כ בדאראג, עלה בידי כותב המאמר למעלה, הרב שמואל צבי שפיטצער, לאתר את צילום מצבתו (שקיבל מהרה"ג ר' אברהם לויפער שליט"א אב"ד דאראג וי"ר הועד לתיקון הביה"ח בעיר דאראג, באמצעות

מוסד הק' 'אבותינו'. חלקו העליון לא נמצא, ובחלק שנותר אנו קוראים: אהרן דוד / במה"ו בנימן המכו' בינש ז"ל / נעדר ח"י כסליו שנתרלו לפ"ק / תנצבה.

ובקשר לזוגתו מרת אסתר מצא הנ"ל צילום מצבה בדאראג, אלא שתאריך הפטירה פוענח י"ד אדר' ולא תואם עם מה שנרשם ברישומי הפטירות (מאטריקל) שהובא למעלה. לאחר כמה ימים בעיון מעמיק הגענו למסקנא [הגענו' דייקא! מעשה פלא, בעת ששלחתי לו הודעה על השינוי בפיענוח, ממש באותו רגע הגיע אלי הודעה ממנו שאף הוא הגיע למסקנא זן בפיענוח הנכון של תאריך הפטירה על המצבה ותואם להפליא לרישום

במאטריקל. שם אביה ג"כ לא ברור במצבה, אמנם בהתאם לידיעה שהיא היתה לידת דאראג לבית הייס, נראה לפי השנים שהיא היתה בתו של רבי שמעון זימל הלוי הייס (הראשון) בדאראג [אבי רבי אברהם ורבי יואב שיוזכרו להלן במאמר הבא]. ואכן במצבה (שניזוקה מאד) נראה שרשום כן, וזה הנוסח: פ"נ / ותהי אסתר נשאת חן / בעיני כל ר[ואי]ה כי היתה / אשה כשרה וחשובה ותלקח / אסתר / ב"כ שמעון ה[מכו'] זימל] סג"ל / ז"ל א' דח[והמ"]ס שנת תרם לפ"ק.

בתם של ר' יצחק רובינשטיין ומרת גיטל, מרת אסתר בריל הנ"ל, רשומה במאטריקל הלידות שנולדה במאקאווא כ"א שבט תרמ"א, ואילו בתם 'סאלי' נולדה כבר במעזא-קאוואטשהאזא ביום ו' חשון תרמ"ג. כנראה שהתגוררו בתחילה במאקאווא.

רבי מאיר הלוי הייס ומשפחתו – חתנו של ר"א שפרייזער

כהמשך למאמר הקודם של הרב שמואל צבי שפיטצער על רבי יצחק אייזיק שפרייזער, לפנינו תולדותיו, בית אבותיו וצאצאיו, של חתן נוסף של רבי יצחק אייזיק, ה"ה רבי מאיר הלוי הייס. החומר נאסף בעמל ע"י אחד מיוצאי חלציו, הרב שמעון זימל הלוי הייס מבני-ברק, ואף היה בבתי החיים של קהלות האיידו-דאראג ובאלקאן. תודה מובעת גם לחוקר Sandor Baeskai שאסף לצורך כך ידיעות מהמסמכים הרשמיים בהונגריה.

כפי שרושם רבי אייזיק שפרייזר והובא למעלה במאמר הקודם, בתו מרת מירל נולדה י"א אדר תרל"ז בוועסטי (מעניין שברישובי מאטריקל אצל לידות ילדיה היא רשומה שנולדה בבאטאני או בסעגהאלום. מקומות שאביה היה גר שם בתקופות מסוימות). נישאה לפני שנת תרל"ז לבעלה רבי מאיר הלוי הייס (בשמו הלועזי 'מארטון הייס'), שנולד בהאיידו-דאראג 18 אפריל 853 ('י ניסן תרל"ג) לאביו רבי אברהם הלוי הייס (המוהל: ד' רוזנברג, הסנדק: הרמן גאטהילף).

*

אביו ר' אברהם נזכר במפקד משנת 848 (תר"ח) בדאראג: יליד האיידו-דאראג בן 23 עם זוגתו אסתר לבית שפרייזר ילידת טאלטשווא בת 20 (כנראה ממשפחת או אחות ר' יצחק אייזיק שפרייזר). ר' אברהם נפטר י"ג אד"ב תרנ"ד בן ס"ו שנה ומנ"כ בדאראג. על מצבתו נחרט:

פ'נ' / איש ירא השם מעשיו בתום וכושר / ביגיע כפו פרנס ב"ב ביושר / רגליו פלס באורח מישור / הלך בצדק בתמימות ובתבונה / משאו ומתנו הי' באמת ובאמונה / ה"ה הירא כ"ה / אברהם / בן מו"ה שמעון זימל סגל ז"ל / נבש"ט י"ג אדר שני תרנ"ד / לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'.

שם קבורה גם זוגתו מרת אסתר טובא שנפטרה ה' כסלו תרס"ה. על מצבתה נחרט: פ'נ' / אשה חשובה וצנועה / אשת חיל ומהוללה / ביראת ד' הדריכה את

בניה / מרת / אסתר טויבא / אשת כ"ה אברהם
 סג"ל ע"ה / נפטרה ה' כ"ה תרס"ה' לפ"ק /
 תנצב"ה.

מלבד בנם ר' מאיר הנ"ל, רשום במאטריקל בן בשם
 'זיגמונד' שנולד 5 ספטמבר 856 (ה' אלול תרט"ז.
 הסנדק: דוד רובינשטיין), ונפטר 16 נובמבר 858 (ט'
 כסלו תר"ט). בן נוסף רבי שמעון זימל (כנראה נולד
 בין השנים תר"ח-תר"ל), נפטר בשנת תרע"ו ומנו"כ
 אף הוא בדאראג. ה' ת"ח והרביץ תורה לתלמידים
 כפי שנחרט על מצבתו: "פ"נ / הרבני הצדיק מו"ה
 שמעון המכונה / זימל / בן כ"ה אברהם סג"ל הייס
 ז"ל / שם טוב קנה לו באומתו / משים לילות

כימים בתורתו / עדת תלמידיו יהגו בשבחו / ובניו
 ובתו יספרו תהלתו / נאמן ה' בכל עבודתו / נפטר

מפנקס הח"ק בדאראג

בש"ט ביום ג'
 לחו' תמוז שנת
 תרעו' תנצב"ה.
 זוגתו היתה
 מרת האני גרין
 ילידת ערדע-
 בעניע. ולהם
 נולדו בין

השנים תרכ"ז-תרמ"ג ז' ילדים: ישראל יעקב,
 צילי (טילא), אברהם, שלמה יצחק, פארקאש
 (כנראה זאב), בעטי ויוזעף. בתם מרת טילא
 הנ"ל (נפטרה י"ד סיון) נישאה בדאראג
 בחודש אלול תרנ"ד לר' צבי הרש דיאמנט
 (נהרג עקה"ש כ"ג סיון תש"ד) יליד האיידו-
 בעסערמעין בשנת תרע"ב לערך, בן ר' ברוך
 זכרי' דיאמנט ומ' חיה לבית אורנשטיין.
 (הורי ר' שמעון זימל דיאמנט ממישקולץ-
 צפת, תלמיד המהרש"ג אב"ד סעמיהאלי,
 שהנציח את הוריו ומשפחתו בשו"ת חקל
 יצחק מהדורת ברוקלין).

*

בנם ר' מאיר נפטר י"ב אב תרס"ח ומנו"כ בדאראג. על מצבתו נחרט: פ"נ / מיגיע כפו התפרנס כל הימים / איש כשר הולך בדרך תמים / ירא ה' ההולך בדרך הראויה / רוחו ונפשו נקיה ואין ברוחו רמיה / כ"ה מאיר הייס ס"ג[ל] / נפטר י"ב ימים לחודש אב / ת'רס"ח [אולי: תרס"ה] לפ"ק / ת'נצ'ב'ה'.

אלמנתו מרת מירל בת ר' אייזיק שפרייזר האריכה ימים אחריו. לאחר פטירת בנה ר' שמעון זימל וזוגתו, עברה לגור לבאלקאן כדי לגדל את נכדיה היתומים מאב ואם. נפטרה בבאלקאן ביום ט"ו (או ט"ז) טבת תרצ"ח ('עמליה שפרייזר בת איזידור שפרייזר, אלמנת מארטון הייס' נפטרה

בת פ"ה שנה – מאטריקל באלקאן) ושם מנו"כ. על מצבתה נחרט בין השאר: ... צנועה וחסודה ... עדינה במדותיה כאמנו שרה ... הגדילה ברוב ימיה לתפארה ... תורת חסד היתה על לשונה מרת מירל הייס נפטרה ט.. טבת תרצ"ח] ש"א אסתר.

אחד מנכדיה היתומים שגידלה, רבי ישראל חיים הייס מפתח-תקוה, היה מספר עליה: אשה צדקנית, שהיתה קמה עוד קודם אור היום והרבתה בתפלות, הרבה מבני הקהלה היו באים להתברך ממנה. טיפלה במסירות בנכדיה, בפעם הראשונה שהלך ל'חיידר' לקחה אותו על כתפיה, וכן בכל בכל יום היתה מעירה אותו ולקחו

לחיידר עד שגדל קצת. היתה אשה משכילה וידעה כמה שפות, ואף גויים נעזרו מידיעותיה (מרישומי בנו הרב שמעון זימל הייס).

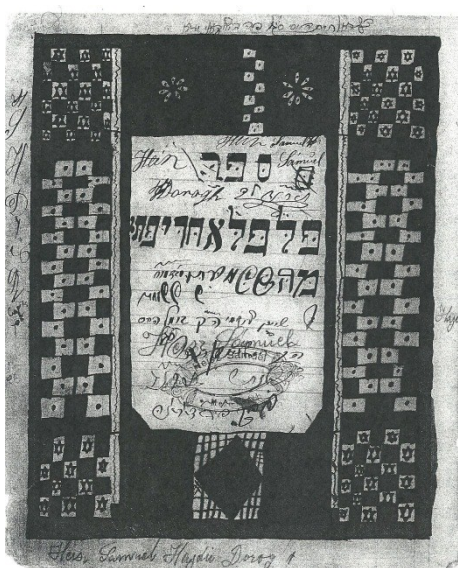
מרישומי הלידות בדאראג עולה שבין השנים תרל"ו-תר"נ נולדו להם ה' בנים ובנות שנפטרו בילדותם (בן בשם 'הרמן' כנראה צבי על שם חמיו של ר' אייזיק שפרייזר, ובת בשם פריידה. השאר נפטרו עוד לפני נתינת השם). בן נוסף הוא רבי שמעון זימל הלוי הייס ('שאמואל הייס' בשמו הלוועזי) שנולד בדאראג ב-15 יוני 878 ("ד סיון תרל"ח).

*

ר' שמעון זימל ב"ר מאיר הנ"ל למד בדאראג אצל האב"ד רבי זאב וואלף ציטרון (בשנת תרנ"ג-ד), בבאניהאד אצל האב"ד רבי יהודה גרינוולד (בשנת תרנ"ד-ו), בפילדעש אצל האב"ד רבי מנחם מענדל שטרן (טשילאג), במעזא-טשאטה אצל האב"ד רבי שרגא צבי טננבוים (בשנת תרנ"ז), ולאחר פטירתו אצל חתנו וממלא מקומו רבי יהודה אלטמן (עוד בשנת תרס"א).

רבו רבי יהודא אלטמן לקח אותו כחתן לאחותו מרת אסתר בת רבי יצחק אלטמן מבאלקאן (ילידת באלקאן 13 מאי 876 ["י"ט אייר תרל"ו]), ובשנת תרס"א (26 יוני 901) נישאו. לאחר נישואיהם התגוררו בבאלקאן. ר' שמעון זימל גויס לצבא בימי מלחמת העולם הראשונה, ונפטר בדמי ימיו בן מ' שנה ב-31 דצמבר 917 (ט"ז טבת תרע"ח) בחזית גליציה. אלמנתו מרת אסתר שלא יכלה שאת את הכאב והיגון נפטרה תקופה קצרה לאחר מכן ביום י"א תמוז תרע"ח.

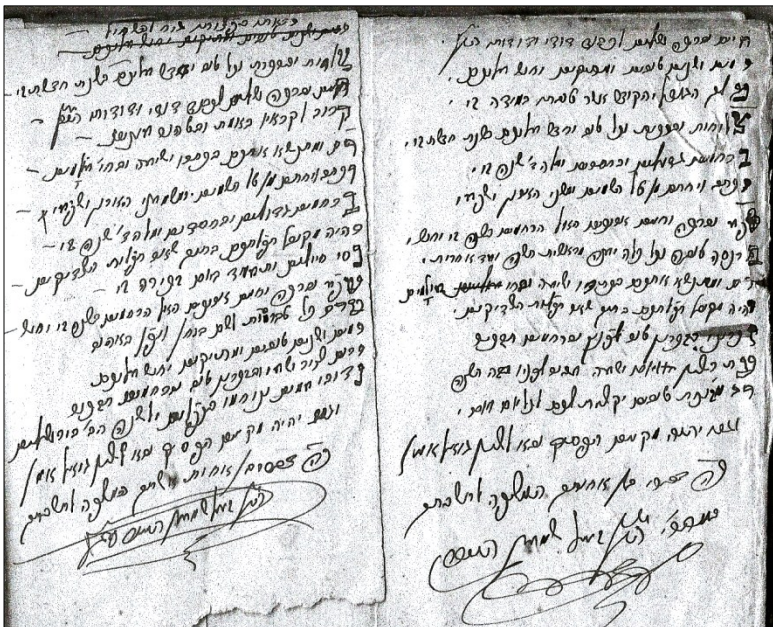
ר' שמעון זימל השאיר אחריו לברכה תכריך כתי"י (שנמצא תח"י הרב שמעון זימל

ב"ר ישראל חיים הלוי הייס מב"ב, והתודה יאתה לו שקיבץ בעמל רב חומר ולבנים לתולדות משפחת הייס, כולל צילומי המצבות בדאראג ובבאלקאן, שהי' לנו לעינים). בשער הקונטרס: "ספר פלפולא חריפתא מה ששמעתי מאדמ"ר שייך לי לשמי הק' זימל הייס סג"ל פה דארגה". היה ספרא רבה והעלה על הכתב מחידושי רבותיו הנ"ל על עשרות סוגיות בש"ס, חלק כנראה גם מחידושים שלו. בחלקו השני של הקונטרס שער נוסף: "ספר ספרא דאגדתא מה ששמעתי מאדמ"ר שייך לי לשמי הק' זימל הייס סג"ל תרנ"ד לפ"ק", ובו חידושים באגדה מרבותיו, וכנראה גם ממנו.

בין עמודי הקונטרס רשם טיוטא לברכת השנה לדודו רבי חיים צבי שפרייזר כששמו בראשי השורות, וחותם: כה דברי בן אחותך המצפה לתשובתך במהרה הק' זימל שמעון הייס. כמו"כ ברכת השנים לדודו רבי יצחק רובינשטיין כשגם שמו בראשי השורות, וחותם: כה דברי בן אחות אשתך. [רישומים אלו הביאו לזהות שזקנו הוא רבי אייזיק שפרייזר].

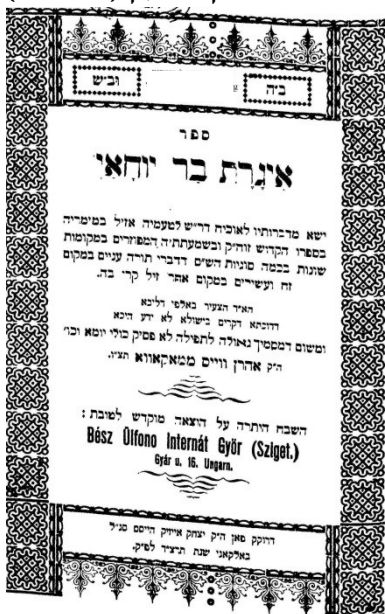
רישום נוסף ממנו כשהשם שלו בראשי השורות: שפע וברכה וחיים ארוכים בעל הרחמים ישפיע / מלך הגדול והקדוש אשר טובתי במדה זו / עת רצון ויום שעה עבר לפניו בזה השנה / וכתב ויחתם מן טל השמים ומשמני הארץ ישפיעו / נסי חיילים ותחמוד ביום זכירה זו / זכרינו בזכרון טוב לפניך וברחמים תזכור / יהיה מקובל תפלתנו בתוך שאר תפלות הצדיקים / מלך מלכי המלכים ברחמים ובחסדים

גדולים ימלא שנה זו / לחשינו ירשה כמנטיף ומשחיל / הזכר לטוב בצדקה וכמתנת חנם מעשה צדקה / ימים ושנים טובים ומתוקים יחוש עלינו / ירום צור ישעי ובחיים ארוכים וכל טוב יחדש עלינו / סודו נגילה ... בקול שופר.
צאצאיהם:

1. בנם בכורם ר' אברהם (אדולף) הלוי הייס, נולד 9 יוני 902 (ד' סיון תרס"ב). ישנו רישום מאביו: "בני הילד אברהם נולד למז"ט אור ליום ב' ד' (דר)"ח סיון שנת תרס"ב פה באלקאן יע"א". זוגתו מרת דבורה אסתר, בת רבי צבי ב"ר משה ליב לייכטר הי"ד מפאליאן-ריסקווע (האוואש-מעזע), ומרת נחמה הי"ד בת רבי משה אל' פייג מפאליאן-ריסקווע. גרו בבאלקאן ולהם שני ילדים יצחק שמעון (יליד 931) ודוד מאיר (יליד 933). נהרגו עקה"ש באוישוויץ בשנת תש"ד.

2. בתם מרת רבקה (רגינה), נולדה 27 ספטמבר 903 (ו' תשרי תרס"ד). בשנת תרצ"א (17 יוני 931) נישאה ל'יוזעף' גולדמן יליד באדראג-קערעסטור (9 אוקטובר 905 [יוב"פ תרס"ו]) בן 'ליפוט' גולדמן ו'עמליה' לבית רובין, ונכד של רבי יוסף אלימלך הכהן גולדמן דיין בבעסערמין. גרו בבאלקאן ונולדו להם שני ילדים. נהרגו עקה"ש בשנות השואה.

3. בנם רבי יצחק אייזיק (איזידור) הלוי הייס, נולד 29 אפריל 905 (כ"ד ניסן תרס"ה). תלמיד דודו רבי יהודה אלטמן אב"ד טשאטה. זוגתו מרת מלכה ילידת קיש-קונ-פעלעדהאזא 910 (תר"ע) בתם של רבי יוסף פרלמן ומרת דינה. גר בבאלקאן ושם ייסד בית דפוס. בין הספרים שנדפסו שם: שו"ת מי יהודה (תרצ"ד); איגרת בר יוחאי (באלקאן תרצ"ד); שומר שבת (תרצ"ה); לקח טוב (תרצ"ה); ציוני תוספות (תרצ"ז). בית הדפוס היה קיים בין השנים תרפ"ג-תרצ"ז. אשתו וילדיהם חיים (בן 11) ויהודה (בן 9) נהרגו עקה"ש. לאחר שנות החורבן נשא בזיו"ש את מרת רבקה לבית גולדשטיין, נפטרה י"ח אדר תשל"ג, ר' יצחק אייזיק נפטר כ"ב אדר תש"מ, מנוחתם כבוד בביה"ח בבאר שבע. - בתם מרת מלכה (נפטרה כ"ד אדר"ב תשס"ה) אשת יבדלח"ט ר' אליעזר קוט מקוממיות-אשדוד (נולדו לה ששה ילדים: אסתר אוברלנדר, ראובן, חיים שמעון, אברהם, רבקה פייג, יצחק אייזיק).

'דרוקק פאן ה"ק יצחק אייזיק הייס סג"ל'

השבת הותרה על דוגמה מוקדש לשיבת: Bész Újtono Internát Győr (Sziget), Győr u. 15. Ugyen.

4. בנם רבי שמשון (שאנדור) הלוי הייס, נולד 18 נובמבר 906 (א' כסלו תרס"ז). נפטר ה' תשרי. נוסח מצבתו: איש יקר רוח ירא ה' / מו"ה שמשון בן מו"ה שמעון הייס ע"ה / שוד ושבר בחלוננו נדעך כתרנו / משוש לבנו שבת כים שברנו / בקרב משפחתו אהוב וחביב מאד / נפטר בש"ט נספד בשבח ... / שמש מעונתנו נשמתו בארץ נקטף ... / הוי על בעל נעורי' אשתו מיללת / נ' ה' תשרי ... / שם אמו אסתר. (הנוסח מרישום שנמצא ברשות המשפחה, לא ידוע זהות כותבו, אולי זה רק טיוטא לנוסח. כן לא ידוע לע"ע מקום מנוחתו ושנת פטירתו).

5. בנם רבי מאיר (מארטון) הלוי הייס, נולד 9 אוגוסט 908 (י"ב אב תרס"ח). נהרג עקה"ש בשנות החורבן.

6. בנם 'וילמוש' (כנראה וואלף), נולד 27 פברואר 910 ונפטר 6 אוגוסט 910 (א' אב תר"ע).

7. בנם רבי ישראל חיים (הענריק) הלוי הייס, נולד 16 נובמבר 911 (כ"ד חשוון תרע"ב). בשנת תש"ו נשא את מרת אסתר, ילידת סערענטש בת רבי צבי הירש פייערשטיין הי"ד (ב"ר יוסף שלמה ומ' גיטל ב"ר משה אקרמן) ומרת דבורה (בת ר' מרדכי דוד ויטנשטיין ומ' פרידה בת ר' מנחם מענדל קייזלר ומ' שרה בת ר' מרדכי הכהן הולנדר). ר' ישראל חיים נפטר כ"ד חשוון תשמ"ו וזוגתו י"ג כסלו תשנ"ח, מנוחתם כבוד בביה"ח סגולה בפתח-תקוה (חלקת חרדים תושבי פ"ת).

עוד מצעירותו היה לו קול יפה, וכשנתמנה רב חדש בבאלקאן (רבי יקותיאל ליכטנשטיין) היה במקהלת הילדים ששרו לכבודו. היה נוסע לצדיקים שבזמנו, ביניהם אל האדמו"ר רבי שלום אליעזר הלברשטם בראצפערט, שנסע אליו פעם ליום כיפור בסוס ועגלה. בעל רגש עצום, ובימים נוראים היה מכוסה כולו בטלית ומתפלל בבכיות עצומות שהרטיבו את כל בגדיו. בתחלת שנות השואה היה במחנות, וכשהסיעו אותו פעם ברכבת קפץ החוצה וברח ליערות, שם שהה אצל הפרטיזנים. לאחר המלחמה חזר לעיר מולדתו בבאלקאן. משם התכוון לעלות לארה"ק ובדרך שהה באיטליה, שאר החברים שהיו עמו ראו כי אדם ישר הוא ומינו אותו לגזבר הקבוצה. עם עלותו לארה"ק גר תחלה בזרנוגה, ושם היו נישואיו. משם עברו לצפת, שם גר דודה רבי מנחם אליהו קייזלר. לאחר מכן עברו לפתח תקוה. מעשי החסד שלו הי' תמיד בסתר, ותמך רבות את האדמו"ר מנדבורנא בפ"ת שהיה הולך הרבה אליו. כשראה שבביהכנ"ס שהתפלל מדברים באמצע התפלה, עבר לביהכנ"ס אחר ומחמת ענותנותו היה יושב בצד המערבי. וכשפרצה מחלוקת בביהכנ"ס השני עזב שוב, באמרו: כשיש מחלוקת צריך לברוח (מרישומי בנו הרב שמעון זימל).

צאצאיהם: א. בנם ר' שמעון זימל נשוי למ' הינדא בת ר' שלמה דנציגר. ב. בתם מ' פריידא אשת ר' אברהם ב"ר אליעזר קלוגר. ג. בתם מרת מירל אשת ר' מאיר יצחק

ב"ר שמחה ארי' היימן. ד. מ' גיטל אשת ר' שמואל שמעלקא ב"ר יצחק אייזיק קליין. ה. בתם מ' מלכה אשת ר' משה אליעזר ב"ר צבי פופר. ו. בנם ר' צבי נשוי למ' נחמה בת ר' אברהם לוי.

8. בתם מלכה (מלבין), נולדה 11 פברואר 914 (ט"ו ניסן תרע"ד). הגיעה להורים מאמצים בטרנסילבניה בשם 'פערענץ' פרקש ורוזה לבית אלטמן (כנראה ממשפחתה), ושינתה שם משפחתה לפרקש. לא ידוע מה עלה בגורלה.

*

ר' שמעון זימל (הראשון) בדאראג, לפי מסורת המשפחה מוצאו מפולין. בנו כאמור רבי אברהם הנ"ל, וכנראה בתו מרת אסתר אשת ר' אהרן דוד רובינשטיין הנ"ל במאמר הקודם, הורי רבי יצחק רובינשטיין חתנו של רבי יצחק אייזיק שפרייזר.

ידוע לנו על בן נוסף, רבי יואב הלוי הייס. מסתבר שזהה עם הנזכר במפקד התושבים משנת תר"ח בדאראג: יוזעף הייס יליד דאראג בן 38, עם אשתו ברבלה לבית יאקאב ילידת ראצפערט בת 35 עם ילדיהם: שאמו (כנראה שמעון זימל, 11); מוזעס (7); ברבלה! (12); שרה (6); רעבעק (4); מארטא (2). [יש לציין כי שמות חלק מהילדים זהים לילדי ר' אהרן דוד רובינשטיין במפקד הנ"ל, שכנראה גיסו]. כנראה היה לו זיווג שני בשמה הלועזי 'טילי' ולהם נולדו ארבעה ילדים בין השנים תרט"ו-תרכ"ב (ברישומי הלידות הוא מכונה 'יאקאב'), ביניהם רוזי בשנת תרל"ט [היא כנראה רחל שיוזכר להלן]. 'טילי הייס' ילידת ראצפערט (כנראה אשתו) נפטרה בדאראג 26 ינואר 869 (י"ד שבט תרכ"ט) בת 52.

רבי יואב (יוזעף) נפטר שם כאלמן כ"ד טבת תר"נ (15 ינואר 890 בערב) בן פ"א שנה. על מצבתו נחרט: פ"נ / ישיש וזקן איש בן תורה / ותיק ונאמן נשא ונתן באמונה / א... ותורני מופלא ... / בשלום ובמישור ... אה... / ... / יואב / במו"ה שמעון זימל סג"ל זצ"ל / נבש"ט כ"ד טבת שנת תרן לפ"ק.

מצאצאיו:

בנו רבי שמעון זימל (שאמואל) הלוי הייס. נפטר ג' כסלו תרנ"ג בן נ"ד שנה ומנו"כ בדאראג. על מצבתו נחרט: פנ / זה יהי מזכרת לנצח / שמי מרום עלה וינח נצח / איש תם וישר צדיק באמנותו / חי ה"ה היקר כ"ה / שמעון / המכו' זימל במוה' יואב סג"ל / ז"ל / נבש"ט ג' כסליו

תרנג לפ"ק / תנצבה.

בתו מרת שרה נפטרה בשנת תרמ"ח ומנו"כ בדאראג. על מצבתה נחרט: פנ / אשת חיל עטרת בעלה / כפיה לענים פרשה אשה / חשובה וצנועה מרת / שרה / בת מו"ה יואב סג"ל נ"י נפטרה / ש"ק ח"י אלול תר"ח'ס' לפ"ק / תנצבה. אולי היא שרה (סאלי) (בת יאקאב הייס) בת 24 שנישאה בדאראג בשנת תרל"ב לדוד בן יודא וואלף בן 25. נולדו להם ארבעה ילדים בין השנים תרל"ג-תרל"ח (ביניהם שימון ומוזעס).

בתו מרת רחל. ר'וזה בת יוזעף הייס וטילי' בת 27 נישאה 6 ספטמבר 887 ("ז אלול תרמ"ז) לר' אברהם (אדולף) ציטרון 'בן יוזעף ציטרון ושרה לבית לעווי'.

יליד טיסא-ליק בן 24. גרו בנאדי-האלאס. בזיווג שני נישאה בנאדי-האלאס בשנת תרס"ג לר' ישראל מונדשיין יליד תרכ"ב בסלאווקאו (רוסיה) וגר בה-מאד. נפטרה כ"ה טבת תרצ"ב ומנו"כ בנירעדהאז. על מצבתה נחרט: פ"נ / האשה החשובה צנועה ויקרה / עטרת בעלה ונזר תפארה / טובת לב ונפש יפה כחמה

ברה / מ' רחל ע"ה / בת מ' יואב הלוי ז"ל אשת / הרבני מוה"ר ישראל מאנדשיין נ"י / רבות בנות עשו חיל ואת עלית

/ חסדך מלאה ימינך אם עניים היית / לפניך ילך צדקך ככל אשר עשית / נפטרה כ"ה לחודש טבת / שנת תר"צ"ב' לפ"ק / תנ"צ'ב'ה'. באילה שלוחה (עמ' קכז) נדפס כתב הכשר מרבי נפתלי הכהן שווארץ אב"ד העדילא-מאד משנת תרנ"ה, "להיות לראי' ביד הנגיד המופלג מו' ישראל מאנדשיין נ"י מפה ה' מאד, כי השליוואוויטץ הנשלח ממנו להאדון דוד פיקסלער בלעמבערג, היא כשר בלי שום חשש אף לפסח, כי נעשה בשמירה מעולה כראוי". נזכר בין מנויי ה' מאד על הספר טל חיים (תרס"ט).

הרב יואל שווארץ - ברוקלין נ"י

**הגאון רבי נפתלי הכהן ביין אב"ד לעמעש
וגיסו הגאון רבי אהרן פריעד אב"ד ניר באטור**

בין החידושים הנפלאים המתגלים בצרור מכתביו של הגאון ר' נפתלי סופר מפעטשיניידארף שנדפסו בעלי זכרון עלה 20, הוא, שהרב ר' נפתלי הכהן ביין מלעמעש הוא גיסו של הרב ר' אהרן פריעד מבאטור. לפי מה שיתברר להלן עולה שר' אהרן פריעד היה חתן ר' משה הכהן ביין משאראש פאטאק חתנו של הצדיק ר' אהרן (שווארץ) מפאטאק.

הג"ר אהרן פריעד זצ"ל מנירבאטור מח"ס זקן אהרן

הגה"צ ר' אהרן פריעד זצ"ל אב"ד נירבאטור מח"ס זקן אהרן, נולד באוהעל בערך

בשנת תק"פ (ס' זכרון אוהעל), בן ר' אפרים פישל פריעד מאוהעל וזו' מרת הענא ע"ה לבית פרישמאן אחות הרה"ק מליסקא (כ"כ בהקדמתו לזקן אהרן). בשנות צעירותו קיבל הרבה מפי הגה"ק בעל ישמח משה ומפי דודו הרה"ק מליסקא, ומביא הרבה שמועות מפייהם בספרו.

זו' של ר' אהרן פריעד היתה מרת ברכה בת ר' משה הכהן ע"ה. הם התגוררו בבאטור, ובסוף ימיהם עלו לחונן עפר הארץ, תקופה קצרה אחר כך נפטר ר' אהרן ומנו"כ בהר הזיתים חלקת הרבנים. על מצבתו נחרט: "פ"נ הר' הג' החסיד מ[ור"ר] / אהרן פריעד בהר"ר / אפרים

פישל בעה"ו(!) ספר / זקן אהרן על התורה / נ' יג כסלו תרנב תנצבה". שלש שבועות אחר פטירת ר' אהרן שבקה גם זוג' חל"ח, ומנו"כ סמוך ליד בעלה. על מצבתה נחרט: "פ"נ האשה / הצנועה מ' ברכה בת / מו"ה משה הכהן א' / הר"ר אהרן פריעד / נ' ח' טבת תרנב / תנצבה".

מצאצאיו ידענו על בתו מרת סימא טויבא ע"ה, בזיו"ר היתה אשת הרה"ח ר' אברהם הלוי עפשטיין ז"ל והתגוררו באוהעל ואח"כ בסערענטש. בזיו"ש נישאה אל הרה"ח ר' יעקב מאיר (ב"ר יחיאל מיכל) ראזענוואסער ז"ל מסאטמאר (נכדו של הרה"ק ר' חיים יוסף גאטליב מסטראפקוב) ושם התגוררה עד פטירתה. נפטרה בשנת תר"ע לערך, ונטמנה בביה"ח בסאטמאר.

ואלו הם צאצאיהם מזיו"ר: בנם ר' אליהו הלוי עפשטיין ז"ל (נולד באוהעל תרל"ב), נפטר כ"ג חשון תש"ד. זוגתו מרת חנה בת ר' יוסף ווינקלער מסאטמאר [נפטרה כו שבט תש"ד]. בנם ר' צבי הלוי עפשטיין ז"ל (נולד בסערענטש תרל"ו) חתן הרה"צ ר' אברהם יאקאבאוויטש ממאד (ר' אברהם'לי מאדיר). בנם ר' אפרים

פישל הלוי עפשטיין ז"ל (נולד תרל"ח) נפל במלחמת העולם הא', חתן ר' יעקב מאיר ראזענוואסער (אביו חורגו), אביו של הג"ר אהרן עפשטיין דומ"ץ בעלעניעש ופראג, מח"ס כפי אהרן. בתם מרת חנה שמילאוויטש ע"ה הי"ד (נולדה תר"מ) אשת הרה"ח ר' מאיר אלטער שמילאוויטש ז"ל הי"ד שו"ב עגרעש הסמוכה לסעליש. (בנם היה חו"ז הרה"ח ר' אהרן שמואל שמילאוויטש ז"ל (נולד תרע"ד-נפ' כ"ד אייר תשס"ד) מח"ס נחלת אהרן). עוד מצינו נרשם לידת בנם הילד משה (נולד בסערענטש תרמ"ג ונפט' בסאטמאר בגיל 3), ובנם הילד 'אברהם' (נולד בסערענטש בשנת תרמ"ה כנראה נקרא על שם אביו, ונפטר בסאטמאר גיל שבע).

חו"ז מתייחס גם אחר הצדיק החסיד ר' אהרן [שווארץ] מפאטאק בן הרבנית מרת זיסל ע"ה שנישאה אל הרה"ק מקאלוב בסוף ימיו. וכן שמעתי גם מאחותו מרת פרענקל בירושלים. וכן חרות על מצבת הרה"ח ר' צבי הלוי עפשטיין הנ"ל בסאטמאר: "פרי עץ הדר ענף עץ אבות / פ"נ / הרבני החסיד המופלג / בתול"ש באמת / מו"ה צבי עפשטיין הלוי ז"ל / נכד הרב מ' אהרן באטורער /

ופאטיקער זצ"ל / נפטר ערב סוכות תרס"ט". אופן הקשר אל ר' אהרן מפאטיק יתכן שהוא דרך אביו או אמו של ר' אברהם הלוי. אבל מאוד מסתבר שר' משה הכהן חותנו של ר' אהרן פריעד היה חתנו של ר' אהרן.

לא עלה בידי לברר מקור מוצאו של ר' אברהם הלוי עפשטיין. אבל זה שמעתי מדודתי הנ"ל, שר' אברהם נפטר בשנות צעירותו והרה"ק מליסקא טיפל להמציא מעות ולהעמיד קרן עבור היתומים. (כנראה מדובר בבעל ה'טל חיים' ממלא מקומו של האך פרי תבואה, שכבר לא היה בחיים בשנת תרמ"ה).

והנה שם כינוי משפחתו של ר' משה הכהן לא עלה עד עתה בידי לברר, אולם עם גילוי המכתבים, מתברר כאמור שר' אהרן היה גיסו של ר' נפתלי הכהן ביין [ולכן מסתבר שאביו היה ר' משה הכהן הנ"ל]. על כן אספתי קצת מתולדותיו של ר' נפתלי הכהן.

הג"ר נפתלי הכהן ביין זצ"ל אב"ד לעמעש

ר' נפתלי הכהן ביין נולד תקפ"ד-ה לערך, בעיר **שאראש פאטאק**. אביו לפי הנ"ל היה ר' משה הכהן ביין. ואכן נאמר לי שבפנקס חברה משניות בשאראש-פאטאק רשום שבשנת תקצ"א נתקבל ר' משה ביין הכהן' כחבר. כן נמצא ברישומי הפטירות של שאראש-פאטאק שהב' אייזיק ב"ר משה ביין נפטר שם ב-18 אוגוסט 833 בגיל 17.

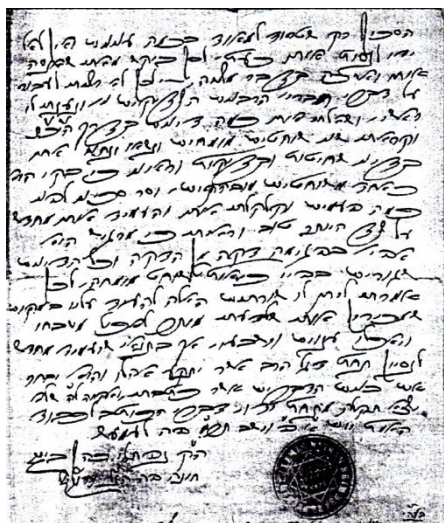
למד בלייפניק אצל הגאון ר' שלמה קוועטש תלמיד הגה"ק רבי מרדכי באנעט מניקלשפורג.

זו' מרת רבקה ע"ה נולדה בשנת תקצ"ו לערך, לאביה הר"ר ר' הירצקא מאיער

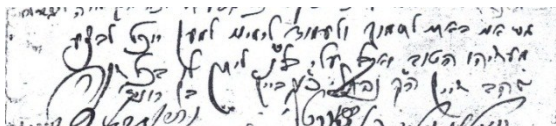
(מאיאר) ז"ל בכפר איזשעפ או זשיפעף כיום ניזני-זיפאוו בגליל טשעטשאווין. Magyarizsep במחוז זעמפלען, כהיום בסלובקיה Nizny zipov במחוז טרעבישוב).

בשנת תרי"ד כבר התגוררו בכפר איזשעפ, כפי שעולה מרשימת התושבים שם משנת תרי"ד, כשהוא רשום אחרי חמיו: נפתלי ביין יליד 825 (תקפ"ה) עם זוגתו רבקה ילידת 836.

אח"כ שימש כאב"ד מינדסענט ולעמעש. חתם על הקול קורא נגד הציונות והמזרחי (תל תלפיות אלול תרס"ד). ניהל ישיבה בלעמעש, ובין תלמידיו ר' טובי' ראזענטאהל מח"ס שושן עמק רב

רבי נפתלי הכהן ביין - תעודה להשר"ב ר' יהודה ב"ר יוסף גרינפעלד

סטאטוסקווא בבאניהאד שלמד
 חמש שנים בישיבתו (דברי זכרון
 בסוף ספרו).

חתימת רבי נפתלי הכהן בין לסייע לרבי יצחק
 חיים גליקזון בעלותו לארה"ק

תשובות אליו בחתן סופר
 (מקנה וקנינים מז ע"ב): "אהובי

חביב נפשי הרב המאוה"ג מעוז ומגדול... אב"ד דק"ק לעמעש"; בשו"ת נטע שורק
 (חחו"מ סי' טז): "לגבר אשר לו ככה פי שנים ברוחו תורת ה' אזור מתניו ויראה
 אזור חלציו הרב המאוהגדו"ל חריף ושנון כש"ת... אבדק"ק לעמעש... מכתבו היקר
 הגיעני אמש והיו לי דבריו לשעשועים", תרל"ג; וכן בשו"ת פני מבין (חיו"ד סי'
 רפד): נפתלי הנותן אמרי שפר, אשכול הכופר, חכם וסופר, דומי דודי לעופר, החיים
 ושלום לא תופר מכבוד דודי הרב הגאון החריף וכו' קש"ת מו"ה נפתלי הכהן בין
 נ"י, אבדק"ק לעמעש והגליל יע"א... כאנ"ה ונ' בן גיסו דובשת"ה באהבה נאמנה".
 [ראה להלן שרבי נפתלי היה גיס אביו של הפני מבין].

נפטר כ"ה אלול תרס"ו בגיל פ' (2) ומנו"כ בלעמעש. על מצבתו נחרטו השורות
 הבאות: פ"נ הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל חו"ב מ"ה / נפתלי הכהן / רב אב"ד
 דק"ק לעמעש והגליל / מת ביום ש"ק פ' וישב כ"ה כסלו תרס"ו / נהי אעורר ברוח
 נשברה / פנה מעדתנו הודה והדרה / תורת אמת ה' בפיחו / ללמד וללמד מטרת

חייהו / יושר חכמה ודעת מחנהו? / הגדולים אשר בארץ יפארוהו / כבוד שמו יחד בלב יאמרו / הולכי ארחות איש לרעהו ידברו / נלקח ארון אלקים ..עלים נורא / ...ני מת יילולו במורא / מת לא עוד פרח יפרח / פה נגוע שם יחליף כח / הגדיל לנו שם תפארת / יקים לנו ר[ו]עה ולמשמרת / תנצבה. - הספד עליו בספר ישרש יעקב (עמוד 19).

אלמנתו נפטרה בשנת תרס"ח ושם מנר"כ. על מצבתה נחרט: פ"ט / האשה הרבנית הצדקת / מרת / רבקה / בת מו"ה הערצקא מאיאר ז"ל / אשת הרב הגאון הצדיק מו"ה / נפתלי הכהן ביין זצ"ל / נפטרה ז' אדר ראשון תרס"ח לפ"ק / תנצב"ה

ואלו הן צאצאי רבי נפתלי הכהן ביין:

בתם 'זאלי' נולדה באיזשעפ בשנת 855 (תרט"ו).

בנם ר' יהושע הכהן ביין (שימון ביין) נולד בכפר בערנאדפאלווא בשנת 857 (תר"ז). נפטר כנשוי בפרעשוב בגיל 69 ר"ח אב תרפ"ו.

בתם 'סארי' (שרה?) נולדה בכפר הנ"ל 864 (תרכ"ד).

בנם ר' חיים שלמה הכהן ביין (היינריך/הענריק ביין) נולד בלעמעש בשנת 868 (תרכ"ח). ביום 8 יוני 892 נרשם נישואיו בשאראש-פאטאק עם מרת אסתר רייצל בת ר' יודא זינדל (ב"ר אהרן) הכהן ראטה. נפטר י' תשרי תש"ב ומנר"כ בשאראש-פאטאק, וזוגתו נפטרה י' כסלו תרצ"ח. על מצבתו נחרט: פ"נ / הרבני מושלם במעלות / נגיד ונדיב אב רחמן / חיים שלמה / בן הרב מ' נפתלי הכהן ביין / חייו היו תמימים וישרים / יקר רוח איש תבונות יעץ מישרים / יגע ועסק

באמונה בתורה גבאי דח"ק שנים רבים / מדותיו תרמיות מאירים כספירים / שמו הטוב נודע בשערים איש חיל רב פעלים / לעניים ודלים היו ידיו פתוחות / מצות ה' שמר בלב ונפש חפצה / הלך למנוחות בצל שדי לחסות / נפטר י' תשרי תש"ב לפ"ק / ת"נ'צ'ב"ה.

חותנו רבי נפתלי הירצקא מאיער וצאצאיו

עליו ועל צאצאיו נודענו חדשות עפ"י המפקדים (צענזוס) והמאטריקל, וכן עפ"י המצבות שמצאנו הודות למוסד 'אבותינו'.

חותנו של הג"ר נפתלי הכהן ביין, ר' נפתלי הירצקא מאיער נולד בשנת 797 (תקל"ט), כן עולה מרשימת התושבים באיזשעפ משנת תרי"ד: מאיער הירש

[הירצקא], גלמוד יליד 797, עם בתו מלכה ילידת 838, ובתו חיה ילידת 840. בשנת תרכ"ט היה עדיין בין החיים, שכן במפקד משנת תרכ"ט נרשם באיזשעפ: הערשקא מאיאר יליד 834, עם בתו מאריה [=מלכה] פריעד ילידת 834 וילדיה: מיהאי הערשקא [=נתנאל פריעד] יליד 858 ומרכוס הערשקא [=מרדכי פריעד] יליד 861. עוד מצאצאי ר' הירצקא מאיער:

א. בתו 'ראזי' אשת הג"ר ישכר דוב בער פריעדמאן. ברשימת התושבים באיזשעפ משנת תר"ד נרשם: בערקו פריעדמאן יליד 1813 (תקע"ג) עם זוגתו ראזי ילידת 1817 (תקע"ז). ובמפקד משנת תרכ"ט באיזשעפ: בערקו פריעדמאן יליד 814 עם זוגתו הערשקא רוזליה ילידת 820. עמם גם הערשקא מאריה ילידת 852 (כנראה בתם).

לדמותו ולתולדותיו ראה ב'מליצי אש' (ה' אדר אות ע"א, בערכו): "מוה"ר ישכר דוב ז"ל פריעדמאן מזשיפעוו, תלמיד הג"ר עמרם חסידא אב"ד מאד, גאון מופלג חריף עצום בקי בשתי תלמודות, ספרא ספרי ומכילתא ובפוסקים ראשונים, חסיד וצדיק נחבא אל הכלים, בא בפלפול עם כל גאוני דורו, וקיבל פני צדיקי הדור, מחסידי הגה"ק ישמח משה והגהק"ר יודא צבי מראזלע. עסק בתורה יומם ולילה, וזוגתו עסקה בנכסים והצליחה. הגר"ד גידל את הגאון בעל שו"ת פני מבין ואחיו, ולמד עמם ש"ס ופוסקים (כ"כ לי ידידי הגהצ"ר מיכל הכהן שליט"א אב"ד באלמאז-אויוארוש) ונפטר ה' אדר ראשון תרנ"ד".

בן גיסו ותלמידו רבי נפתלי הכהן פריעד בעל ה'פני מבין' בהקדמת ספר תשובותיו מספר, שלאחר שנתיתם מאביו בהיותו כבן שנתיים "נתן ה' בלב דודי מורי הגאון החריף עצום ובקי בש"ס בבלי וירושלמי ספרא וספרי ומכילתא מו"ה ישכר בער פ"מ ז"ע, ולקח אותי לביתו לעשות צדקה בכל עת זה המגדל יתום בתוך ביתו... והייתי לו כבן, ושכר מלמדים שילמדו עמי, וכבן עשר למד בעצמו עמי...".

זוגתו נפטרה באיזשעפ י"ג טבת תרנ"ג, כן הוא לפי מאטריקל הפטירות: רוזליה ילידת מ' איזשעפ לבית מאיער אשת ברנט פריעדמאן, נשואה, נפטרה בת 78 שנה ביום 1 ינואר 893 ונקברה למחרת במ' איזשעפ.

שנה לאחריה נפטר בעלה רבי ישכר בער ביום ה' אד"א תרנ"ד. במאטריקל הפטירות נרשם גם מקום לידתו: "ברנט פרידמן אלמן יליד Csabo [אולי הכוונה ל- Csaboc במחוז זעמפלען, כהיום בסלובקיה Cabov במחוז ווראנוב] נפטר בן 82 שנה ביום 1 פברואר 894 ונקבר למחרת במ' איזשעפ". וזה נוסח מצבתו בזשיפעוו: פ"נ / הרב הגאון הצדיק / החריף והבקי בניגלה / ובנסתר עסקו בתורה / ובגמילות חסדים בביתו / גידל יתומים ה"ה מו"ה / ישכר בער / בן מו"ה יעקב ז"ל נפטר / ה' אדר ראשון תרנד לפ"ק / ...".

91.

קצת מדברי תורתו מביא בשמו ה'פני מבין'. בתשובותיו (חאו"ח סי' סא) מעתיק "תשובת מר דודי הגאון המובהק מו"ה ישכר בער זצלה"ה אל רבי יהושע ברוך רייניץ אב"ד טשעטשאווין, איזשעפ תרל"ט. כן הוא מעתיק (שם סי' צג) "מ"ש דודי הגאון מו"ה ישכר בער זלה"ה מזשיפעוו" על דברי המג"א בהלכות שבת. וכן (חיר"ד סי' מג) מה ש"ראיתי בכת"י של דומ"ו הגאון ר' ישכר בער ז"ל". גם מביא ממנו מפי השמועה: "ובזה תי' דודי מ"ו הגאון ר' ישכר בער ז"ל קושית התוס'..." (שם סי' שיט), "שמעתי מפי דודי מו"ר הגאון הצ' ר' יששכר בער מזשיפעוו זצ"ל" (פני מבין עה"ת פרשת ויקהל ד"ה קחו), "ושמעתי מפי דודי מ"ו הגאון ר' ישכר בער מזשיפעוו זלה"ה מעשה שהי'..." (שם פרשת שופטים ד"ה ושמעתי). כן ישנו תשובה משנת תרמ"א אל "אדוני דודי מ"ו הרב הגאון חריף ובקי מפואר כש"ת מו"ה ישכר בער פריעדמאנן... אקצר ואומר שלום וכל טוב לכבוד אדוני דודי מ"ו נ"י עם כבוד דודתי היקרה תי' ואמו (כנראה צ"ל: ואמי) היקרה תי'" (שו"ת פני מבין חיר"ד סי' קצב).

עוד תשובה ממנו אל הרב מטשעטשאווין משנת תרכ"ח נדפס בקובץ 'זרע יעקב' גליון כט עמ' יג-יז (עם צילום קטע מכתה"י), אשר בו מתריע על ההיתר למוהלים לילך בשבת מטשעטשאווין לכפר אופר, דאיכא חשש שהוא חוץ לתחום, "ואף שהמון עם הולכים מטשעטשאווין לזשיפאף בלי עירוב, בכ"ז לא הלך איש אשר יראת ה' בלבו בלי עירוב, וגם מאופר נהגו לילך לזשיפאף, ג"ז לאו משנת חסידים".

ב. בתו מרת מלכה אשת רבי יחיאל מיכל הכהן פריעד. ילידת תקצ"ד. בשנת תרל"ד עדיין היתה בבית אביה, ראה למעלה. בעלה רבי יחיאל מיכל היה בנו של רבי גדלי' הכהן פריעד [ראה עליו ב'עלי זכרון' 3 עמ' יד]. תלמיד המהר"ם א"ש מאונגוואר. שימש כדיין ומורה צדק בשעניא, ונפטר בדמי ימיו ביום ט"ו אייר תרכ"א. אחר פטירתו חזרה האלמנה הצעירה לגור בבית אביה ר' הירצקא באיזשעפ עם צאצאיה [בהקדמת שו"ת פני מבין כותב על אביו: "הרב המופלג מו"ה יחיאל הכהן ז"ל, כן יתארוהו

הגאון סבא קדישא בשו"ת השיב משה סי' ט". ובשם הגדולים מארץ הגר מע"י אות קכו בהערה העיר ע"ז: עוררני... הרב מו"ה משה נחום בלום נ"י מפק"ק קליינווארדיין, כי זקיננו הג"מ יחיאל הכהן [אב"ד סאלקא] נזכר בשו"ת השיב משה סי' ט', ומ"ש הגאון המחבר פני מבין... והכינו ע"ש אביו ז"ל, הוא טעות, כי נמצא תח"י התשובה הנ"ל ונערך לזקיננו ז"ל".

מרת מלכה ע"ה נפ' כ"ז שבט תרמ"ח ומנו"כ בזשיפעוו. במאטריקל הפטירות נרשם: "מאלי פריד לבית מאיער ילידת מ' איזשאפ, אלמנה, נפטרה בת 54 שנה ביום 19 ינואר 888 ונקברה למחרת במ' איזשעפ". על מצבתה נחרט: "פ"נ אשה ישרה ... / מלכה / ב' מו"ה נפתלי ז"ל / נ' כ"ז שבט תר... / ...".

צאצאיהם:

בנם הגאון ר' נתנאל הכהן פריעד בעל ה'פני מבין'. יליד תרי"ח. רבה של קהלת באלמאז-איווארוש עד לפטירתו ביום ד' אלול תרע"ו ושם מנו"כ. שמו נודע באהלה של תורה והלכה בספרו הגדול שו"ת פני מבין וש"א"ס. לתולדות ראה בספר 'תולדות פני מבין' (ברוקלין תשס"ח).

בנם הר"ר מרדכי פריעד ז"ל מזשיפעוו. תלמיד דודו הגה"צ ר' יהושע הכהן פריעד מקאפיש. מוזכר בשו"ת פני מבין חאו"ח סי' ס"א, ובהקדמה לספר זכרון יהושע. נפ' כ"ד תמוז תרפ"ה ומנו"כ בזשיפעוו. על מצבתו נחרטו השורות הבאות: פ"נ / מרדכי הי' ... פלאי איש הבינים / על ים התלמוד ועל גלי המים / שניו כהו מגירסא כבתה אורו / בכל זאת לא פסק פיו מתורה / בניו הדרך ביראת שמים / על דרכי התורה ועל נתיב החיים / מו"ה / מרדכי פריעד / בן מו"ה יחיאל הכהן זצ"ל / הלך לעולמו כ"ה תמוז תרפ"ה לפ"ק / תנצבה.

עוללות

הג"ר יהושע קראלער תלמיד ה'אור חדש' בפולין?, הג"ר ישראל? אב"ד שוראן

(א) מסופר על זקני הג"ר יושע פריינד קראלער ז"ל, שלמד בבחרותו אצל בעל אור חדש בפולין. ר' יושע הי' מעיר פאפא והלך רגלי למדינת פולין ללמוד תורה, אחר כמה שנים כשחזר לביתו עבר דרך עיר קאזניץ, וראה איך שהמגיד שוכב במטה חיור כסיד, אבל בעת התפלה רץ אל העמוד שהי' שם והתפלל בהתלהבות. ולכן לאחר כמה שנים לא רצה לחתום נגד החסידים (מפיהם ומפי כתבם ח"א עמ' ק"י. ועי"ע החסידות על העליונה ח"ב ערך קראלי; תשועת צדיקים ערך ר' יהושע).

הנה בעל אור חדש נולד בשנת ת"ק, ובראשית דרכו הי' אב"ד זאבלודאווא במדינת פולין, כנזכר בס' כתנות אור – אור חדש שיצא לאור בשנת תקכ"ו, אח"כ נתקבל לרב ברעכניץ אשר במדינת הגר, וכנזכר בס' אור חדש עמ"ס פסחים שי"ל בשנת תקל"ו. ור' יושע נולד בשנת תקכ"ז (עי' עלי זכרון עלה 2 עמ' ח), וא"כ לפי חשבון לא למד אצלו.

(ב) בשו"ת נטע שורק (ח"מ סוס"י ה) בענין הדברי ריבות בעיר גאלאנטא, כותב: והיות שאחר זמן ראיתי התקנות שהתקינו ג' גדולי ארץ ה"ה ... והה"ג ר' ישראל אבדק"ק שוראן ... בשנת תקנ"ט, והעתיקם הה"ג המנוח ר' ליב טעלש ז"ל בשנת תקס"ז מפינקס הישן.

יש לברר מיהו הג"ר ישראל שהי' אב"ד שוראן בשנת תקנ"ט, דהא הג"ר שמואל ב"ק הי' אב"ד שם כחמשים שנה, נתמנה לאחר פטירת הג"ר משה יונה בחודש סיון תקמ"ד, וכיהן ר' שמואל בעיר שוראן עד לפטירתו לחה"ה בשנת תק"צ, כמבואר בקו' גויעת שמואל. וכן הובא בס' אישים בתשובות חת"ס בערכו.

יונתן בנימין בוכינגער – קרית יואל מאנרא

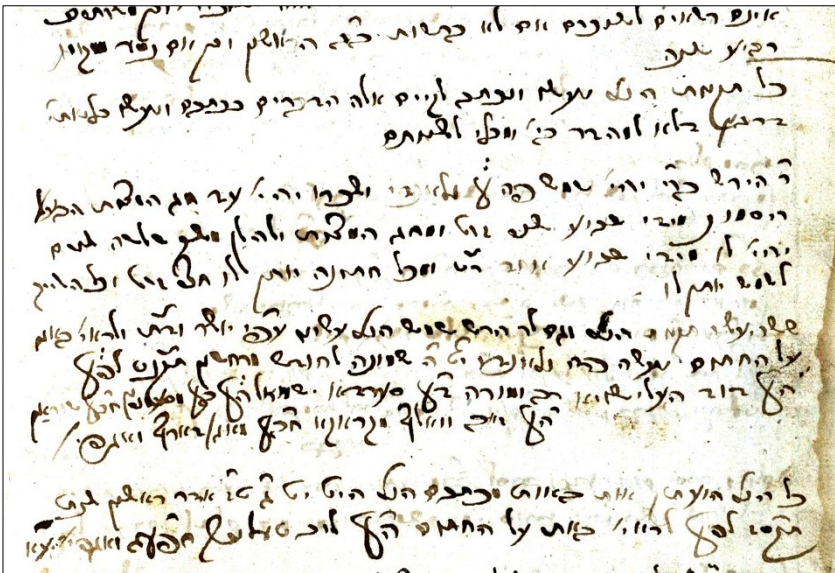
בשולי המכתב:

(א) רבי אלעזר קאליר בעל 'אור חדש' נולד בשנת תצ"ז-ח, שכן נקרא על שם אביו רבי אלעזר שנפטר ביום ג' סיון תצ"ז. ובנוגע לתאריך עזיבתו את ארץ פולין, ראה מש"כ רי"י גרינוולד בספרו 'לפני שתי מאות שנה' עמ' 14: "ואם כי השער של ספרו [כתנות אור – אור חדש, תקכ"ו] הוא חותם את שמו שהוא רב ואב"ד בזבולדאווא, אבל אחרי ההקדמה הוא כותב: ושואלין בשלום אכסניא... הקצין הנכבד משה ב"ר יצחק הלוי מברלין, אשר בחר בי וקיבל אותי להרביץ תורה בבית מדרשו...". הרי שעזב את פולין כעשר שנים לפני לידת רבי יהושע פריינד. ברעכניץ נתמנה בשנת תקכ"ח, ראה שם עמ' 15.

(ב) על סמך הנטע שורק הנ"ל רשם ב-Magyar Rabbik (שנה שלישית עמ' 143) ערך על ר' ישראל אב"ד שוראן. ונמשכו אחריו בפארי חכמי מדינתנו ובשם הגדולים

מארץ הגר. כמובן שטה"ד הוא בנטע שורק (או טעות בהעתקה מפנקס הקהל בגאלאנטא), וצ"ל שמואל (ולא ישראל).

כעת קיבלנו צילומים מפנקס גאלאנטא הנזכר בנטע שורק (תודתינו להגב' ניצה קאליש), ואכן אין זה חתימת 'ישראל', ונעתיק את החתימות מהפנקס: נעשה פה גלאנדי יו' ה' שמונה לחודש מרחשון תקנ"ט לפ"ק. הק' דוד העלישויא רב ומורה דק' סערדא. שמואל הק' בק מסעמניץ חב"ק שוראן. הק' זאב וואלף מקראקא חב"ק מאגן דארף ואגפ'! כל הנ"ל הועתק... יום ג' ט"ז אדר ראשון שנת תקס"ז לפ"ק. לראי' באתי על החתום הק' ליב טעלעש חפק"ג ואגפ' יע"א. – המעיין בכת"י יש מקום לטעות שנכתב 'ישראל', אמנם אין מקום לזה שכן הוא חותם כאמור 'בק מסעמניץ', שהוא רבי שמואל ב"ק.

לעלה 14 – ר' יעקב פישמן בגרוסורדיין

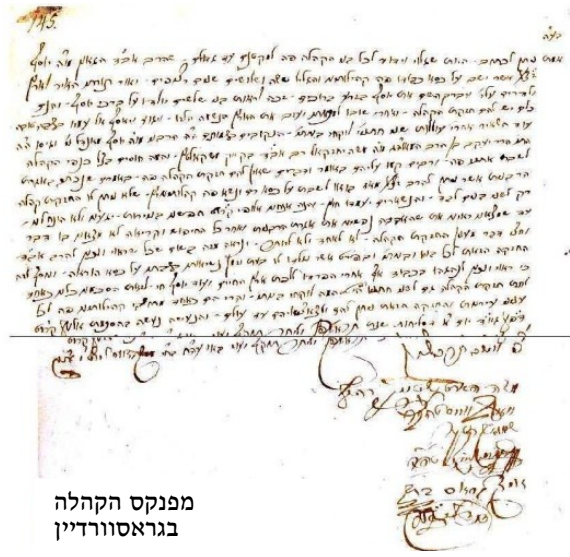
בעלי זכרון 14 עמ' ל"ה, כתבתי על הר"ר יעקב פישמן מגרוסורדיין בנו של הג"ר יחזקאל משה פישמן וצ"ל אב"ד מישקאלץ.

כעת העירני העורך, שבפנקס קהילת גרוסורדיין שצילומו בביהס"ל ישנו מסמך מעניין אודותיו. בשביל השלמת הדברים העתקתי כאן את מה שנכתב אודותיו בפנקס. וז"ל:

אמת ניתן לכתוב היות שגלוי וידוע לכל בני הקהלה פה למקטנם עד גדולם שהרב אב"ד הגאון מו"ה יוסף [רוזנפלד] וצ"ל אשר ישב על כסא כבודו פה קהילתינו והגליל ששה ושלושים שנים רצופים, ואור תורתו האיר לארץ ולדרים עליה, ויברך

השם את יוסף בזרע ברוכים, זכה לראות בני שלשים יולדו על ברכי יוסף, והנם כולם יש להם חזקת הקהלה, ואחרי שובו למנוחתו ועזב את הארץ הנשמה הלזו, ויגוע ויאסף אל עמיו בשיבה טובה, עוד השאיר אחריו עוללות שני חתני' לוקחי בנותי' הנקובים בשמותם ה"ה הרבני מו"ה יוסף מאנדל נ"י וגיסו ה"ה התו' הרר יעקב בן הרב המאוה"ג מו"ה משה יחזקאל רב אב"ד בק"ק מישקאלטץ, והמה חוסים בצל כנפי הקהלה לשבת אתנו פה, ורבים קמו עליהם באומר ודברים שאין להם חזקת הקהילה פה, באמרם שנכתב באיגרת הרבנות אשר ניתן להרב זצ"ל מאז בואו לשבת על כסא רם ונשא פה קהלותינו, שלא ניתן לו החזקת קהלה רק לשני בנים לבד, והנשארים יעמדו חוץ, והנה אנחנו אלופי קרו"ט חפשו בניירות, יגענו ולא הונח לנו, עד שמצאנו ראינו את שהאהבה נפשינו את אגרת הרבנות ואחר כל

החיפוש וקריאה לא מצאנו בו דבר וחצי דבר מענין החזקת הקהלה, לא לאחד ולא ליותר, ונראה מזה בשום שכל שראוי ונכון להרב אב"ד החזקה הזאת לכל בניו ובנותיו ובפרט אשר נולדו לו בעת וזמן נשיאותו בשבתו על כסא הוראה, ונוסף לזה כי ראוי ונכון לנהגהו בכבוד אף אחרי הפרדו ללכת ארץ החיים ועוד יוסף חי, לזאת הסכמנו כלנו כאחד לתת חזקת הקהילה גם לשני חתניו הנ"ל המה לוקחי בנותיו, והרי הם כאחד מתושבי קהילותנו

מפנקס הקהלה בגראסורדיין

פה לכל עניני עירנות והחזקת הזאת ניתן להם ולצאצאיהם עד עולם, והנעשה נעשה בהסכמת אלופי קרו"ט דפ"ק גו"ד יום א' דסליחות שנת תר"א לפ"ק. וליתר תוקף ועוז באו עה"ח בח"י ממש, אור ליום ו' עש"ק פ' וישב תר"ב לפ"ק.

משה הארטשטיין רה"ק [=ראש הקהל]
וואלף ווייס טה"ר [=טוב הקהל ראשון]

שמואל ....
טה"ק .....
איצק גראס גח"ק(?)

דוד ...

לעלה 21 – משפחת בארמינקא

בנוגע למאמר על משפחת בארמינקא בעלה 21, ברשימת צאצאיו של הרב אהרן צבי וזוג' אסתר מבריד, במס' 8 כתב בזה"ל: "בנם משה בארמינקא ז"ל נולד בסביבות תרל"א ונימול ע"י הרה"צ ר' אהרן צבי מבריד ז"ע. לא נתבררו יתר פרטים עליו".

והנה נתברר לנו כי אנו צאצאים של ר' משה ז"ל הנ"ל, ולהלן הפרטים הידועים לנו עליו. ועדיין פרטים רבים חסרים לנו עליו, וביניהם שנת לידתו המדויקת, ונשמח אם יוכל אי מי מהקוראים להשלים.

בזיווג ראשון נולדו לר' משה 7 ילדים, אשר רובם היגרו עוד לפני המלחמה לארה"ב ולאנטוורפן. זוגתו זו נפטרה עליו בצעירותה. בשנת 916 (תרע"ו) נשא בזיווג שני את מרת אסתר חיה [שהיתה מכונה גם "עטיל"] בת ר' שלום שמעיוויטש וזוגתו מרת ברכה. בעת נישואיה היתה מרת אסתר חיה צעירה מאוד [ואף יותר מילדיו בזיווג ראשון]. התגוררו בפאבינהאזא (Fabianhaza) שם כיהן כשו"ב והיה מנכבדי הקהילה. מזיווג זה נולדו להם 14 ילדים [ברשימות י"ד ושם' כתוב 9 ילדים], חלקם נספו בשואה הי"ד, וחלקם נותרו בחיים והקימו משפחות לתפארת:

להלן הילדים הידועים לנו:

1. ר' יקותיאל יהודה (זלמן לייב). נולד ביום ה' אב תר"פ, ונלב"ע ד' טבת תשס"ה ומנ"כ בהר המנוחות. התחתן בשנת 947 בהמבורג עם מרת ביילא לבית ליברמן [נולדה כ"ט אב תרפ"ב]. נולדו להם 3 ילדים: 1. בתם מרת פריידא תחי' אשת הרב חיים עוזר יודלביץ [בן הגאון רבי שמואל אהרן בעמח"ס מעיל שמואל], ביתר. 2. בנם מו"ח הר"ר משה ברמינקה הי"ו שנשא את מרת עטיל [בת הרב כלב יעקב אדלר בן הגאון רבי יוסף אדלר אב"ד טורדא], אשדוד. 3. מרת אסתר חיה ע"ה אשת הרב חיים אליעזר גולדרינג, ירושלים.

2. ר' יעקב, ארה"ב. 3. ר' משה דוד, ארה"ב. 4. מרת ליבא [מאשקאוויטש], פלורידה ארה"ב. 5. מרת אליאנא ילידת תרפ"ה, נספתה בשואה. 6. מרת שיינדל ילידת תרפ"ז, נספתה בשואה.

אגב, מקור השם "בארמינקא" כפי המקובל במשפחה. בזמן איזה מלחמה, כאשר רבים מבני ישראל גויסו בעל כרחם לצבא, ואחד מהדרכים להיפטר מכך היה על ידי החלפת מסמכים עם נכרי, שתמורת תשלום הלך לצבא על שמו של היהודי. כך גם כאן החליף אחד מאבות המשפחה את מסמכיו עם נכרי שהלך במקומו לצבא, ולמרבה הפלא ביומו הראשון בצבא נהרג הנכרי מפגיעת פצצה, אולם זקנינו שהחליף את שם משפחתו לנכרי, חשש להחליף חזרה, וכך נותר השם עד היום הזה.

לעלה 21 - הרכבת שהגיעה בשנות השואה לאוסטריה

בגליון האחרון, מס' 22, בשלושה מקומות נזכר גורל הרכבת שהיתה בדרכה לאושוויץ ומקרוב לגבול פולין הסיעו את הרכבת לשטרסהוף שבאוסטריה וכך ניצלו האנשים שהיו באותה הרכבת.

בעמ' מב כתוב "ובדרך נס הופצצו פסי הרכבת בגבול פולין ע"י צבא בנות הברית וכו"; ובעמ' נ' נמצא: "אשר באמצע הדרך סמוך לגבול פולין הופצצו פסי הרכבת ע"י בנות הברית וכו".

ידוע שאחת הטענות החמורות נגד בנות הברית היא שלא הפציצו את פסי הרכבת שהובילו לאושוויץ. וקשה לקבל את מה שכתוב לעיל גם מסיבה אחרת: אם באמת הפציצו את פסי הרכבת, אז לא רק רכבת אחת היתה מוחזרת בכיוון אוסטריה אלא גם רכבות נוספות.

לכן מה שכתוב בעמ' מ"ד מתקבל יותר על הדעת: "וכבר היה עם אמו ברכבת בדרכו לאושוויץ ובדרך נס קיבלו הוראה לחזור לכיוון עסטרייך וכך שרד בחסדי ה".

אמי ע"ה ואחי שיחי' ואני ושאר בני משפחתנו היינו גם כן באותה רכבת והגענו לשטרסהוף ושרדנו בחסדי ה'.

הרבה דברים קראתי על הסיבה להצלתנו ומצאתי חילוקי דעות בין ההיסטוריונים וקשה לדעת מה האמת. בכל אופן, בשום מקום לא קראתי שבנות הברית הפציצו את פסי הרכבת.

ואולי כדאי להעמיד על זה את הקוראים ולברר מה המקור של ידיעה זו.

מנחם חיים שמלצר - ניו יורק

משפחת מאיער שמוצאם מזיבענברגערן מצאצאי האברבנאל

הנה קראתי בסיפוק רב את המאמר בעלי זכרון 22 מעמ' כ"ג ואילך אודות צאצאי מגורשי ספרד בארץ זיבענברגערן, והנראה לי להוסיף לזה מאשר היה ידוע לנו במשפחתי, משפחת מאיער שאנו מצאצאי האברבנאל כאשר אבא.

אני נמנה בין צאצאי זקיני הגה"צ רבי יצחק זאב מאיער זצ"ל בעמח"ס מהרש"א הארוך המפורסמים, והוא העיד כמה פעמים שהוא נמנה מצאצאי האברבנאל, אמנם כששאלו אותו האיך אנו מתייחסים אל האברבנאל לא רצה להוסיף בזה כלל, אם הוא מצד אביו או מצד אמו, ורק אישר הדבר שאכן הדבר ברור אצלו שאנו נכדי האברבנאל. ודבר זה היה מן התימא לנו, האיך מתייחסים משפחה אשכנזית להאברבנאל שהיה מגדולי גולי ספרד, [פרט דבר אחד היה לנו לראיה שאנו כנראה ממשפחה ספרדית, שכן לזקיני היה לו אח, ועל שמו קרא שם בנו, 'שם טוב', שהוא שם שאינו נפוץ אצל משפחה אשכנזית], ולא היה לנו שום הגיון האיך ליישב הך חידה.

בדבר יחוס משפחתינו לא גילה זקנינו שום דבר רק את שמות יחוס אביו ואמו והוריהם, ולא יותר. בספריו כתב אביו היה מנשה בן אביגדור צבי וריזעלע, ואמו היתה מרת ליבא דבורה בת משה אהרן ושרה רבקה, [מפי השמועה למדנו מפי צאצאיו ששם המשפחה של משה אהרן היתה ראטה, ומשה אהרן ברח יחידי מרומניע לארה"ב במלחמת העולם הראשונה, ונפטר בארה"ב שנה אחר הגיעו, ופה מנו"כ, מקום מנוחתו לא נתברר עדיין].

לאחרונה חיפשתי בהמאטריקל של משפחתינו, וזה עלה בידי: ברשימת הנולדים בהעיר דעברעצין נרשם שזקיני ר' יצחק זאב (Viktor) מאיער נולד בספט' 1 שנת 909' (ט"ו אלול תרס"ט), בהעיר דעברעצין, לאביו מנשה/איגנאנץ ולאמו בערטה.

ברשימת הנפטרים שם מצאתי: איגנאנץ מאיער בעל המנוחה בערטה ראטה בן המנוחה הערשקא מאיער והמנוחה רויזא שווארץ נפטר בפב' 8 944' [י"ד שבט תש"ד] בן ע"ג שנים.

עוד מצאתי שם: בערטה מאיער לבית ראטה, אשת איגנאנץ מאיער בת המנוחה משה ראטה והמנוחה שרה ראזענצווייג נפטרה באפריל 14 936' [כ"ג ניסן תרצ"ו] בהיותה בת ס' שנים.

והנה כל אלו מצאתי בהעיר דעברעצין, אולם היות ששמעתי שמוצאינו מרומעניא, חיפשתי ומצאתי שאכן מנשה וכן ליבא דבורה נולדו בראמעניא, ועברו לגור אחר חתונתם בהעיר דעברעצין שבהונגריה.

וברשימת העיר ס' וואראליא (Szinervarljá וכהיום Seini) שבמחוז סאטמאר שבראמניע נמצא רשימת הנישואין של מנשה בן אביגדור הערש מאיער מהעיר Nevetlenfalu (כהיום Dyakove באוקרינה) וליבא דבורה בת משה ראטה מהעיר ס' וואראליא, שניהם בני כ"ה שנים, ביום מאי 2 897', [וגם נרשמו שם אחי החתן ר' יודה מבארד בן כ"ו-כ"ז, ר' שמואל חיים בן כ' עדיין סמוך על שלחן אביו, בנימין בן י"ח, ואשר אנשיל בן ח'].

וכן נמצא שם רשימת הנישואין מהוריה: משה ראטה בן כ"ט שנים מהעיר מאנאשטור (Kapolnokmonostor, כהיום Copalnic Manastur) שבמחוז

סאטמאר שבראמניע, נשא האשה מרת שרה לבית ראזענצווייג בת ט"ז שנים מהעיר Szamosborhid (כהיום Valea Vinului) בראמניע, בהעיר ס' וואראליא, ביום ספט' 16 864'. כן נרשם ברשימת העיר ס' וואראליא שביום ספט' 3 870' נולדה ברטה למשה ראטה ושרה לבית ראזענצווייג. [יש לציין שרשימת ס' וואראליא הוא מהעתקות ואפשר יש טעותים במספר השנים וכדו'].

נתברר מהנ"ל שזקיני הגה"צ ר' יצחק זאב מאיער זצ"ל, הגם שאכן נולד בהעיר דעברעצין שבהונגריה, אמנם אביו ואמו מוצאם מראמעניא, אמנם בכל זאת לא ידעתי שום קשר בין בני ראמעניא שיהא שום קשר מצאצאי ספרד. אמנם לאחר שראיתי מאמרו הנפלא של הכותב בענין תחילת ישיבת מדינת זיבענבערגן ע"י גולי ספרד, מובן מאוד שהיו בין תושבי ראמעניא מצאצאי האברבנאל, ונכונים דברי זקיני זצ"ל.

הנה הארכת קצת בהבאת כל יחוס זקיני, שכן יותר מזה אינו ידוע לנו, ומאוד אהנה אם יוכלו להוסיף לנו ידיעות, וכמ"כ למצוא איה מנ"כ זקיני ר' משה אהרן ראטה באחד המקומות בארה"ב.

ניסן ווייס - מאנסי

בשולי המכתב: יש לציין שצאצאי הצדיק רבי יוסף דוכס מפרשבורג שמוצא המשפחה מפראג, היה ג"כ מסורת בידם שהם מצאצאי האברבנאל. ראה בהגדה של פסח נאות דשא (נייטרא): "בליל שמורים זה היה לו [לרבי שמואל דוד הלוי אונגר אב"ד נייטרא] זי"ע נוסח מקובל מאבותיו זי"ע לאמירת הלל של הסדר... פעם נשאל רבינו זי"ע על הנוסח הזה, ואמר ששמעו מאביו הגאון הצדיק זי"ע, ואולי כי מקובל הוא מאביו זקנו הצדיק הגאון מוהר"ר יוסף דוכס זי"ע מפרעשבורג, שהי' מזרע זרעו של רבינו האברבנאל זי"ע, ולפיכך נקרא דוכס, שהוא לשון שר, שהאברבנאל הי' שר ודוכס אצל המלך כנודע. ולפיכך הי' הנוסח הזה משונה משאר נוסחאות השכיחים וידועים במשפחות הקדושות, המברכים את ה' במקלות ממקור ישראל, אשכנזי. ואפשר שכמה שינויים שהיו לו לרבינו זי"ע מקבלת אבותיו, היו בשביל כך, לפי שהאברבנאל כידוע הי' ספרדי".

לעלה 22 - הספרדים במדינת זיבענבערגען

בקשר למאמר על יחוס משפחות אשכנזיות אל מרן ה'בית יוסף', כדאי להעיר בדבר בואם של ספרדים למחוז זיבענבערגען (טרנסילבניא), שלא בא מדינת זיבענבערגען לשלטון התורקים עד מפלת הונגריא בשנות 526-530 למנינם, ורק בשנת 623 דהיינו בשנת שפ"ג השיגו היהודים רשיון מהנסיך גבריאל בעטהלען לדור שם. וזה כבר שנים הרבה אחרי גירוש ספרד. ואחרי זה בשנת ת"ג הוגבלו זכויותיהם עד שלא הניחו להם בשום מקום חוץ מבירת המדינה אלבא-יוליא

(קארלסבורג). כאשר טראנסילבניא עברה לידי מלכות עסטרייך ועשו צנזוס, היו רק 107 משפחות בכל המדינה בשנת תקי"ג.

ואם קבלה שדרו הרבה ספרדים שם נקבל אבל קצת קשה לסמוך על זה בלא שום מסמכים חוץ מהקדמת ספר דרך יבחר. והרב אברהם ריסי שהזכיר שם, שימש ברבנות בשנות תצ"ו-תצ"ח ולא קודם לזה, ולפי ספרי זכרונות הקהילה היו אז בסך הכל י"ב משפחות שם. ונראים הדברים שרוב משפחות קארלסבורג הגיעו מאירופה ומעטים מתוגרמה וגם הם בשנים יותר מאוחרות. והרב ר' יוסף אוירבך שימש שם ברבנות בשנת תק"ב ואחריו ר' שלום טריביטש הנזכר בשו"ת פנים מאירות.

אברהם ירמי' מארמארשטיין - נוא יארק ארה"ב

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il